KROTKIE
ZEBRANIE

Historyi y Geografii

Polskiey.

napisał

ks. Teodor Waga.

W Drukarni Supraślskiey
XX. Bazylianów 1767. Roku.

9438
S/112
Czyt. Książek w Białymstoku

HIstorya iest świadkiem czasu, prawdy światłem, życiem pamięci, mistrzynią życia, starożytności Posłem. *Cice: de Orat:*

Nie zaniedbyway, (*mawiał Bazyli wschodni Cesarz do Leona Filozofa Syna y Następcy swego na Państwo*) pilnego Historyi czytania; Tam ci to z ukontentowaniem to czytać będziesz, co insi z pracą pisali, y z wielką zbierali trudnością. Tam się łatwo nauczysz, iak rządzić masz ludem; którey tak potrzebney, a ciężkiey bardzo sztuki, przez długą y przykrą nabyć insi experyencyą niemogli. Tam iednych cnoty, drugich poznasz występki. Tam zobaczysz różne życia ludzkiego stany, ustawiczne w rzeczach

odmiany, Państw początki, rewolucye, y upadki. Tam naostatek postrzeżesz, że iako występki nigdy nie są bez kary; tak też cnotliwe uczynki należytą sobie zawsze odbieraią nadgrodę; a zatym nauczysz się, iak masz w niewinności życia chodząc, do tey dążyć chwały, ktòra nierozdzielną iest towarzyszką cnoty, a chronić się tych występkòw, do ktòrych mściwa ręka Boska, y na tym świecie przywiązała niesławę, y na tamtym wieczne zgotowała kary.

Historya Krolestwa Polskiego na cztery znacznieysze dzieli się Epoki *

Pierwsza od Roku 550. zawiera w sobie Lecha I. Fundatora Polski, y następuiące po nim Xiążęta, aż do Popiela II. to iest: do Roku 840. Tym idą porządkiem.

Zacz: Pan: Roku.		Panow. lat.
550.	Lech I. Xiąże Polski	
	Wizimirz y inni Lecha Potomkowie	
	XII. Woiewodowie.	
700.	Krakus - -	28.
	Lech II. - -	2.
750.	Wanda Xiężna -	10.
	XII. Woiewodowie	
	Powtòre -	10.

* Epoka iest czas pewny, sławnym iakim zaszczycony dziełem, od ktòrego Chronologowie y Dzieiopisowie lata zaczynaią liczyć.

760.	Przemyſław lub Leſzek I. - -	34.
804.	Leſzek II. - -	16.
810.	Leſzek III. - -	15.
815.	Popiel I. - -	15.
830.	Popiel II. - -	10.

Druga w Roku 842. poczyna ſię od Piaſta, kończy ſię w Roku 1382. na Ludwiku Krolu Węgierſkim Sieſtrzeńcu Kazimierza Wielkiego. Panowali w niey nayprzod Xiążęta, od Piaſta, aż do Boleſława Chrobrego Pierwſzego Króla Polſkiego. Potym Krolowie, aż do Boleſława II. Smiałego, ktory tytuł Krolefki utracił. Powtornie znowu Xiążęta, aż do Przemyſława, od ktorego

rego Monarchowie Polſcy Krolami po dziś dzień nazywaią ſię.

842.	Piaſt - - -	19.
861.	Ziemowit - -	31.
892.	Leſzek IV. - -	21.
913.	Ziemomyſł - -	51.
964.	Mieczyſław I. przyiął Wiarę Chrześciańſką	35.
999.	Boleſław Chrobry Krol I.	26.
1025.	Mieczyſław II. -	9.
1034.	Kazimierz I. - -	24.
1058.	Boleſław II. Smiały ſtracił tytuł Krola -	23.
1081.	Władyſław Herman I. Xiąże - -	20.
1102.	Boleſław III. Krzywouſty - - -	37.
1140.	Władyſław II. -	6.

1147.	Boleſław IIII. Kędzierzawy - - -	26.
1174.	Mieczyſław III. Stary	4.
1178.	Kazimierz II. Sprawiedliwy - -	16.
1194.	Leſzek V. Biały -	6.
1200.	Mieczyſław Stary powtòre - - -	
	Leſzek V. Biały powtòre - - -	
1202.	Mieczyſław Stary po trzeci raz	1.
1203.	Władyſław III. Laſkonogi - -	3.
1206.	Leſzek V. Biały po trzeci raz - -	21.
1227.	Boleſław wſtydliwy	52.
1279.	Leſzek VI. czarny	10.
1295.	Przemyſław przywròcił	

tytuł

	tytuł Krola, Miesięcy	8.
1296.	Władyſław Łokietek I. Krol - -	4.
1300.	Wacław Krol Czeſki	6.
1306.	Władyſław Łokietek powtòre - -	27.
1333.	Kazimierz III. Wielki oſtatni w Polſzcze z Linii męſkiey Piaſta	37.
1370.	Ludwik Krol Węgierſki	12.

Trzecia od Roku 1386. zamyka w ſobie Krolòw z Familii Jagellońſkiey, aż do Zygmunta Auguſta oſtatniego z linii męſkiey Jagellońſkiey, to ieſt: do Roku 1572.

1386.	Władyſław II. Jagello W. X. Litewſki	48.

1434.

1434.	Władysław III. Syn Jego Król Węgierski -	10.
1447.	Kazimierz IV. Syn 2. Jagellona - -	45.
1492.	Jan Albert, Syn Kazimierza - - -	9.
1501.	Alexander, drugi, Syn Kazimierza -	6.
1507.	Zygmunt I. trzeci Syn Kazimierza - -	41.
1548.	Zygmunt II. August, Syn Zygmunta I. ostatni z Familii Jagellońskiey	25.

Czwarta od Roku 1574. ma w sobie Królów z różnych, tak obcych, iako y Oyczystych Familii.

1574.	Henryk Walezyusz, potym Król Franc: Miesi:	5.
1576.	Stefan Batory, Xiąże Siedmigr: - -	
1587.	Zygmunt III. Król Szwedzki - -	
1632.	Władysław IV. Syn Zygmunta III. -	
1648.	Jan Kazimierz 2. Syn Zygmunta III. -	
1669.	Michał Korybut, Xiąże Wiśniowiecki -	
1674.	Jan III. Sobieski -	
1697.	Fryderyk, August II. Xiąże Elektor Saski	
1733.	August III. Xiąże Elektor Saski, Syn Augusta II.	
17-4.	Stanisław August, obrany	

7. Września, Koronowany 25. Listopada: niech żyie w naydłuższe lata.

EPO-

EPOKA I.

LEch I. Xiąże Polski, w szóstym Wieku po Narodzeniu Chrystusa Pana, z Sklawonii, albo z Słowiańskiey Ziemi * do Polski przyszedł. Miasto Gniezno, od Orlego gniazda tak nazwane, wystawił, y w nim założył Stolicę Państwa; orła białego za herb Polakom dał. Jak długo zaś, y iak wiele z Familii Jego Potomków w Polszcze panowało, upewnić niemożna; to iednak prawdziwa iest: że po wygasłey iego Familii, XII. Woiewodóm rządy dostały się: lecz ci w krótkim czasie, przez złe panowanie swoie, przymusili Polaków, iż na mieysce ich zgodnie obrali sobie Kra-

* Sklawonia (Esclavonie) iest iedna z Prowincyi Krolestwa Węgierskiego.

Krakuſa, iednego z pośrzòd tychże Woiewodòw: ktòry chwalebnie panował, y miaſto Krakòw wyſtawił. Inſze iego dzieła, á oſobliwie one dowcipne pod Krakowem ſtracenie ſmoka, iako mniey pewne, opuſzczaią ſię. Hyſtorya albowiem początkowa Narodu naſzego, iako y wſzyſtkich innych Państw; wielo błędòm podległa ieſt. Dzieie Krolòw Polſkich, dopiero od Mieczyſława I. prawdziwe zaczynaią ſię.

Po Krakuſie, Lech II. Syn iego rządy obiął; w krotkim iednak czaſie, po zdradliwym na polowaniu zabiciu * Brata ſwego ſtarſzego, Krakuſa; był wygnany z Polſki.

Po Lechu II. Wanda, ſioſtra iego naſtą-

* Lech, drugi, panowania chęcią zapalony,
Przez Bratobòyſtwo nawet, wdarł ſię do korony:
Tak to, gdy ambicya w ſerce ſię zakradnie;
Na wſzyſtkie niepraweści odważy ſię ſnadnie.

naſtąpiła; ktòra, po otrzymanym zwycięſtwie nad Rytygierem, Xiążęciem Niemieckim; w wiśle utopić ſię miała.

Powtòre XII. Woiewodowie rządzili; pòki pewny Złotnik, Przemyſław, potym Leſzkiem I. nazwany, Polſkich nieobiął Rządòw; ktòre mu, za otrzymane nad Węgrami zwycięſtwo, Polacy ofiarowali.

Po śmierci Przemyſława, podobało ſię Polakòm ofiarować rządy Państwa temu, ktòryby naypierwſzy do wyznaczoney dobiegł mety. Leſzek w prawdzie, pewny Pan Polſki, zaſadziwſzy oſtre kolce na placu wyznaczonym do biegu, pierwſzy ſtanął u mety; ale iak tylko iego wydała ſię zdrada, y życie y Państwo utracił,

* Xią-

* Xiążęciem zaś, na iego mieyſce, pewny wieśniak, ktòry tę zdradę, z towarzyſzem ſwoim do teyże ubiegaiąc ſię mety, odkrył, obrany, y Leſzkiem II. nazwany ieſt. O nim, y iego Synie Leſzku III. tudzież o Popieluſ. y II. nic pewnego niemaſz, chyba to, że Popiel I. Stolicę Państwa, y Rezydencyą z Gniezna do Kruſzwicy przeniòſł. Popiel zaś II. iako twierdzą, pokarmem ſtał ſię myſz, pomnażaiących ſię co raz z trupòw Stryiòw iego, potrutych od niego.

EPO-

* Z zdrady Leſzka odkrytey, ta prawda wypływa:
Iż wſzelka zbrodnia wyidzie na wierzch iak oliwa.
Można wprawdzie omamić na czas ludzkie oczy,
Sam ſię iednak powoli kryminał wytoczy.

EPOKA II.

Po śmierci Popiela, wielkie ſię w Państwie wſzczęły zamieſzania, dla długiey Panòw niezgody; y te, aż za powtòrnym Szlachty na Seym do Kruſzwicy zgromadzeniem, uſpokoione były. Obrano bowiem Xiążęciem Piaſta, ubogiego Kruſzwicy obywatela, ktòry chwalebnie przez długi czas ſprawował Polſkę. Od niego wſzyſcy Kròlowie Polſcy, pochodzący z iakiey Familii Polſkiey, Piaſtami nazywaią ſię. Familia Piaſta, w linii męſkiey, trwała w Polſzcze aż do Kazimierza W. do Roku 1370. w linii białogłowſkiey aż do Jana Kazimierza do R. 1672. w Sląſku zaś taż Familia w linii męſkiey, ſkończyła ſię w R. 1679.

Czyt. Książek w Białymstoku

na Jerzym Gwilhelmie Xiążęciu Lignickim; w linii zaś białogłowskiey skończyła się w R. 1707. na Karolinie Xiężney de Holstein-Weissembourg.

Ziemowit, Syn Piasta, po Oycu na tron nastąpił; ten cnoty wielkiego Rycerza, y łaskawegoRządcy, w sobie połączył. Nauczył woysko, podzieliwszy ie na pułki, potrzebnego w bronieniu się nieprzyiaciołom porządku, y znaczną część Węgrów, y Morawii podbił.

Po Ziemowicie, Leszek IV. Syn iego, Xiążęcą obiął godność; Pomorzanów y Kaszubów, lud po nad morzem Baltyckim mieszkaiący, zawoiował.

Pod Ziemomysłem, następcą Leszka, Religia Katolicka, obrządków Greckich, wprowadzona była na Ruś,

przez

przez Olhę Xiężnę Ruską. R. 956.

Po Ziemomyśle, Mieczysławowi I. Synowi iego, Xiążęca dostała się godność: który, za świadectwem wielu Dzieiopisów, będąc na świat wydany ślepy; aż w siódmym Roku życia swego, wzrok odebrał. Postanowienie Mieczysława w stanie małżeńskim z Dąbrówką, Córką Bolesława Xiężęcia Czeskiego, y Mieczysława, y całą Polskę w R. 965. do Wiary Chrześciańskiey pociągneło. Założone są w Polszcze Katedry, iako to: Gnieznieńska, Krakowska * Poznańska, Kujawska, Płocka, których dochody powiększone od in-

* Krakowska Katedra, nayprzód była założona pod tytułem Arcy-Biskupstwa; lecz gdy iedni po drugich następcy zaniedbali Palliusza Arcy-Biskupiego zażywać, w Biskupstwo obróciła się.

nych dopiero Krolow były, z wyznaczeniem granic każdey Dyecezyi. Mieczysław posyłał do Rzymu Lamberta Arcy-Biskupa Krakowskiego, prosząc Benedykta VI. Papieża o Koronę dla siebie, y Następcow swoich; ale iego prozba pożądanego nie wzięła skutku. Za panowania iego, nastał pobożny w Polszcze zwyczay, dobywania, pod czas Ewangelii, do połowy Szabel, na znak gotowości ku obronie Wiary Swiętey, lecz teraz zaniedbany.

Po Mieczysławie, Bolesław I. Chrobry, to iest Waleczny, Syn iego, zawiadował Polską. Ten, w początkach zaraz panowania swego, prowadził pomyślnie dla Polski Woynę

z Rusią,

z Rusią, Czechami, y Niemcami. Przyłączył do Polski Misnią, Xięstwo Magdeburskie, y Meklemburskie, aż do poł wyspu Cymbryiskiego, ktory teraz należy do panowania Duńskiego, y zamyka w sobie Xięstwo Sleswickie, Holsztyńskie, y Jutlandyą. Na znak zaś zwycięstw swoich, wystawił trzy kolumny na granicach Polskich, kończących się na ow czas w Saxonii, tam, gdzie rzeka Sala z Elbą łączy się. Insze zaś trzy Kolumny lokował przy Dnieprze, ktory w ten czas Polszcze za granicę wschodnią służył.

Bolesław Krolem Polskim nazwał się, y Rezydencyą do Krakowa przeniosł. Ciało Swiętego Woyciecha od Prusakow, (ktorym Ewangelią

opowiadał) zabitego, odkupił, y do Gniezna ſprowadził, gdzie gròb Swiętego Męczennika nawiedzaiącego, Ottona III. Ceſarza, wſpaniale przyiął, ktòry też Boleſława za Krola uznał. Panował Boleſław Chrobry lat 26.

Po zeyściu Boleſława Chrobrego Mieczyſław II. Syn iego naſtąpił. Ten przez ſwoie gnuśne, y nieſławne życie, wkròtce wſzyſtkie prawie Prowincye, iako to: Czechy, Morawy, y Luzacyą podbite y zhołdowane od Oyca ſwego, utracił. Zoſtawił Mieczyſław Syna imieniem Kazimierza, ktòry że dla młodości ſwoiey po zmarłym Oycu niebył zdolny do rządzenia Państwem, Doſtoyność Krolewſka

ſka y rządy przy Ryxie Wnuczce Ottona II. Ceſarza, á matce Kazimierza, zoſtawione były, atoli ta w krotkim czaſie naraziwſzy ſię Polakòm, przez zbytnią preferencyą Niemcòw, zabrawſzy Korony, y ſkarby Polſkie, do Konrada II. Ceſarza z Synem uiechała, ktòry w Paryżu w wyzwolonych wyćwiczywſzy ſię naukach, Benedyktynem w Francyi w Kluniackim Opactwie, á potym wkròtce y Dyakonem zoſtał. Ale kłòtnie co raz bardziey wzmagaiące ſię w Polſzcze z niebytności iego, przymuſiły Polakòw do wyſłania Poſłòw do Benedykta IX. Papieża, aby im Kazimierza. Dziedzica Tronu, uwolniwſzy od ślubow Zakonnych, przy-

wròcić do Polſki raczył. Co ſię y ſtało, pod obowiązkiem iednak płacenia Stolicy Apoſtolſkiey corocznie groſza od głowy (co Swięto-Pietrzem nazwano) noſzenia w uroczyſte Swięta białey chuſty na ſzyi, na wzòr ſtuły, y golenia włoſòw na głowie, na kſztałt tonſury Zakonney. Groſz Swiętego Piotra, albo święto-Pietrze, w poznieyſzych czaſach uſtało, lecz ktòrego roku y z iakiey okazyi, wiedzieć niemożna. Kazimierz tedy, powròciwſzy do Polſki, ukoronowany był w Roku 1041. odzyſkał Sląſk od Przedziſſawa Xiążęcia Czeſkiego, y Mazowſze od Maślauſa, w niebytności ſwoiey zawoiowane. Poſtanowił w Forte-

Fortecach Kommendantòw, ktòrzy od tego ſłowa *Caſtellum*, po Polſku *Forteca*, nazwani ſą *Kaſtelanami*. Opactwo Tynieckie fundował, y obſzernemi nadał maiętnościami. Za niego, poczęto bić monetę w Polſzcze. *

Po śmierci Kazimierza, Boleſław II. Syn iego, dla męſtwa, á bardziey ieſzcze dla ſzczęścia woiennego, *Smiałym* nazwany, chwalebnie zaczął ſprawować Polſkę. Z Ruſi, Czechòw, Węgròw, y Pruſakòw znaczne odniòſł zwycięſtwa; lecz potym w Kiiowie,

* Do tych czas właśnie, iak niektòrzy Dzieiopiſowie mniemaią, żadney ſrebrney w Polſzcze monety nie używano. Obchodzili ſię pewnie, albo zamianą rzeczy, albo pieniędzmi ſkòrzanemi, na wzòr biletòw Rzymſkich bankowych, *cedula* lub *Cambio* po Włoſku zwanych.

Kiiowie, puściwſzy ſię na wſzelkie nierządy, ſtrofuiącego ſiebie, za powrotem do Krakowa, o złe życie Swiętego Staniſława Szczepanowſkiego Biſkupa Krakowſkiego, Roku 1078. Oſmego Dnia Maja, ręką ſwoią zabił. * Po popełnionym tak ſtraſznym zabòyſtwie, wzgardzony od wſzyſtkich, á od Grzegorza VII. Papieża wyklęty, udał ſię do Karyntyi, y tam w Klaſztorze Oſſiackim życia dokonał, iako ſię to pokazuie z nadgrobku iego, ktòry tam po dziśdzień konſerwuie ſię. Za tego Krola Polſka, ſtraciwſzy Krolewſki tytuł, przez 220. lat powtòre pod rządami Xiążąt zoſtawała, aż

* Nikt lepſzy przy początkach iak Boleſław śmiały.
Gorſzego nadeń potym wieki niewidziały.
Tak to paſſye w każdym odezwą ſię czaſie,
Szczęśliwy, kto ie łamać z młodu przyucza ſię.

aż do Przemyſława, ktòry ſię w Roku 1295. Koronować kazał.

Władyſław I. Herman, Brat Boleſława, po iego uſtąpieniu, obiąwſzy rządy Polſkie, ſtarał ſię wprawdzie u Grzegorza VII. Papieża, o przywrocenie tytułu Krolewſkiego; ale mu odmòwiono. Prowadził woynę z Bretyſławem Krolem Czeſkim, ktòrego przez Sieciecha Woiewodę Krakowſkiego pokonał; Pruſakòw y Pomorzanòw poraził. Wiele ten Xiąże od własnych Synòw ſwoich Boleſława, y Zbigniewa przykrości poniòſł, ktòrzy, niemogąc znieść zbytniego Sieciecha Woiewody Krakowſkiego u Oyca kredytu, pòty ſekretnych na zgubę

iego

iego nieprzeſtali czynić zamachòw, pòki go Władyſław od ſwego nie oddalił Dworu. Temu Sieciechowi Opactwa Sieciechowſkiego należą ſię początki. Umarł Władyſław Herman w Roku 1102. pochowany w Kościele Katedralnym Płockim.

Boleſław III. Krzywouſty, po Oycu Władyſławie obiąwſzy rządy, chwalebnie panował. Wiele batalii ſzczęśliwie wygrał; znacznieyſze były z Czechami, y Pomorzany, ktòrych przeciwko niemu Brat iego Zbigniew niewierny, uſtawicznie pobudzał, za co potym, z roſkazu Boleſława, zabity był. Pomorzanòw za kooperacyą Ottona Biſkupa Bamberſkiego do Wiary Swiętey przywiòdł. Henryka V. Ceſarza

Ceſarza z woyſkiem pod Wrocławiem na głowę poraził, y do pokoiu przymuśił, przez ktòry, w Bambergu Ceſarz wſzyſtkich pretenſyi do Polſki odſtąpił. Mieyſce, na ktòrym była potyczka, nazwane ieſt. *Hundsfelt*, czyli: *pſie pole*, dla tego, iż trupy poległych na placu, dla niewcześnego pogrzebienia, od pſòw pożerane były. Umarł Boleſław Roku 1140. podzieliwſzy Polſkę między czterech Synòw ſwoich, przy nayſtarſzym Władyſławie Xiążęcą zoſtawuiąc władzę: z apprehenſyi * po przegraney oſtatniey potyczce przeciwko Haliczanòm, przez zdradę y płochość Wſzebora Woiewody

* Zycia pozbawił ſmutek niepomiarkowany Boleſława; gdy przegrał bitwę z Haliczany Zwycięzca Krol poniekąd, większym ten atoli, Ktòry rownie ponoſi ſzczęście, y niedoli.

Woiewody Krakowſkiego, ktòry wśrzòd potyczki z placu uſzedł, za co potym pierwſze miał w Senacie utracić mieyſce, ktòre ſię Kaſztelanowi Krakowſkiemu doſtało. Jakożkolwiek bądź, to pewna, iż Boleſław między naywalecznieyſzemi w owym czaſie Rycerzami mieścić ſię może. Dzieiopiſowie Polſcy więcey mu nad 47. batalii wygranych przypiſuią. Lecz w Polityce mniey biegłym pokazał ſię, gdy Państwo ſwoie między Syny podzieliwſzy, przyczyną był kłòtni w Państwie, y Familii iego przez lat bliſko 50. trwaiących, ktòrych ſkutkiem było oderwanie nawet Sląſka od Polſki. Podług podziału od Boleſława uczynionego. Władyſławowi nay-

ſtarſzemu

ſtarſzemu Synowi doſtały ſię Xięſtwa Krakowſkie, Sieradzkie, Łęczyckie, y Sląſk. Boleſławowi Xięſtwo Mazowieckie, y Kuiawſkie. Mieczyſławowi Xięſtwa: Poznańſkie, y Kaliſkie. Henrykowi Xięſtwa, Sandomirſkie y Lubelſkie. Kazimierz naymłodſzy, opiece Braci polecony.

Po śmierci Boleſława, domowe w Polſzcze naſtały niezgody, á to dla niepomiarkowaney Władyſława, nayſtarſzego Syna Boleſława, chciwości, ktòry nie kontentuiąc ſię podziałem od Oyca ſwego uczynionym, za radą przewrotney Zony ſwoiey Kryſtyny, woynę przeciwko Braciom ſwoim podniòſł, y w Poznaniu ich obległ, lecz porażony od nich, do Niemiec uciekać muſiał, do Konrada III. Ceſa-

rza,

rza, Brata Zony swoiey. Bolesław IV. nazwany Kędzierawy przywłaszcza sobie, po Władysławie, Xięstwo Krakowskie, y rząd Państwa. Starali się wprawdzie o przywrócenie Władysława na Tròn Konrad III. y Fryderyk I. Cesarze Niemieccy, ale na ich przyczynę, nic więcey nie otrzymał Władysław, tylko Sląsk, ktòrym się, po prędkiey iego śmierci, trzey Synowie podzielili, ktòrych rozmnożeni Potomkowie, będąc zawsze we wszystkim co do rad, praw, y woien z Polakami złączeni, Roku 1289. Czechòm poddawszy się, od Polski odpadli.

Bolesława IV. uspokoiwszy kłòtnie z Niemcami, nalegaiącemi o powròt Władysława do Polski, na Prusakòw,

kòw, wyłamuiących się z pod posłuszeństwa, siły swoie obròcił, y przymusił ich do hołdu. Wnetże, za powtòrną expedycyą, zdradliwie od nich wprowadzony na błota, y znacznie porażony, przed nieprzyiacielem uchodzić musiał, w ktòrey Batalii Henryk Xiąże Lubelski, Brat iego, mężnie potykaiąc się, na placu poległ. Bolesław też w kròtce z tym się pożegnał światem.

Po żeyściu iego, Mieczysław III. dla poważnych obyczaiòw, starym nazwany, Brat Bolesława, na Tron wstąpił. Nie długie iednak było panowanie iego, bo udawszy się na zdzierstwa y niezwyczayne od poddanych exakcye, w kròtce nieznośnym stał-

się * w czym upomniony od Gedeona Biskupa Krakowskiego, gdy się upamiętać niechciał, za sprawą tegoż Biskupa, y innych Senatorów, z Tronu złożony był.

Kazimierzowi więc III. Bratu iego rządy Państwa Polacy oddali, lubo długo wzbraniaiącemu się, ten na siebie ciężar przyiąć. Kazimierz zaraz od skassowania złośliwych ustaw, y nadzwyczaynych Podatków, od Brata swego Mieczysława uchwalonych, rząd zaczął: Wusselowda Xiążęcia Belskiego, y Włodzimierza Xiążęcia Halickiego poraził. A wtym Mieczysław, widząc Kazimierza Ruską zatrudnio-

* Niechay stary Mieczysław iak chce, uciemięża Poddanych, niech na ich kark dobywa oręża; Więcey przecież wymoże na nich dobroć Pana, Niżli ostre roskazy krwawego Tyrana.

trudnionego woyną, uiąwszy sobie różnemi sposobami znaczną część Panów, począł zamyślać o powrocie na Trón, przecież, za spieszným Kazimierza przybyciem, zamysły iego pożądanego niewzięły skutku. Uspokoiwszy domowe kłótnie, obrócił Woysko swoie na Prusaków rebelizuiących, y do posłuszeństwa ich przymusił. Postanowił Podkanclerzego y Kanclerzego Koronnych; którzy aż do Roku 1557. obydwa z Stanu Duchownego byli, teraz zaś między niemi alternata zachowuie się. Umarł nagle Kazimierz w Krakowie, z niemałym wszystkich żalem, dla wielkich cnót, á osobliwie sprawiedliwości, *Sprawiedliwym* nazwany, niektórzy piszą: iż mu truciznę zadano. Za iego

panowania, powstało z chat rybackich miasto Gdańsk, które z czasem do tey piękności, y okazałości przyszło: iż teraz z nayprzednieyszemi Europy miastami o prym zdaie się dobiiać. Za iego rządów, Papież Klemens III. przez Posła swego, dopraszał się o dziesięcinę w Polszcze, na odzyskanie Ziemie Swiętey. Dziesięcinę tę nazwano *Saladyńską*, od Saladyna Saraceńskiego Króla, który w Roku 1188. Jerozolimę, y całą prawie Ziemię Swiętą z rąk Chrześciańskich odebrał. Pod Kazimierzem Sprawiedliwym, Opactwa: Oliwskie, Suleiowskie, Koprzywnickie, Wąchockie, Witowskie, y Płockie założone są.

Po śmierci Kazimierza, Leszek V. od białych włosów, *Biały* nazwany,

zwany, syn iego, po długich z Mieczysławem Starym, Stryiem swoim, utarczkach, na Tron wzięty był, lecz że, dla młodości, niebył zdolny do rządów; władza Xiążęca Matce Helenie powierzona była, którey też do rady przydano Fulkona, czyli Pełkę, Biskupa, y Mikołaia Brata iego, Woiewodę, Krakowskich, którzy się mężnie Mieczysławowi, mocą na Tron wdzieraiącemu się, stawili, y pod Mozgawą rzeką, o siedm mil od Krakowa, woysko iego rozprosżyli, w którey potyczce Mieczysław ciężko raniony, á Bolesław Syn iego zabity został. Atoli mimo tey klęski, Matkę Leszka Helenę, tak ku sobie nakłonił: iż mu powabnemi iego obietnicami, y perswazyami uwiedziona, z Synem swo-

im Leſzkiem dobrowolnie z Tronu uſtąpiła. Gdy iednak przerzeczonych niepełni kondycyi, Polacy roziątrzeni, znowu Leſzka do Korony wezwali. Ale nie tu koniec chytrości Mieczyſława, gdyż ieſzcze, pozornie z niedotrzymanych Paktòw Helenie wymòwiwſzy ſię, po trzeci raz do Tronu był przypuſzczony, w prętce iednak z tym ſię pożegnał światem, zoſtawiwſzy Synòw dwòch Ottona y Władyſława.

Po iego więc śmierci, Polacy znowu Leſzka V. Białego na Tron zapraſzali, ale Mikołay Woiewoda Krakowſki temu ſprzeciwiał ſię, nalegaiąc, aby Leſzek Goworka Woiewodę Sandomirſkiego, z ktòrym miał

zawaśnie-

zawaśnienie, od ſiebie oddalił. Na co acz Goworek chętnie przyſtawał, ſzczęścia własnego y honoru dla pożytku Pana ſwego wyrzekaiąc ſię; Leſzek iednak tą iego wiernością y przywiązaniem do ſiebie wzruſzony, odſtępuie pretenſyi do Tronu, * y zezwala, aby Władyſławowi, od nòg wyſokich y ſubtelnych nazwanemu *Laſkonogim*, Synowi Mieczyſława, rządy Państwa powierzone były. Niedługo iednak niemi Władyſław cieſzył ſię, albowiem Leſzek, poraziwſzy pod Zawichwoſtem Haliczanòw, gdzie y Xiąże ich Roman na placu poległ,

* Coż nad Trôn ſerce ludzkie mamić może bardzi?
Przecież dla przyiaciela, Leſzek Tronem gardzi;
Szczęśliwy, kto przyiacioł wiernych tak oſzczędza,
Nie złość mu, nie nieſzczęście, lub dokuczy nędza:
Niech będzie y w naygorſzey położony toni,
Tych go wierność, tych męſtwo, y cnota zaſłoni.

łaskawe znowu Polaków na siebie obrócił oko, tak dalece, iż go iednostaynie do Korony zapraszali; którey mu Władysław dobrowolnie ustąpił. Leszek wszystek się potym udał do ugruntowania wewnętrznego w kraiu porządku. Pomorską Ziemię pod moc swoią podbił, y oney rządy Swiatopełkowi powierzył. Mazowsza, y Kuiaw Konradowi Bratu swemu ustąpił, który ustawiczne od Prusaków naiazdy, y kraiu rabunki ponosząc, Roku 1227. wezwał przeciwko nim na pomoc, Krzyżaków, osadziwszy ich w Ziemi Chełmińskiey, którzy z czasem całe prawie Prusy pod swoię podbili władzę. W tym Swiatopełk, Rządca Pomeranii, daniny powinney Leszkowi

wi płacić wzbrania się, y nalega o tytuł Xiążęcia Pomorskiego, dla siebie, y Następców swoich. Leszek naznacza zjazd w Gązawie, na którym by sprawę Swiatopełka uznano, y rozsądzono. Tym czasem Swiatopełk nagle do Gązawy z Pomorzanami wpada, y Leszka zabiia. Pod Leszkiem Białym, na usilne prozby Grzymisławy Zony iego, Córki Jarosława Xiążęcia Ruskiego, Religia obrządków Ormiańskich w Polszcze pozwolona była w Roku 1220. która unią z Kościołem Rzymskim w Roku 1630. przyięła, y do tych czas na Rusi Czerwoney, y na Podolu konserwuie się, pod dozorem Arcy-Biskupa Ormiańskiego, którego Katedra we Lwowie.

Bole-

Boleſław V. *Wſtydliwy*, ſześć lat tylko miał, gdy go Ociec Leſzek odumarł. O iego więc opiekę między Konradem Xiążęciem Mazowieckim, y Henrykiem Xiążęciem Wrocławſkim, kłòtnie zaſzły. Henryk przemògł, ile że y ſam Boleſław bardziey go ſobie, niż Konrada, za Opiekuna życzył. Przyſzedſzy Boleſław do lat zdolnych do rządu, żeby ſię tym bardziey na Tronie ubeſpieczył, na ktòrym Konrad nieprzeſtawał go kłòcić, y turbować; wkroczył w traktaty z Belą IV. Krolem Węgierſkim, wziąwſzy za Zonę Còrkę iego Kunegundę.

W tym Tatarowie (ludzie po nad morzem czarnym mieſzkaiący) do Polſki

Polſki wpadaią, y kray puſtoſzą. Wydana im bitwa pod Szydłowem, w ktòrey Polacy porażeni zoſtaią. Tą nowiną przerażony Boleſław, z Krakowa do Węgier ſię przenoſi. Tròn iego naprzòd ſobie Boleſław *Łyſy*, Syn ſtarſzy Henryka *Pobożnego*, Xiążęcia Wrocławſkiego, á potym Konrad Xiąże Mazowiecki, uzurpuią. Tatarowie poraziwſzy woyſko Polſkie, nie oparli ſię aż w Sląſku. Spotkały ſię w prawdzie z niemi woyſka Xiążąt Sląſkich pod Lignicą; ale niepomyślnie, bo na głowę prawie Chrześcianie porażeni, gdzie Henryk Pobożny, y Pompo Miſtrz Krzyżacki na placu polegli. Polacy niemogąc dłużey znieść nieznośnego panowania Konrada

da Xiążęcia Mazowieckiego, ſprowadzaią z Węgier Boleſława *Pudyka*, y Konradowi poſłuſzeńſtwo wypowiadaią. Zupy Solne naprzod w Bochni, Roku 1251. á potym w rok, w Wieliczce odkryte ſą. Swięty Staniſław Biſkup Krakowſki, za ſtaraniem Boleſława, w poczet Swiętych od Innocencyuſza IV. policzony, y za Patrona Koronie Polſkiey nadany. Jadźwingowie (lud poſiadaiący kraie Podlaſkie) po kilkokrotnich od Polſki wycieczkach, od Boleſława zwyciężeni, y cale prawie zagubieni, reſzta Wiarę Swiętą przyięła. Podlaſie przyłączone do Polſki, y Biſkupſtwo Łuckie założone. Boleſław żadnego

nie zoſta-

nie zoſtawuiąc Potomſtwa, Synowca ſwego Leſzka, Xiążęcia Sieradzkiego, za Syna przyſpoſabia, y naſtępcą po ſobie mianuie, w krótce potym y ſam z tym ſię żegna światem. Pochowany w Krakowie u Franciſzkanów. Swięta zaś Kunegunda, Zona iego, reſztę dni ſwoich w ſtarym Sączu, w Klaſztorze Panien Franciſzkanek, dokonała y w Roku 1292. do lepſzego przenioſła ſię życia. Za panowania Boleſława Wſtydliwego Zydzi do Polſki naſtali Roku 1289. Boleſław Xiąże Kaliſki wielkie im nadał przywileie, ktòre im potym od Kazimierza Wielkiego ſą potwierdzone. Pod Boleſławem Wſtydliwym, Konrad

Xiąże

Xiąże Mazowiecki uſtąpił wiecznemi czaſy Arcy-Biſkupom Gnieźnińſkim Xięſtwa Łowickiego, za to, iż Jana Czaplę, Scholaſtyka Płockiego, dał obwieſić. Od tegoż czaſu Arcy-Biſkupi Gnieźnińſcy ſą urodzonemi Kanonikami Płockiemi, ponieważ przy tym Xięſtwa Łowickiego zapiſie, ta im kondycya od Konrada założona była.

Leſzek VI. od czarnych włoſów nazwany *czarny*, wſtąpiwſzy na Pańſtwo; Leona Kròla Halickiego, wſpartego poſiłkami Litewſkiemi, poraził. Jadzwingòw do reſzty pokonał. Tatarzy znowu bezkarnie Polſkę plondrowali, wyprowadziwſzy wielkie mnò-

ſtwo

ſtwo ludzi oboyga płci. Leſzek panuiąc lat 10. z tym ſię pożegnał światem. Za niego uſtało Kròleſtwo Halickie, erygowane w Roku 1208. Pierwſzym iego Kròlem był Koloman, Syn Andrzeia Kròla Węgierſkiego. Drugim Daniel Romanowicz, Syn Romana Xiążęcia Ruſi Czerwoney. Trzecim y oſtatnim Leo, Syn Daniela, Fundator Lwowa.

Po zmarłym bezpotomnie Leſzku Czarnym, lubo, prawem dziedzicznym, Pańſtwo na Władyſława Łokietka, Xiążęcia Sieradzkiego, Brata iego, ſpadało; iednak, za ſprawą Pawła Biſkupa Krakowſkiego, Boleſław Xiąże Płocki, Brat Konrada Xiążęcia Mazowieckiego, przemògł, y Krakòw

opano-

opanował. Lecz obywatele miasta, obawiaiąc się, aby się nie mścił na nich o kłòtnie, które niegdyś z Bratem iego Konradem mieli, Henryka Probusa, Xiążęcia Wrocławskiego do Korony przyzwali, który wnet Bolesława z Krakowa wyrugował, aleć y sam, roku nie panuiąc, otruty umiera, y Xięstwo Krakowskie dziedzictwem oddaie Przemysławowi Xiążęciu Poznańskiemu. Ten, siły swoie zbyt szczupłe widząc do utrzymania się przy Xięstwie Krakowskim, ustępuie prawa swego Wacławowi, Krolowi Czeskiemu. Z tey okazyi, wybuchnęła woyna między Wacławem, y Władysławem Łokietkiem, która przez trzy prawie lat Polskę w zakłò-

ceniu

ceniu trzymała. W tak nędznym stanie, Polacy udaią się do Przemysława, ażeby chciał Rządy przyiąć, y doradzaią mu, ażeby dla przywrócenia pokoiu y oddalenia kłòtni, tytuł Krolewski wskrzesił, od Bolesława śmiałego niegdyś utracony; co òn y uczynił, kazawszy się w Gnieznie koronować, z Zoną swoią Ryxą, Còrką Waldemera I. Krola Szwedzkiego. Niedługo iednak cieszy się Państwem, ponieważ, w siòdmym panowania swego miesiącu, przez zdradę Ottona, y Jana Margrabiòw Brandeburskich, zazdrośnych potencyi wzrastaiącey Przemysława, w Rogoznie w Roku 1295. zabity był.

Władysław więc, nazwany od wzrostu niskiego *Łokietek*, Brat

Leſzka Czarnego, Xiąże Sieradzki, na zjezdzie Poznańſkim, do rządòw wybrany ieſt. Ale, gdy poddanych ſwoich uciemięża, ci zbuntowawſzy ſię przeciwko niemu, poddaią ſię Wacławowi, Krolowi Czeſkiemu, Synowi Ottokara, Krola Czeſkiego, ktòry, ſpieſznie ziechawſzy do Polſki, w Gnieznie Koronowany ieſt. On pierwſzy groſze Czeſkie do Polſki wprowadził, ktòre potym w wielkiey kurrencyi, oſobliwie w Krakowie zoſtawały, tak dalece: iż y w publicznych Kontraktach, Summy na groſze Praſkie rachowano. Panuiąc Wacław w Polſzcze lat 6. z tym ſię pożegnał światem w Pradze, tamże ieſt pochowany. A wtym Władyſław Łokietek przez trzy lata, po rozmaitych po-

ſtron-

ſtronnych Kraiach, zabawiwſzy ſę, powraca do Polſki, y rządy obeymuie. Margrabiowie Brandeburſcy przywłaſzczaią ſobie Pomorſką Ziemię, y Gdańſk, podbiwſzy zamek, w oblężeniu trzymaią. Krzyżacy, za konſenſem Łokietka, od oblężenia ich odpędzaią, á gdy Łokietek trudność czyni w przywròceniu im woiennych nakładòw, Gdańſk y Część Pomorza ſobie uzurpuią. Łokietek udaie ſię do Jana XII. Papieża, żaląc ſię na Krzyżakòw, o przywłaſzczenie Pomorza. Ociec Swięty przykazuie im, powagą ſwoią, aby ziemię Pomorſką przywròcili Polſzcze; opieraią ſię oni, zkąd potym okazya woyny

wynikła. Łokietek Krzyżakòw, pod Połowcami, w Kuiawach, na 20000. trupem położył. Postanowił Order Orła Białego Roku 1325. ktòry iednak z czasem w zaniedbanie poszedł, dopiero od Augusta II. w Tykocinie Roku 1705. odnowiony był. Zszedł z tego świata Władysław Roku 1333. panuiąc lat 29. Za niego, insignia, y Korony Krolewskie przeniesione są z Gniezna do Krakowa, y mieysce Koronacyi w Krakowie wyznaczone. Niczego ten Pan przy śmierci bardziey nieżałował, iak tego: iż Ziemię Pomorską Krzyżacy posiadali, y dla tego usilnie Synowi swemu Kazimierzowi zalecał, ażeby wszelkich sposobòw na odzyskanie

Kraju tego użył. Tak to, y w owych iuż czasach, na sytuacyi kraiòw Nadmorskich, y pożytkach ztąd dla handlu wynikaiących, Monarchowie poznawali się.

Kazimierz III. rządy, po Oycu Władysławie, obiąwszy, pokòy z Krzyżakami zawiera: Pomorzę im, y Ziemię Chełmińską wypuszcza. Czechòm pretensyi do Sląska ustępuie. Jan, Krol Czeski, z strony swoiey, zrzeka się tytułu Krola Polskiego, ktòrego Krolowie Czescy, od Wacława używali, y wszelkich do Krolestwa tego pretensyi; Ziemię iednak Wschowską, należącą do Sląska, po uczynionym pokoiu z Czechami, Kazimierz zbroyną ręką Henrykowi, Xiążęciu

Zegańſkiemu, odebrał, y do Woiewòdztwa Poznańſkiego przyłączył. Po śmierci Boleſława, Xiążęcia Ruſi Czerwoney, Kazimierz do Xięſtwa tego z woyſkiem wpada, Lwòw mocą dobywa, y całą ſobie Ruś Czerwoną przywłaſzcza, przyrzekaiąc Obywatelòm tych Krain: iż obrządki Greckie w Ruſi Czerwoney, w całości zachowane będą. Poſtanowił, na Radzie Wiślickiey, Sądy Relacyine, y Aſſeſorſkie, Katedrę Arcy-Biſkupſtwa Halickiego do Lwowa przenioſł. Zſzedł z tego świata Kazimierz Roku 1370. panuiąc lat 37. ieden z nayſławnieyſzych Krolòw, ktòrzy w Polſzcze panowali, od wielkich czynòw y dzieł, á raczey iż poddanych ſwoich dobrym był y łaſkawym Oycem; *Wielkim*

kim nazwany. Cokolwiek Miaſteczek porządnieyſzych, Kościołòw wſpaniałych, było y ieſt w Polſzcze, to ſię ma temu Krolowi przypiſać. Tak to, nie ſame tylko woienne dzieła Krolòw potomności zalecać zwykły, ale y te, ktòre w pokoiu, ku pomnożeniu dobra powſzechnego, czynią. Za panowania Kazimierza Wielkiego Arcy-Biſkupowi Gnieźnińſkiemu tytuł Prymaſa, czyli pierwſzego w Polſzcze Xiążęcia przyznany był.

Po wygaſſey w Polſzcze linii Męſkiey Piaſta, na Kazimierzu Wielkim, Ludwik Krol Węgierſki, Sieſtrzeniec iego, na Tròn był wzięty. Ten, aby ſobie mocniey Polakòw uiął,

wiele Szlachcie wolności nadał, Staroſtwa pierwſzy rozdawać począł, z tą iednak kondycyą: żeby z nich znaczna część dochodòw do Skarbu Krolewſkiego ſzła. Biſkupſtwo Kamienieckie erygował. Panował w Węgrzech lat 40. w Polſzcze 12. z powſzechnym nieukontentowaniem, bo przez niebytność iego, w Polſzcze wielkie ſię bezprawia działy. Pod iego Panowanię, Władyſław Xiąże Opolſki, Kościoł na Jaſney Gòrze w Częſtochowie założył, y w nim cudowny Obraz Nayświętſzey Maryi Panny, z Ruſi ſprowadzony, lokował.

EPO-

EPOKA III.

PO śmierci Ludwika, Krola Węgierſkiego, Zygmunt, Syn Karola IV. Ceſarza Niemieckiego, á mąż Maryi, ſtarſzey Ludwika còrki, Ziemowit Xiąże Mazowiecki, y inni, ſtarali ſię o Krolewſką godność w Polſzcze, ale Polacy, uczyniwſzy Konfederacyą ſtanòw, *Kaptur* nazwaną (zkąd początek wzięły Sądy Kapturowe, ktòre iedne tylko pod czas bezkrolewia mieyſce maią) dla utrzymania powſzechney ſpokoyności, wybrali na Tròn Jadwigę, Còrkę młodſzą Ludwika, ktòra z Węgier ſprowadzona do Krakowa, y tam, z powſzechną narodu radością od Bodzanty Arcy-Biſkupa Gnieznińſkiego ukoronowana, rządy

Pańſtwa

Państwa obięła, zaczymby iey mąż był od Stanów wyznaczony. Ludwik w prawdzie, za życia ieszcze swego, Jadwigę Wilhelmowi Arcy-Xiążęciu Austryackiemu w małżeństwo obiecał, który też, w tę nadzieię, do Krakowa przybył, ale wzgardzony od Polaków, ustąpić musiał. Tym czasem Posłowie przybyli od Jagiellona, Xiążęcia Litewskiego z oświadczeniem przyiaźni Krolowy, y deklaracyą przyprowadzenia do Wiary Swiętey, y przyłączenia do Polski Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Jadwiga, lubo mniey kontenta z tego Poselstwa, atoli, za przybyciem do Krakowa Jagellona, nakłania się na prozby poddanych, y akceptuie ofiarowane sobie małżeństwo.

stwo. *Jagello* wyuczony Artykułów Wiary Swiętey z Bracią swoiemi, Witoldem, y Borysem, ochrzczony, *Władysławem* nazwany, Krolowy zaślubiony, Krolem uznany, y Koronowany iest. Po Koronacyi, do Litwy powrociwszy, Religią tam Chrześciańską zaszczepia, Biskupstwo Wileńskie zakłada, y Brata swego, Kazimierza Skirgiełła, na godność Wielkiego Xiążęcia Litewskiego wynosi, czym urażony Witold, Brat Stryieczny Krolewski, udaie się pod protekcyą Krzyżacką, y wymaga na Krolu rządy Xięstwa Litewskiego. Krzyżaków, ktorzy częste do Polski y Litwy czynili wycieczki, z Mistrzem ich

Ulrykiem

Ulrykiem Jungingen, ktòry przed batalią, na pośmiewisko Kròlowi Władysławowi, Mszy Swiętey w obozie słuchaiącemu, dwa pałasze przysłał, ażeby czym czym prędzey bitwę zaczynał. * pięćdziesiąt tysięcy pod Tannenbergiem w Prusiech na placu położył, tychże pod Koronowem na ośm tysięcy wyciął. Ziemię Spiską, daną niegdyś w Posagu od Bolesława Krzywoustego, z Judytą Còrką, Stefanowi Synowi Kolomana, Króla Węgierskiego, zastawnym odzyskał sposobem, pożyczywszy Zygmuntowi, Krolowi Węgierskiemu. 37000. Kòp groszy Praskich, od ktòrego też odzyskał

* Z Bogiem wszystko zaczynać, z Bogiem czynić trzeba.
Ta pomoc naypewnieysza, ktòra idzie z Nieba.
Jungingen z Nabożeństwa szydzi Władysława,
Traci bitwę; przy Krolu Bòg zwycięzca stawa.

skał insignia y Korony Polskie, ktòre niegdyś Ludwik do Węgier był zabrał. Akademią Krakowską, założoną od Kazimierza Wielkiego dokończył; Podole do Polski przyłączył. Umarł Władysław Roku 1434. w Gròdku na Podlasiu, pochowany w Krakowie, panował lat 48. Za niego, naypierwszy raz, Posłowie z Woiewòdztw, y Ziem przyzwani byli na Seym do Korczyna, albo Nowego miasta, dla naradzenia się z Senatorami, względem Kontrybucyi czterdziestu tysięcy złotych, na wykupienie od Krzyżakòw Ziemi Dobrzyńskiey, ktòrą im w pomienioney summie Władysław Xiąże Opolski zastawił. Pod nim też Biskupstwa, Zmudzkie, Chełmskie, y Kijowskie

ſkie założone. Arcy-Biſkupowi zaś Gnieznińſkiemu na Concilium Konſtancyeńſkim potwierdzony tytuł *Prymaſa Korony Polſkiey.*

Władyſław III. po Oycu, na Państwo naſtąpiwſzy, pokòy z Krzyżakami w Brześciu Kujawſkim zawarł. kłòtnie między dwòma Synami Alexandra Woiewody Wołoſkiego pogodził; Eliaſzowi Multańſką, á Stefanowi Wołoſką Ziemię przyſądziwſzy, od ktòrych oni pewną corocznie dań, na znak hołdu, Krolowi oddawać przyrzekli. Poſtanowił w znaczniey-ſzych miaſtach Małopolſkich, y Pruſkich, probierzòw publicznych monety, ponieważ faſſzywey wiele zewſząd do Polſki ciſnęło ſię. Po śmierci Alberta

berta Ceſarza, obrany Władyſław Krolem Węgierſkim, za pomocą Jana Korwina Hunniada, Xiążęcia Siedmiogrodzkiego, y Jerzego Kaſtryoty Skanderberga, podnoſi woynę przeciwko Amuratowi I. Ceſarzowi Tureckiemu, y przymuſza go do traktatu Turkòm zelżywego. Zawarty pokòy w Segedzynie, na lat dzieſięć: atoli, w cztery potym lata, Władyſław, zwiedziony prożnemi Paleologa, Ceſarza Carogrodzkiego obietnicami poſiłkòw, za dyſpenſą od Eugeniuſza IV. Papieża, od przyſięgi, y perſwazyą Juliana Kardynała, do Węgier na to umyślnie zeſłanego, nową przeciwko temuż Ceſarzowi Tureckiemu podniòzſzy woynę, w batalii pod Warną, na placu poległ.

poległ. Kardynał Julian w ucieczce ieſt zabity. Sprawował Władyſław Polſkę lat 10. Tak więc niewczeſna niektòrych rada, Polſkę pozbawiła Krola, po ktòrym wielkie ſobie pomyślności obiecować mogła, ktòry tę iednę do ſiebie miał wadę, wielkim Bohatyrom przyrodzoną: że nad to ufał ſzczęściu woiennemu, ktòre bardzo obojętne ieſt. * Za iego Panowania, Zbigniew Oleśnicki, Kardynał, Biſkup Krakowſki, kupił Xięſtwo Siewierſkie, od Wacława, Xiążęcia Cieſzyń-

* Fortuna, ſrogie lubiąca Igrzyſka,
Równą ſzybkością ſprzyia, y uciſka:
Honory na przemian rozdawa,
Dziś ku mnie, jutro ku Innym łaſkawa.
Chwalę przytomną, gdy odemnie zboczy,
Oddaię nazad iey dary ochoczy.
Pod cnoty beſpieczni puklerzem,
Mądrze czyniemy, gdy iey zbyt niewierzym.
Horacyuſz w Odz: 29. Xięg: III.

ſzyńſkiego, za 6000. grzywien groſzy Praſkich, y wiecznemi czaſy do Biſkupſtwa Krakowſkiego przyłączył, od tego Xięſtwa Biſkupom Krakowſkim daie ſię tytuł, *Xiąże Siewierſkie.*

Po Władyſławie, Kazimierz IV. Brat iego, Wielki Xiąże Litewſki, rządy obiął. Prus część, to ieſt: trzy dziſieyſze Woiewòdztwa, Chełmińſkie, Malborſkie, Pomorſkie, y Xięſtwo Warmińſkie, po czterna ſtoletniey z Krzyżakami woynie, do Polſki, przez traktat w Toruniu zawarty, przyłączył. Wiele mu, do tego Prus zawoiowania, ſamiż obywatele Pruſcy dopomogli, ktòrzy, niemogąc dłużey znieść jarzma Krzyżackiego, Krolowi poddali

się. Część wschodnia Prus, które dziś Dòm Brandeburski posiada, Krzyżakòm, z obowiązkiem hołdowania Polszcze, zastawiona iest. Rudolf, Biskup w Karyntyi, Poseł Papieski, który się, do zawarcia z Krzyżakami Traktatu Toruńskiego, znacznie przyłożył, Kardynalską godność, za rekommendacyą Kròlewską, otrzymał, od którego czasu, Kròlowie Polscy, równie iak inni Katoliccy Monarchowie, do Kardynalstwa nominacyą dawać poczęli: Tataròw, Ruś y Podole plondruiących, dwa razy, przez Jana Alberta Syna swoiego, poraził. Kłòtnie, o prym między Kardynałem Oleśnickim, y Arcy-Biskupem Gnieźnińskim, na Seymie Piotrkowskim, Roku

1451. takowym uspokoił sposobem: ażeby koleyną do Senatu przychodzili, y nikt się od tąd z Biskupòw Polskich, bez wiadomości Kròlewskiey, o Kardynalską Godność niestarał. Pierwszy nominować począł Biskupòw, których sobie do tąd Kapituły, wolnemi głosami, obierały. Teraz znak, y cień tylko, tey Prerogatywy, przy Kapitułach zostaie. Xięstwo Oświecimskie, od Janusza, Xiążęcia Oświecimskiego, za 5000. grzywien groszy szerokich Praskich, kupił. Kray Bełzki do Polski przyłączył. Zostawił Kazimierz, z Elżbiety, Còrki Alberta, Arcy-Xiążęcia Austryackiego, Synòw sześciu: *Władysława*, Krola Czeskiego, y Węgierskiego, *Swiętego Kazimie-*

rza, którego ciało w Wilnie ſpoczywa, *Jana Alberta*, *Alexandra*, *Zygmunta*, *Fryderyka* Kardynała, Arcy-Biſkupa Gnieźnińſkiego, y Krakowſkiego, y Còrek ſiedm: *Jadwiga* zaślubiona Jerzemu, Xiążęciu Bawarſkiemu: *Zofia* Fryderykowi, Margrabi Brandeburſkiemu: *Elżbieta* Fryderykowi, Xiążęciu Lignickiemu, á po iego śmierci, Bogdanowi, Woiewodzie, albo Hoſpodarowi Multańſkiemu. *Anna* Boguſławowi, Xiążęciu Szczecińſkiemu (*Stetin*) *Barbara* zaślubiona Jerzemu, nazwanemu *Bogatemu* Xiążęciu Saſkiemu, z Linii *Albertyńſkiey*, ktòra dziś Xięſtwo Elektorſtwo Saſkie dziedziczy: Dwie w dziecięcym wieku poumierały.

Zſzedł

Zſzedł z tego świata Kazimierz w Grodnie, panuiąc lat 45. Za niego, uchwalono, ażeby Krol, bez dołożenia ſię Stanòw, Senatorſkiego, y Rycerſkiego, żadnego nieważył ſię prawa ſtanowić. Pod nim Mikołay *Kopernik*, ſławny na cały świat Matematyk, y Aſtronom, narodził ſię w Toruniu Roku 1473. był Kanonikiem Warmińſkim: cała iego w Aſtronomii nauka polega na owym dobrowolnie wziętym początku (*Hipotheſe*) iż Słońce ſtoi, á Ziemia obraca ſię.

Jan Albert, po Oycu na Państwo naſtąpił. Xięſtwo Zatorſkie, od Januſza, Xiążęcia Zatorſkiego, Roku 1494. za ośmdzieſiąt tyſięcy czerwonych Złotych kupił. Xięſtwo Płockie, po

zmarłym bez potomnie Janie, Xiążęciu Płockim, do Polski inkorporował. Złączywszy Woyska Polskie z Litewskiemi, pod Kommendą Brata swego, Alexandra, Xiążęcia Litewskiego, podnosi woynę przeciwko Turkom, ale zdradliwie od wiarołomcy Stefana, Woiewody Wołoskiego, *w Bukowinach*, tak nazwanym lesie, srogą klęską porażony zostaie. Moskwa też do Litwy wtargnęła, á zniòzłszy woysko Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Xięstwo Siewierskie zawoiowała; o dobycie Smoleńska, potrzykroć, lecz daremnie, usiłuie. Wkròtce potym, Jan Albert, apoplexyą tknięty, umarł w Toruniu, pochowany iest w Krakowie. Za niego, uchwalono, aby nikt

z miey-

z mieyskiey, lub też wieyskiey kondycyi, dòbr Ziemskich w Polszcze nie ważył się nabywać.

Po zmarłym bezpotomnie Janie Albercie, *Alexandrowi*, Bratu iego Kròlewska dostała się godność. Koronowany w Krakowie od Fryderyka, Brata swego. Na Seymie Lubelskim, kłòtnie, o mieysce w Senacie, między Duchownemi, y Swieckiemi Senatorami, z przysądzeniem pierwszego mieysca Duchownym, uspokoił. Potym, odiechawszy do Litwy, wybrał się przeciwko Tatarom, kray Litewski pustoszącym; lecz śmiertelną zdięty chorobą, oddał Kommendę Woyska Michałowi Glińskiemu, ktòry Tatarów szczęśliwie pod Kleckiem na

2000. wyciął, á Alexander, zaraz po batalii, umarł: panował lat 5. pochowany w Wilnie. On pierwszy, postanowił w Woiewòdztwach, y Ziemiach, Urzędnikòw Ziemskich Sądowych, ktòrzyby, imieniem Krolewskim, sprawy, y kłòtnie pomiędzy Obywatelami rozsądzali. Za iego także Panowania, Juliusz II. Papież Roku 1506. pozwolił Kanclerzòm, y Podkanclerzòm Koronnym Duchownym, ażeby mogli sądzić sprawy kryminalne, na głowę, bez popadnienia w censury Kościelne.

Po zmarłym Alexandrze, *Zygmunrowi*. I. Bratu iego, rządy Państwa dostały się. Ten Michała Glińskiego, ktòry bunt przeciwko Krolowi w Litwie podniòsł, poskromił, y od wszystkich dobr odsądzonego, z Kraiu wywołał.

Moskwy

Moskwy 60000. ktorą Wasil, Car Moskiewski przystawił Glińskiemu, przez Konstantyna Xiążęcia Ostrogskiego poraził, legło na placu Moskwy 40000. Bogdana, Woiewodę Multańskiego, y Wołoskiego, ktòry wtargnął do Polski, y onęż pustoszył, przez Mikołaia Kamienieckiego, Woiewodę Krakowskiego, poraził, y za pośrzednictwem Władysława Krola Czeskiego, y Węgierskiego, do łaski przyiął, waruiąc sobie z Multan, y Wołosza hołdowanie. Albert, Margrabia Brandeburski, Mistrz Wielki Krzyżacki, wzbrania się oddawać hołdu, do ktòrego się Mistrzowie, pod Kazimierzem IV. obowiązali. Seym więc w Toruniu naznaczony, na ktòrym uchwalona woyna przeciw Krzyżakòm,

kòm, ktòra na wzaiemnym kraiu puſtoſzeniu, y rabowaniu, zakończyła ſię. Przymierze na lat cztery z Krzyżakami zawarte, ktòre w Krakowie potwierdzone, zupełnym między Krolem y Krzyżakami pokoiem, mocą ktòrego, Margrabia Brandeburſki, Albrycht, z Miſtrza Wielkiego Krzyżackiego, zoſtaie Xiążęciem Dziedicznym Pruś wſchodnich, y bierze na nie od Krola ſolenną w Krakowie Inweſtyturę, waruiąc dla ſiebie, y Potomkòw ſwoich, płci męſkiey * lenność,

z obiet-

* Na ten czas, gdy Albert Luterſką przyiął ſektę, uſtał Zakon Kawalerów Ordinis Teutonici albo Krzyżaków w Polſzcze, w Niemczech ieſzcze podziśdzień wſpomniony Zakon kwitnie, y znaczne Beneficia przez Kommendę poſiada. Stołeczne, y Rezydencyalne miaſto wielkich Miſtrzów Ordinis Teutonici ieſt Margentheim, w Cyrkule Frankonii. Karol Alexander, Xiąże Lotaryński, ieſt dziś Wielkim Miſtrzem Ordinis Teutonici.

z obietnicą, przyſtawiania Rzeczypoſpolitey, podczas woyny, Woyſka kwoty. * Powiaty Bytowſki, y Lemburſki, Jerzemu, y Barninowi, Xiążętòm Pomorſkim, Sieſtrzeńcòm ſwoim, Zygmunt. I. Lennym prawem, na Potomkòw ich, płci męſkiey, oddał. Mazowſze, po wygaſłey linii Xiążąt Mazowieckich, do Polſki przyłączył. Piotra, Woiewodę Wołoſkiego, naiezdnika Ruſi, przez Jana Hrabię Tarnowſkiego, wielką klęſką poraził: Umarł Zygmunt Roku 1548. panuiąc lat 41. zoſtawił z *Bony* Còrki Jana Galeaſza Sforcyuſza, Xiążęcia Medyolańſkiego, y Izabelli Aragońſkiey, Syna iednego, Zygmunta Auguſta y Còrek

4.

* Kwota ta woyſka, wyraźnie potym ieſt określona, w Traktacie Welawſkim, to ieſt Piechoty 1500, á Jazdy 300.

4. *Elżbietę* zaślubioną Janowi *de Zapol*, Krolowi Węgierskiemu. *Zofią*, wydaną za Henryka, Xiążęcia Brunświckiego. *Annę*, zaślubioną w pięćdziesiątym drugim roku Stefanowi Batoremu, Krolowi Polskiemu: *Katarzynę*, zaślubioną Janowi, Xiążęciu Finlandzkiemu, ktory potym Panował w Szwecyi, pod Imieniem Jana III. ta była Matką Zygmunta III. Krola Polskiego z Familii *Wazow*.

Za Panowania Zygmunta I. stanęła Konkordata z Dworem Rzymskim, względem Biskupstwa Warmińskiego, samey tylko Apostolskiey Stolicy podlegaiącego, mocą ktorey, po zeszłym Biskupie, Krol czterech Prałatow, lub Kanonikow Warmińskich

skich rodowitą Szlachtę Pruską, albo Indygenat w Prusiech maiących, nominuie, z ktorych iednego obiera Kapituła. Pospolicie ten pierwszy w Kandydacyą kładzie się, ktorego Krol sobie widzieć na tym stopniu życzy. Za Zygmunta I. Leo X. Papież, na Concilium II. Lateraneńskim, nadał Arcy-Biskupom Gnieznińskim, za staraniem Jana Laskiego, Prymasa, tytuł: *Legati Nati*. Stolicy S. Ta godność daie Prymasom zwierzchność y władzę nad Duchowieństwem Polskim, tak dalece: iż za wyiazdem Nuncyuszow z Polski, Namiestnikom onychże niepozwolili nigdy Prymasowie urzędu Nuncyuszowskiego sprawować. Lecz Dwor Rzymski dosyć na to ma polityki, gdy nie

prędzey

prędzey odwoływa Nuncyuſza, aż Naſtępca iego do Polſki przybędzie. Za Zygmunta także, poſtanowiono, ażeby Hetmańſtwa dożywotne były. Tudzież pod iego Panowaniem, niektòrzy Senatorowie pretendowali, ażeby Szlachta Polſka na dwie Claſſes Wyżſzą, y Niżſzą podzielona była, ale ſię temu mocno Stan Rycerſki ſprzeciwił. Pod tenże prawie czas, Mikołay Radziwił, Woiewoda Wileńſki, otrzymał od Maxymiliana I. Ceſarza, tytuł *Xiążęcia Imperii* S. Pańſtwa Rzymſkiego, ktòry mu potym Rzeczpoſpolita potwierdziła. Zygmunt I. był to Pan pełny wielkich przymiotòw. Zaden prawie, z panuiących na ten czas Kròlòw, doſkonaley nad

had niego, powagi Krolewſkiey utrzymać niepotrafił. Do czego mu niemało dopomògł wiek iego obfity bardzo w wielkich ludzi, iacy byli: Jan Laſki, y Jędrzey Krzycki, Arcy-Biſkupi Gnieźnińſcy, Samuel Maciejowſki, Biſkup Krakowſki: Piotr Tomicki, Podkanclerzy Koronny, po tym Biſkup Krakowſki nazwany, dla pięknej y gładkiey wymowy, *Oycem y Wzorem Kanclerzów*, Mikołay Kamieniecki, Jan Tarnowſki, Kaſztelanowie Krakowſcy, y Hetmani Wielcy Koronni, Konſtantyn Xiąże Oſtrogſkie, ſławni Woiownicy, y wiele innych, nauką y męſtwem zaſzczyconych ludzi. Sprawiedliwie więc Paulus Jovius, ſławny Piſarz mawiał: iż

Karòl

Karòl V. Ceſarz, Franciſzek I. Krol Francuſki, y Zygmunt I. Krol Polſki, każdy z oſobna, pierwſzeby między wſpòłżyiącemi Monarchami otrzymali mieyſce, gdyby razem nie żyli. *

Zygmunt II. Auguſt, za Zycia ieſzcze Oyca ſwego, Koronowany; Inflanty, za dobrowolnym poddaniem ſię obywatelòw uciemiężonych od Moſkwy, do Polſki przyłączył. Kurlandyą y Semigallią Gottardowi Ketlero-

* Jeden w Polityce błąd Zygmuntowi I. ſprawiedliwie może ſię zarzucić, że, widząc Krzyżaków tak poniżonych, y zgnębionych, Prusy w hołd Albertowi, Margrabi Brandeburſkiemu, Miſtrzowi ich, oddał, z ſukceſſyą na potomkòw. Do dobrey Polityki należało, wcześnie przeglądać: że Dom Brandeburſki, wielu ſukceſſyami w Niemczech na ten czas wzmacniaiący ſię, co raz bardziey wzraſtać będzie, y kiedyżkolwiek ſtraſznym ſię uczynić może Polſzcze, ktòra iuż, za Familii Jagiellońſkiey, do Republikańſkich nieznacznie dążąc rządów, z czaſem koniecznie wpaść muſiała w Archią y oſłabieć. Zawſze więc iey mocnych Sąſiadòw obawiać ſię należało.

Ketlerowi, Miſtrzowi Krzyżakòw Inflantſkich, w hołd, oddał, za to, że mu pomieniony Ketler udyſponował ſerca Inflantczykòw do dobrowolnego poddania ſię. Złączył wieczyście Litwę z Polſką, na Seymie Lubelſkim Roku 1569. przypuściwſzy ich do zupełney wſzelkich Swobòd, praw, przywileiòw, y prerogatyw koekwacyi. Pod tenże czas, Pruſkim Woiewòdztwòm mieyſce w Senacie naznaczone. Poſtanowił woyſko Kwarciane, to ieſt: z czwartey części dochodòw z Krolewſzczyzn, płatę maiące, na obronę Krolеſtwa, przeciw Tatarſkim wycieczkom. Zygmunt Auguſt umarł w Knyſzynie, na Podlaſiu, powracaiąc z wyprawy woienney, ktòrą podiął przeciwko Iwa-

nowi Wasilewiczowi, Carowi Moskiew-
skiemu, po kilka kroć usiłuiącemu
Inflanty sobie podbić, ale zawsze od
Polaków porażony, na ostatek o pokòy
prosić musiał, ktòry y otrzymał. Pod
Zygmuntem Augustem, Luterska, Kal-
wińska, y Aryanòw Sekty, do Polski
wprowadzone były, y wszystkie pra-
wie znacznieysze Familie iadem nau-
ki swoiey zaraziły. Na Krola nawet
samego było podeyrzenie, iż Kacer-
skim nowościòm sprzyiał. Za iego
panowania, Matka Krolewska *Bona*
do Włoch Oyczyzny swoiey wyiecha-
ła, y w krotce tamże, w Barze, w
Krolestwie Neapolitańskim z tym się
światem pożegnała. Ta Krolowa
pożyczyła Filipowi II. Krolowi Hisz-
pańskie-

pańskiemu, y Neapolitańskiemu summę
430000. Czerwonych Złotych pod
obowiązkiem odbierania z niey prowi-
zyi, z Komory Celney w *Toggia*,
Miasteczku Krolestwa Neapolitańskie-
go; ta summa, dziedzicznym Prawem,
na Zygmunta Augusta, y Siostry iego
zpadaiąca po Matce, znaioma iest,
pod imieniem *Summ Neapolitańskich*.
Zygmunt III. Krol Polski część tych
Summ, na siebie po Matce zpadaiącą,
darował Rzeczypospolitey, ktòra, w
następuiących czasach, po kilka razy
u Dworòw Madryckiego y Neapolitań-
skiego o odebranie oneyże starała się,
ale zawsze daremnie. Przez Pacta
Conventa *Stanisławowi Augustowi*
szczęśliwie nam Panuiącemu Krolowi,
pozwoliły Stany, używania prowizyi z
Summ Neapolitańskich.

EPOKA IV. *

PO wygaſſey linii męſkiey Jagiellona, na Zygmuncie Auguście, Polacy zgromadzili ſię dnia 5. Kwietnia w Roku 1573. na Elekcyą, pod Warſzawę. Stany na cztery partye podzielone były. *Auſtryacka*, za Arcy-Xiążęciem Erneſtem, Synem Maxymiliana II. Ceſarza, y tey Pryncypałem był Jan Firley, Marſzałek Wielki Koronny, Herſzt na ów czas Dyſſydentów. *Francuzka*, za Henrykiem Walezyuſzem, Xiążęciem Andegawſkim,

* Od tey właśnie Epoki, właściwie, y ściſle biorąc, zaczęła ſię forma rządu Republikańſkiego w Polſzcze, gdy, po wygaſſey Linii męſkiey Jagiellońſkiey, Polacy wolnemi głoſy Królów ſobie obierać poczęli, poddaiąc ſię im w rządy pod pewnemi warunkami y Kondycyami, które nazwali Pacta Conventa: Król ie nowo obrany poprzyſięga, iako ich wiernie przeſtrzegać będzie.

ſkim, Bratem Karola IX. Króla Francuzkiego, Synem Henryka II. Króla Francuzkiego y Katarzyny, z Domu Medyceuſzów, wſparta od Piotra Zborowſkiego, Woiewody Sandomirſkiego, y Jana Montluka, Biſkupa Walencyi, Poſła Francuzkiego. *Moſkiewſka*, za Iwanem Waſilewiczem, Carem Moſkiewſkim, lub też Fiedorem Iwanowiczem, Synem Carſkim. *Czwarta Partya Piaſta pragnąca*, lecz ta wnet upadła, iako y Moſkiewſka. Auſtryacka cóżkolwiek zdała ſię trudnić Elekcyą, ale na reſzcie y nad tą przemogła partya Francuzka, zwłaſzcza, gdy ſię do niey Litwa, przez Xięcia Radziwiłła, y Chodkiewiczów nakłoniona, przyłączyła. Zaczym

Henryk Walezyuſz, Xiąże Andegawſki, mianowany był Krolem Polſkim, od Jakuba Uchańſkiego, Prymaſa. Wyſłani po niego do Francyi Poſłowie, w ktòrych przytomności, *Pacta Conventa*, czyli obowiązki, pod ktòremi Koronę mu oddawano, przyſięgą ztwierdziwſzy, dane mu było *Diploma* Elekcyi. W krotce potym, przybył do Krakowa. Koronacya Dnia 12. Lutego Roku 1574. odprawiona; po krorey, w pięć mieſięcy, odebrawſzy Henryk wiadomość o śmierci Brata ſwego, Karola IX. Krola Francuzkiego, uiechał ſekretnie z Polſki, na obięcie Tronu Francuzkiego. Jan Tęczyńſki, Kaſztelan Woynicki Krola w Pilźnie na Sląſku dogònił, lecz go żadną miarą do powrotu nakłonić nie mògł.

Polacy

Polacy więc, niemogąc ſię doczekać Henryka, na Seymie w Stężycy 12. Maia, Tròn za wakuiący ogłoſili. Odezwali ſię Kandydaci: Erneſt Arcy-Xiąże Auſtryacki, Ferdynand, Brat Maxymiliana II. Ceſarza, Jan III. Krol Szwedzki, Zygmunt, Syn iego, Alfons, Xiąże Ferrary, y Modeny, Stefan Batory, Xiąże Siedmiogrodzki. Jakub Uchańſki, z Senatem Duchownym, y znaczną częścią Swieckiego, ofiaruie Tron Maxymilianowi II. Ceſarzowi, lubo o niego iawnie niezdawał ſię Maxymilian ſtarać, y Krolem go mianuie. Przeciwna Partya wzywa do Korony Stefana Batorego, ktòry ſpieſzno przybywa do Krakowa, zaślubia ſobie Krolewnę Annę, Còrkę

Zygmunta I. y z nią razem Koronowany ieſt w Krakowie, przez Staniſława Karnkowſkiego, Biſkupa Kujawſkiego. Wkròtce potym, Prymas, y wſzyſcy prawie Senatorowie ſtronę Maxymiliana Ceſarza trzymaiący, Stefanowi poddali ſię. Sami Gdańſzczanie ſprzyiaią Elekcyi Ceſarza. Ogłoſzeni więc za nieprzyiaciòł Oyczyzny, y generalna wyprawa przeciwko nim uchwalona. Gdańſk oblężony od Krola, y do Kapitulacyi przymuſzony. Gdańſzczanie przywròcili nakłady woienne, Krola przeprosili, ktòry wſzyſtkie im przywileie potwierdził. Stefan na Kozakòw pewne włożył powinności, oſobliwie bronienia Ukrainy od inkurſyi Tatarſkich, y z nich rodzay niejaki zawſze trwaiącey milicyi uformował;

nadał

nadał im ſwobody y wolność obierania Hetmana Kozackiego, ktòremu rezydencyą w Trechtymirowie naznaczył. Poſtanowił Trybunały; Koronny, á po nim we trzy lata, Litewſki, na fundamencie proiektu podanego od Jana Zamoyſkiego, Podkanclerzego Koronnego, a potym Kanclerza, y Hetmana Wielkiego Koronnego. Woyna Moſkwie, Inflanty naieżdżaiącey, wypowiedziana. Połock im mocą od Krola wzięty, y inne przyległe Zamki, tak dalece: iż Iwan Waſilewicz, Car Moſkiewſki, po wielu utratach Ludzi y Kraiòw, Grzegorza XIII. Papieża, obiecuiąc unią Moſkwy z Kościołem Rzymſkim Katolickim, o inſtancyą upraſzać muſiał, ażeby Stefana do

zawarcia

zawarcia traktatòw przywiòdł. Jakoż Papież otrzymał pokòy dla Moſkwy, ale Car zmyśloney ſwoiey obietnicy niewypełnił. Zawarty Traktat w Zapole, ktòrym ſię Krol obowiązał, wſzyſtkie dobyte w Moſkwie Zamki przywròcić; Moſkwa zaś Krolowi Inflant, Połocka, y innych miaſt w Litwie, od Krola odebranych, uſtępowała. W Inflanciech założone Biſkupſtwo Wendeńſkie było, y trzy Woiewòdztwa Wendeńſkie, Derpſkie, y Parnawſkie, tudzież trzy tegoż imienia Kaſztelanie Krzeſſowe, y Urzędnicy Ziemſcy, na wzòr innych Woiewòdztw. Samuel Zborowſki, ktòry, ieſzcze za Henryka Walezyuſza, z kraiu był wywołany, dla tego, iż śmiertelnie

ranił Bernarda Wapowſkiego, Kaſztelana Przemyślſkiego, powròciwſzy z Ziemi Siedmigrodzkiey z Krolem Stefanem do Polſki, pełen dumy, dla wielkiego Familii ſwoiey u Krola kredytu, gdy śmiało ſobie poſtępuie, dekretem pogardza, y owſzem na życie Krola Stefana z dwiema Braci ſwoiemi ſekretny czyni ſpiſek, poymany ieſt, z rozkazu Wielkiego Zamoyſkiego, Staroſty na ten czas Krakowſkiego, y zcięty. Brat zaś iego, Kryſztof Zborowſki, za winowaycę zelżonego Maieſtatu oſądzony, y na utratę życia, y honoru, na Seymie Lubelſkim, zkazany ieſt. Drugiego zaś Brata, Jędrzeia, ſprawa do naſtępuiącego Seymu odło-

żona. Tym czaſem, Zborowſcy Szlachtę przeciwko Zamoyſkiemu buntuią, y Seym bez ſkutku rozſzedł ſię. Stefan, chcąc korzyſtać z śmierci Jana Waſilewicza, y Moſkwę do Polſki przyłączyć, Seym w Grodnie naznacza, dla otrzymania na to zezwolenia Stanòw, lecz nieſpodzianie tamże umiera Roku 1586. Nigdy Polſka bardziey, iak za tego Krola, poſtronnym niebyła ſtraſzliwa. Był to Pan, niemniey w ſztuce woienney, iako w polityce biegły. Dziejòw Juliuſza Ceſarza z rąk nigdy niewypuſzczał, z wielką łatwością, y przyiemnością mòwił; przeciwności, ktòrych doznał w trzyletnim areſzcie, nim ieſzcze był obrany Xiążęciem Siedmiogrodzkim,

z roz-

z rozkazu Maxymiliana Ceſarza, oſadzony, uczyniły go przyiemnym, ludzkim, y do litości nad nieſzczęśliwościami poddanych ſwoich ſkłonnym. Panował lat nieſpełna 11. Za niego, Akademia Wileńſka pod dozorem Xięży Jezuitòw Roku 1579. założona, tudzież poſtanowiono, aby nikt do Szlachectwa w Polſzcze, bez dozwolenia Stanòw na Seymie, niebył przypuſzczony.

Po zmarłym Stefanie, Polacy rozdzieleni, między Maxymilianẽ, Arcy-Xiążęciẽ, Auſtryackim, y Zygmuntem, Krolewiczẽ Szwedzkim, Synẽ Jana III. Krola Szwedzkiego, y Katarzyny z domu Jagiellońſkiego, Còrki Zygmunta I. Krola Polſkiego, idą częścią za Zbo-

rowſkie-

iowſkiemi, pierwſzego, częścią za Zamoyſkim, drugiego utrzymuiącemi. Staniſław Karnkowſki, Prymas, Zygmunta Krolem nominuie. Zborowſcy zaś, ktòrych ſłabſza była partya, Maxymiliana Arcy-Xiążęcia, przez Jakuba Woronieckiego, Biſkupa Kijowſkiego, Krolem ogłaſzaią, ktòry też, w tę nadzieię, z 6000. woyſka do Polſki wchodzi, Kraków oblega. Ale od Jana Zamoyſkiego, Kanclerza, y Hetmana Wielkiego Koronnego miaſto obronione. Tym czaſem, Zygmunt do Gdańſka przybywa, y poprzyſiągłſzy *Pacta Conventa*, Koronowany ieſt w Krakowie, Dnia 17. Grudnia Roku 1587. Na Seymie Koronacyi zlecono Zamoyſkiemu, aby woyſka użył, na rugowanie z Polſki Maxymiliana,

liana. Zamoyſki, dopędziwſzy go pod Byczyną na Sląſku, Woyſka Auſtryackie poraża, Arcy-Xiążęcia w niewolą bierze, y w Zamku Kraſnoſtawſkim go oſadza, pod Kommendą Marka Sobieſkiego, Chorążego Koronnego.

Zamoyſki, przybywſzy do Krakowa, przed zakończeniem Seymu *Coronationis*, przyięty ieſt z oświadczeniem powſzechney wdzięczności, dane mu ſą prawem dziedzicznym Staroſtwa: Krzeſzowſkie, y Zamechſkie.

Maxymilian, za inſtancyą Grzegorza XIII. Papieża, z areſztu Roku 1589. uwolniony ieſt. Tak ugruntowawſzy ſię na Tronie Zygmunt, za konſenſem Rzeczypoſpolitey, do

Szwe-

Szwecyi odiechał, obiąć Państwo Szwedzkie, po śmierci Oyca swego; ale niedługo się nim cieszył, bo po odieździe iego ze Szwecyi, Karol Xiąże Sudermanii, Stryi iego, Rządcą Krolestwa od niego uczyniony, Luterską w Szwecyi Sektę wzmocniwszy, rząd też sobie Krolestwa uzurpował, * Inflanty naiechał, iednakże od Zamoyskiego porażony, a potym od Karola Chodkiewicza, Starosty Zmudzkiego, pod Kircholmem, na głowę prawie zbity, od oblężenia Rygi, y z Całych prawie Inflant, ustąpić musiał. Tegoż prawie czasu, na Krola padło podeyrzenie, iż Władysława, Syna

swego,

* Myśl długo pierwey, nim się komu zwierzysz szczeNie zawsze ten przyiaciel, co to imie bierze. (rze,
Komuż mógł lepiey ufać Zygmunt, nad Karola?
z tym wszystkim zdradą podszedł Stryi Synowca Krola.

swego, Krolem po sobie naznaczyć zamyśla. Woiewodztwo Krakowskie, za powodem Mikołaia Zebrzydowskiego, Woiewody Krakowskiego, związek czyni w Stężycy, do ktorego wiele innych Woiewodztw potym przystąpiło. Rokosz podniesiony przeciwko Krolowi w Lublinie, z ktorego domowa woyna wyniknęła, y nie prędzey uspokoiona była, aż Krol nad Rokoszanami, pod Guzowem, w Radomskim Powiecie, zupełne odniosł zwycięstwo.

Wtym, Rzeczpospolita woynę Moskwie wypowiedziała, na odzyskanie oderwanych od Polski Prowincyi, ile że się do tego bardzo pogodna, z okazyi kłotni w Moskwie zaszłych,

przez zmyślonych Demetryuſzow, * otworzyła. Jakoż Staniſław Zòłkiewſki, Hetman Wielki Koronny zniòſł-

* Borys Gudenow, pewny Moſkiewſki Szlachcic, żeby ſobie po śmierci Fiedora Iwanowicza, Cara Moſkiewſkiego, u ktòrego w wielkim kredycie zoſtawał, tym łatwieyſzą do Tronu uſtał drogę; Demetryuſza, Syna Ceſarſkiego ſekretnie kazał z świata zgładzić y Carem ſię ogłoſił. Tym czaſem Grygory Otrepiew, pewny Moſkal, obawiaiąc ſię kary, za popełnione w Monaſterze wyſtępki, porzuciwſzy Stan Duchowny, uciekł do Polſki, y za prawdziwego Demetryuſza, nayprzòd w Domu Xięcia Adama Wiśniowieckiego ſłużąc, á potym w Domu Jerzego Mniſzka, Woiewody Sandomirſkiego, udał ſię, tak dalece, iż Woiewoda uwierzywſzy Impoſtorowi, do odzyſkania Tronu, dopomodz mu przyobiecáł, byleby Còrkę iego za Zonę chciał poiąć, co ôn łatwo przyrzekł. Za pomocą więc Wóyſka Polſkiego, dobywſzy ſtołecznego Miaſta Moſkwy Demetryuſz, Fiedora Boryſowicza, Cara, Syna Boryſa Gudenow, y Tronu y życia pozbawił, y Carem ogłoſił ſię. Lecz przez ſwoie nierządy, y zbrodnie, zaciągnąwſzy na ſię nienawiść ludu, wkrótce y życie y Państwo utracił. Na iego mieyſce, obrany Carem, Waſil Iwanowicz Szuyſki, Herſzt, y Dowodzca konjuracyi przeciwko Impoſtorowi uknowaney. Pod tenże czas, w tumulcie, drugi zmyślony Demetryuſz ziawił ſię: lecz y ten potym wkrótce, w mieście Kulaga, zabity ieſt.

zniòſłſzy Woyſka Moſkiewſkie, ſtołecznego Miaſta Moſkwy dobył, y przymuſił Moſkwę, do złożenia z Tronu Bazylego Szuyſkiego, Cara, na ktòrego mieyſce, obrany na Tron Roſſyiſki, Władyſław, Kròlewicz Polſki, Syn Zygmunta III. Bazyli Car, z Dwiema Bracią, Zòłkiewſkiemu wydani. Moſkale wierność Władyſławowi przyſięgli, dopraſzaiąc ſię Zygmunta, aby im iak nayprędzey poſłany, y Koronowany był, pod obowiązkiem iednak przyięcia Religii Greckiey. Lecz gdy Zygmunt tey Kondycyi przyiąć, y Władyſława poſłać niechce, Polacy nie doczekawſzy ſię pomocy, z Moſkwy uſtąpili. Michał więc Fiedorowicz, obrany Carem. Tym cza-

ſem, Turcy do Wołoch z woyſkiem wpadli, y Stefana Tomſzę, na Hoſpodarſtwie Multańſkim, oſadzili, przymuſiwſzy Konſtantyna Mohyłę, Przyiaciela Polakòw, do opuſzczenia Multan. Ale Zułkiewſki, pokòy, zamiaſt potkania ſię z niemi, uczynił, uſtąpiwſzy im, powagą ſwoią Hetmańſką, bez dołożenia ſię Krola, y Stanòw Rzeczypoſpolitey, Woiewòdztw: Multańſkiego, y Wołoſkiego. Betlem Gabor, Xiąże Siedmiogrodzkie, urażony na Krola, za to, iż Ferdynandowi II. Ceſarzowi 8000. Kozakòw, pod Kommendą Liſſowſkiego, poſłał przeciw niemu; Turkòw, y Tatarów przeciwko Polſzcze podułzczał. Gracyan, Hoſpodar Multańſki, Naſtępca Tom-

ſzy, przyiaciel Polſki, przeſtrzegał Krola o tych zdradach. Oſman, Ceſarz Turecki, woyſko na zchwytanie Gracyana wyſyła; Zułkiewſki, na prożbę iego, z 8000. do Multan wſzedł. Wydana Turkom potyczka, pod Cekorą, w ktòrey woyſko Polſkie porażone, Gracyan, y Zułkiewſki na placu trupem legli, á Koniecpolſki, Hetman Polny w niewolą do Stambułu poymany. Oſman omamiony dobrym woyſka ſwego powodzeniem, podnoſi woynę przeciwko Polakòm, y we trzykroć ſto tyſięcy Turkòw, á ſto tyſięcy Tatarów, pod Chocimem lokował ſię. Polſkiego Woyſka nie było więcey nad 35000. á Kozakòw 30000. pod Kommendą Karola Chod-

kiewicza Hetmana Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, y Staniſſawa Lubomirſkiego, Podczaſzego Koronnego. Polacy acz chorobami (na ktòre y Chodkiewicz Hetman umarł) oſſabieni; mężny iednak odpòr niewiernym daią, tak dalece, iż Oſman, ſprzykrzywſzy ſobie dłużſzą woynę, do pokoiu nakłania ſię. Zawarty Traktat w Chocimie, przez ktòry, dawnieyſzy Traktat, względem Multan, y Wołochòw uczyniony z Zułkiewſkim potwierdzony ieſt, z kondycyą: ażeby Hoſpodarem Multańſkim był Chrześcianin, y Polakòm ſprzyiaiący.

Pod czas tey Expedycyi, Guſtaw Adolf, Krol Szwedzki, widząc Polſkę Turecką zatrudnioną woyną, naiechał

Inflan-

Inflanty. Rygę, po ſześcioniedzielnym oblężeniu, wziął, y cały prawie Kray, z tamtey ſtrony Dźwiny Rzeki, zawoiował. Potym do Prus wpadł, Toruń obległ, lecz bezſkutecznie. Przyſłane ſą Zygmuntowi od Ceſarza Ferdynanda II. poſiłki, 7000. Woyſka wynoſzące. Na oſtatek, po ròżnych potyczkach, zawarte ieſt, za pośrzednictwem Francyi y Anglii, między Polſką, y Szwecyą, przymierze, na lat 6. mocą ktòrego, Inflanty do Dźwiny Rzeki, y nie ktòre w Pruſach miaſta, Szwedòm były warowane, ktòre Władyſław dopiero, Syn y naſtępca Zygmunta, z rąk Szwedzkich odebrał. Umarł Zygmunt Roku 1632. panuiąc lat 44. Zoſtawił Synòw 5.

Władysława, Jana Kazimierza, Jana Alberta, Kardynała, Biskupa Krakowskiego. Karola Ferdynanda, Biskupa Wrocławskiego, y Połockiego, Alexandra Karola, y Corkę iednę, Annę Katarzynę, zaślubioną Filipowi Wilhelmowi, Falck-Graffowi Renu, z Linii Neuburskiey. Za Panowania Zygmunta III. cztery stawne Ordynacye w Polszcze założone były. *Olycka* w Roku 1589. od Mikołaia Albrychta, y Stanisława, Xiążąt Radziwiłłów, *Zamoyska* w Roku 1589. od Jana Zamoyskiego, Kanclerza, y Hetmana Wielkiego Koronnego. *Pińczowska* w Roku 1601. od Piotra, Woiewody Rawskiego, y Zygmunta, Kasztelana Woynickiego Myszkowskich. *Ostrogska*, czyli *Dubieńska* w Roku 1618.

1618. od Janusza, Xiążęcia Ostrogskiego, Kasztelana Krakowskiego. Pod Zygmuntem III. Unią Ruś Polska z Kościołem Rzymskim Katolickim, Roku 1595. przyięła.

Pod nim, Akademia Zamoyska, od Jana Zamoyskiego założona. Tudzież za Panowania Zygmunta, ustanowione są Dobra Stołu Krolewskiego: są zaś te: Zupy solne Wielickie, y Bocheńskie, Kruszce Olkuskie, Cła Koronne, Cła na Rusi, Cła y Młyny Gdańskie, Ekonomie: Sandomierska, Samborska, Malborska, Rogożyńska, Tczewska, Grodzieńska, Szawelska, Brzeska Litewska, Orszańska, Mohylowska, Lidzka, Olicka, Wielkorządy Krakowskie &c. Zygmunt III. ustąpił Rzeczypospolitey

prawa

prawa swoiego Krolewskiego do Mennicy, ktore teraznieyszemu Krolowi, Zkonfederowane Stany Rzeczypospolitey w Roku 1764. przywrociły, poleciwszy zupełnie staraniu Jego Mennicę. Można mowić, iż, dopiero od Panowania Zygmunta III. Polacy poczęli tracić nabyte od Przodkow swoich Prowincye. Jako to Inflanty, Multańską y Wołoską Ziemię. Utraty te, nie samemu tylko nieszczęściu przypisywać się powinny, ale też y wielkim w Polityce błędom Zygmunta; *Naprzod*, zbytecznemu iego do Domu Austryackiego przywiązaniu się. Przez posłanie na pomoc Cesarzowi Kazakow Lisowczykow, zciągnął na się woynę Turecką, y w niey utracił Multa-

Multany y Wołochy. *Powtore* nieumieiętności iego, w korzystaniu z przygod, iemu pomyślnie zdarzaiących się. Przez tę, utracił Państwo Moskiewskie, dla Syna, y Polski. *Po trzecie*, zbytniey iego w zdaniu własnym zaciętości, y uporowi. Przez to, utracił Krolestwo Szwedzkie, niechcąc iednego z Synow swoich, iak Szwedzi żądali, y wierni mu radzili Przyiaciele, wysłać do Szwecyi, na obięcie Tronu dziedzicznego. *Naostatek* nie dozorowi iego, w obieraniu osob do rady: co było zrzodłem wszystkiego nie powodzenia. Z tym wszystkim, Zygmunt, był to Pan pobożny, sprawiedliwy, łaskawy, iednego w szczęściu, y w nieszczęściu umysłu; pierwszy

wszy z Krolow w Warszawie mieszkać począł.

Po zeyściu Zygmunta III. Seym Convocationis na dzień 3. Czerwca, Roku 1632. naznaczony, na ktòrym, kłotnie y scyssye wielkie z Dyssydentami, ktòrych Kryszstof Radziwiłł, Hetman Polny Litewski, partyą wspierał, nastąpiły. Elektor Brandeburski, przez Possa swego, domagał się, ażeby do obierania Krola, wraz z innemi Rzeczypospolitey Stanami, był przypuszczony; ale pretensya iego odrzucona. Seym Electionis, Dnia 27. Września, zaczął się, na ktòrym, iednostaynym głosem, obrany *Władysław IV. Syn* Zygmunta III. y przez Jana Wężyka, Prymasa, koronowa-

ny iest, w Krakowie. Na Seymie Koronacyi, woyna Moskwie wypowiedziana. Smoleńsk od oblężenia uwolniony, y wiele miast wziętych, tak dalece: iż Moskwa o pokòy uprasząć musiała, ktòry Traktatem, Polszcze pożytecznym, stwierdzony iest. Mocą tego Traktatu, Władysław wszelkich do Tronu Moskiewskiego odstępuie Pretensyi, y uznaie Carem, Michała Fedorowicza, ten zaś wzaiemnie wyrzeka się wszelkiego prawa do Inflant, Estonij, Kurlandyi, Smoleńska, Siewierza, y Czerniechowa. Podczas tey expedycyi, Turcy podusczeni od Moskwy, wpadli z Tatarami w granice Polskie; lecz Stanisław Koniecpolski, Hetman W. K. poraziwszy ich,

plon im odbiera, y do ucieczki przymuſza. Przymierze z Szwedami na 26. lat, za pośrzednictwem Francyi, Anglii, y Holandyi, potwierdzone; obowiązali ſię oddać Polſzcze Malborg, Elbląg, y inſze miaſta Pruſkie, ktòre do tych czas w ręku Szwedzkich, po oſtatniey woynie, zoſtawały; im też wzaiemnie Inflanty, aż do Dzwiny rzeki, uſtąpione. Jerzy Oſſoliński, w Poſelſtwie, do Rzymu wyprawiony, wyrobił Bullę od Urbana VIII. względem Kompozyty o Dzieſięciny; Kozacy rebelizuiący, przez Michała Potockiego, Hetmana Pol. K. do poddania ſię przymuſzeni. Pauluk, y inni Herſztowie śmiercią ſkarani. Jan Kazimierz, Brat Kròlewſki, do Hiſzpanii zmierzaiący,

rzaiący, gdy z okrętu, na oglądanie Toulona, Marſylii, y innych niektòrych Portòw Francuzkich, wyſiadł w Prowancyi, od Gubernatora Francuzkiego przytrzymany, iż do Kròleſtwa, bez paſzportu wſzedł, ile w ſłużbie Hiſpanòw zoſtaiąc, z ktòremi Francya na ten czas w kłòtni, y woynie była, po dwòch leciech dopiero, z areſztu uwolniony, z ſmutku, Kardynałem w Rzymie zoſtał. * Rozmowa w Toruniu, pod tytułem *Colloquii Charitativi*, między Katolikami, y Dyſſydentami, od Kròla wyznaczona; Jerzy Tyſzkiewicz, Biſkup Zmudzki, nauki Katolickiey brònił, á Zygmunt Guldenſtiern, za Lutròw, Zbigniew

* Zamek, w ktòrym Jan Kazimierz w areſzcie zoſtawał Cifteron zwał ſię.

gniew zaś Gorayski, za Kalwiniſtòw obſtawał: rozeſzły ſię Strony, bez żadnego ſkutku. Krol z Wenetami w przymierze wkroczywſzy, y odebrawſzy obietnicę pieniężnych posiłkòw od Papieża, y Xiążąt Włoſkich, ſekretnie Ludzi na woynę przeciw Turkòm zaciągą, y na poſtanowienie Orderu, pod Tytułem Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny, Breve od Urbana VIII. otrzymuie, lecz Stany Rzeczypoſpolitey iego imprezie ſprzeciwiaią ſię, y nowe zaciągi rozpuſzczone były. Co więkſza, Krol zezwolić muſiał, ſwym y naſtępcòw ſwoich imieniem, iż bez dozwolenia Stanòw, ani woyſka zaciągać, ani Woyny podnoſić, ani w żadne z obcemi potencyami traktaty wchodzić,

ani

ani Poſtòw do Dworòw cudzoziemſkich wyſyłać niebędzie.

Kozacy od Polakòw nieznośne uciemiężenie cierpiąc, znowu o zrzuceniu z ſiebie iarzma tego zamyślaią. Władyſław uſtanawia w Polſzcze Poczty Cudzoziemſkie. Zygmuntowi III. Oycu ſwemu ſtatuę wſpaniałą w Warſzawie eryguie. Umarł Władyſław w Mereczu, w Litwie, maiąc lat 52. panował 16. żadnego niezoſtawiwſzy potomka. Za niego uſtanowiono, ażeby Krolowa Polſka Religii była Katolickiey, á to z okazyi: iż myślał Władyſław o zaślubieniu Corki Ferdynanda, Falckgraffa Renu, Religii Proteſtańſkiey, czemu ſię Stany mocno ſprzeciwiły. Pod nim także,

zakazano Szlachcie Polſkiey ſtarać ſię o tytuły Cudzoziemſkie. Za Władyſława także, uchwalono, ażeby Kandydat do Korony, pod czas Elekcyi, w Warſzawie nieznaydował ſię.

Zal y ſmutek powſzechny w Narodzie, po śmierci Władyſława naſtąpił, z tey naybarziey przyczyny, że w tenże ſam prawie czas, bunt y rebellią Kozacy, lud po nad Dnieprem mieſzkaiący, pod Wodzem Bogdanem Chmielnickim, podnieśli, chcąc z ſiebie zrzucić iarzmo nięznośne dla nich, Panowania Polſkiego, y zemścić ſię na własnych Panach, urazy y krzywd ſobie poczynionych; Chmielnicki, naprzòd pod żòłtemi wodami, podiazd Polſki znoſi, gdzie

y Ste-

y Stefan Potocki, Syn Hetmańſki ginie, á potym pod Korſuniem, przynagla woyſko Polſkie do uſtąpienia z obozu. Ci, co śmierci w tym attaku uſzli, á mianowicie Hetmani Koronni, Mikołay Potocki, y Marcin Kalinowſki, w niewolą doſtali ſię. Tym czaſem, Maciey Łubińſki, Prymas, złożył Seym Convocationis na Dzień 16. Lipca Roku 1648. Elekcyi czas naznaczony w Październiku, na Seymikach przedkonwokacyinych, uchwalono nowe co prędzey przeciw Kozakòm wyſłać woyſko, zaczymby ſię z Tatarami złączyli; lecz te, dla emulacyi Regimentarzòw, bez żadney zaſzłey batalii, rozproſzyło ſię. Chmielnicki Ruś Czerwoną plondruie, y

znaczne wybrawſzy Kontrybucye, mianowicie ze Lwowa, y Zamościa, na Ukrainę z woyſkiem powraca, prowadząc za ſobą tłum niezmierny brańcòw, ktòrych część większa, z głodu y nędzy, poumierała. Wtym, Seym Elekcyi zaczął ſię, Jan Kazimierz, Brat Władyſława, po długich ſprzeczkach z Karolem Ferdynandem, Bratem ſwoim młodſzym, ktòry ſię także do Korony ubiegał, Kròlem obrany, y w Krakowie Dnia 16. Stycznia Roku 1649. był koronowany. Chmielnicki, acz mu ſię ſzczęśliwie powodziło, przecież ſię dał zkłonić, do zawarcia z Kròlem, y Rzeczą-poſpolitą przymierza. Ogłoſzony, Kròlewſkim imieniem, Hetmanem Koza-

kòw, odebrał Buławę, Buńczuk, y Chorągiew, na znak tey godności. W kilka mieſięcy po zawartym przymierzu, woyna, z większą niżeli przed tym, zaczęła ſię zawziętością. Chmielnicki, po złączeniu ſię z Tatarami, maiący na dwakroć-ſtotyſięcy woyſka, 9000. Polakòw, pod Zbarażem okopanych, opaſał. Kròl oblężonym na pomoc z poſpolitym ruſzeniem przybywa. Bitwa walna, pod Zborowem, na Ruſi, przez dwa dni trwaiąca, zwycięſtwo Polakòm przynioſła, ktòrego ſkutkiem było, uwolnienie oblężonych pod Zbarażem, y Hetmanòw z niewoli. Chmielnicki, wykonawſzy przyſięgę, przeproſił Kròla, Swobody y wolności Kozakòm potwierdzone,

Hetmanowi zaś ich, y Naſtępcòm iego na tę godność, nadane Staroſtwo Czehryńſkie. Wkròtce po tym Traktacie, Chmielnicki do dawnych znowu wraca ſię buntòw, Moſkwę, y Turkòw przeciwko Polſzcze poduſzcza, powtòrnie więc Poſpolite Ruſzenie przeciwko niemu nakazane, Kozacy pierwſi biorą ſię do broni, oblegaią Kamieniec, lecz prożno. Tym czaſem Krol, z woyſkiem y Szlachtą, przez Poſpolite Ruſzenie wezwaną, w ſto tyſięcy, do obozu Hetmana Wielkiego Koronnego przybył, y po wielu pomnieyſzych utarczkach, naſtąpiła walna pod Bereſteczkiem bitwa. Kozacy y Tatarowie, ktòrych 300000. było, przełamani: Oboz cały, z znacznym Plonem, y 18. Działami, w zdobyczy Pola-

kòm zoſtawili. Krol, Szlachtę rozpuściwſzy, do Warſzawy powròcił, przez co, ſkutek tego zwycięſtwa zniſzczony. Hetmani, z pozoſtałą częścią woyſka, za Nieprzyiacielem w pogòń na Ukrainę udali ſię. Chmielnicki o pokòy ich proſi, ktòry y otrzymuie, przyrzekłſzy, więcey nigdy iuż od tąd przeciwko Polſzcze niewoiować, ani ſię z Tatarami wiązać. Seym naznaczony, na obmyślanie ſkutecznych ſpoſobòw zapobieżenia buntòm Kozackim, zerwany pierwſzy raz od iednego tylko Poſła, Imieniem *Syciń-ſkiego*. Tymoteuſz Chmielnicki, Syn Hetmana Kozakòw, nieuważaiąc na Traktat zawarty, złączywſzy ſię z Tatarami, nagle na Kalinowſkiego, Hetmana, pod Batowem obozuiącego,

uderzył, woysko iego zniósł, y samego Wodza zabił. Znowu więc Król z Woyskiem, pod Zwaniec ciągnie, y tam się okopuie: Han też Tatarski Kozaków odstąpił, y na Polską deklarował się stronę. Tym czasem, Alexy Michałowicz, Car Moskiewski, woynę wypowiedział Polszcze, y dwa woyska, iedno do Litwy, drugie na Ukrainę wprowadził, z którym się Chmielnicki złączył; zaszła pod Humaniem, między Moskwą, Kozakami, y woyskiem Królewskim bitwa, zwycięstwo przy Polakach, lecz gdy z niego nie starano się korzystać, Chmielnicki, w dobrym porządku, w głąb Ukrainy uszedł, kilka tylko armat y Chorągwi zostawiwszy, á Kazimierz do Warszawy pospieszył. W Litwie dale-

daleko lepiey Moskwie powodziło się. Smoleńsk, Mohilów, Połock, Newel w krótkim czasie opanowali.

Pod tenże prawie czas, Chrystyna, Królowa Szwedzka * rząd Królestwa y Berło Karolowi Gustawowi, Xiążęciu Bipontu, Ciotecznemu Bratu swemu, rezygnowała. Henryk Canasil, Poseł w Sztokolmie Jana Kazimierza, solennie przeciw temu ustąpieniu protestował się. Ta protestacya, Stan opłakany Polski, zewsząd od Nieprzyiaciół uciśnioney, złość y namowy Hieronima ✠ Radziejowskiego, Podkanclerzego Koronnego, który przekonany

* Chrystyna, złożywszy Berło, w Rzymie Katoliczką została.

✠ Ociec to był, sławnego owego Kardynała, Prymasa Radziejowskiego, który, pod Augustem II. nie mniey kłótni wzniecił, iak Ociec iego, za panowania Jana Kazimierza.

nany na Seymie, z liſtów przeiętych: iż Kozakòw przeciw Oyczyźnie w buntach utrzymywał, z Polſki wygnany, u Kròla Szwedzkiego ſzukał protekcyi, chęć na oſtatek popiſania ſię w pierwiaſtkach panowania ſwego, y ocucenia Narodu Szwedzkiego, pod panowaniem Chryſtyny uſpionego, Karclowi Guſtawowi pobudką były, do podnieſienia woyny przeciw Polakòm. Starał ſię w prawdzie Jan Kazimierz, przez powtòrzone do Karola Poſelſtwo, tę burzę od Polſki odwròcić; ale Guſtaw na żadne niechciał przyſtać perſwazye. Feld-Marſzałek Szwedzki Wittemberg do Wielko-Polſki wchodzi, z 17000. woyſka. Szlachta Poznańſka, y Kaliſka, za namową Radziejowſkiego, Szwedom ſię

ſię poddaie. Kròl, z drugą woyſka dywizyą, z Wittembergem pod Kołem łączy ſię: Kazimierz do Opoczna z Woyſkiẽ udał ſię, gdzie ſię Wittemberg okopał. Karol dobywſzy Warſzawy, Feld-Marſzałkowi ſwemu na pomoc przybywa, obydwa Woyſka w ſzyku do bitwy ſtawaią, deſzcz nawalny na przeſzkodzie ieſt obydwòm ſtronòm, zaczym Kazimierz laſem przyległym, do Krakowa, á z tamtąd do Głogowa na Szląſk uſzedł. Karol po dwu mieſięcznym oblężeniu, Kraków (ktòrego mężnie brònił Stefan Czarnecki) przez ugodę wziął. Woyſko też Kwarciane, pod Kommendą Staniſława Lanckorońſkiego, Hetmana Polnego Koronnego zbite, wierność Szwedòm przyſięgło. Moſkwa także Wil-

na

na dobyła, y całą prawie Litwę opanowała, Chmielnicki Lwòw attakował, ale bezskutecznie. W Prusach niemniey szczęśliwie Szwedòm powodziło się; Całe bowiem, pròcz Gdańska, w moc swoię wzięli, ile że y Elektor Brandeburski wszedł z Karolem w przymierze, przeciwko Rzeczypospolitey, odebrawszy od niego deklaracyą Warmii. Odpòr Szwedòm dany pod Częstochową, ktòrey Miller Generał Szwedzki, w 17000. piechoty, dobyć niemògł, ożywił w Polakach odwagę y męstwo, wielą nieszczęśliwościami przytłumione. *Konfederacya Tyssowiecka*, do ktòrey y woysko Koronne przyłączyło się, sprowadza Jana Kazimierza z Sląska do Lwowa. Karol, widząc iż woyna, ktòrą miał za dokoń-

dokończoną, bardziey się wzmaga, z Prus do Mało-Polski pospiesza. Zamość attakuie, ale bez skutku. Czarnecki w woysku Szwedzkim, długim, y nagłym ciągnieniem zmordowanym, z zasadzek po kilka kroć wielką szkodę czyni. Jan Kazimierz z 60000. woyska Warszawę obległ y dobył: Feld-Marszałek Wittemberg, y inni dziesięciu przednieysi Panowie Szwedzcy, w niewolą wzięci, y do Zamościa odesłani. Wtym Kròl Szwedzki, z Elektorem Brandeburskim złączywszy się, pod Warszawę przybywaią, bitwa generalna, pod Pragą wydana, przez trzy dni trwała, przy Szwedach zwycięstwo, z ktòrego inney korzyści nie odnieśli, pròcz odzy-

skania

ſkania Warſzawy. Kazimierz do Lublina przenioſł ſię, Krol z Elektorem Brandeburſkim do Prus powrocili. Moſkwa, pod tenże ſam czas, do Inflant wchodzi, y Rygę attakuie, lecz prożno; tym czaſem Jerzy Rakocy, Xiąże Siedmiogrodzki, obietnicami wielkiemi Krola Szwedzkiego ułudzony, wpadł do Polſki z woyſkiem 50000. Ludzi wynoſzącym: ale zewſząd od Polakow y Tatarow otoczony, gdy ſię niemogł przerznąć do kraiu ſwego, okupić ſię muſiał 12000. Czerwonych Złotych. Jeſzcze niewyſzedł był z Polſki Rakocy, kiedy poſiłki od Ceſarza, pod Kommendą Hrabi Hallsfelda, do Polſki weſzły, przyobiecane przez Traktat, zawarty

z Ferdy-

z Ferdynandem III. á od Leopolda, Syna iego, ztwierdzony; ktorym, po śmierci Jana Kazimierza, obiecano, Krolem obrać iednego z Xiążąt z Domu Auſtryackiego, Haltsfeld Krakowa dobył. Przymierze, ku wzaiemney obronie przeciw Szwedom, między Polſką y Danią, w Kopenhadze zawarte. Tudzież pokoy ſławny *Welawſki* z Elektorem Brandeburſkim, za pośrzednictwem Barona *de l' Iſola*, Poſła Ceſarſkiego, w Roku 1657. zawarty. Elektor, uwolniony od hołdu na zawſze, obowiązał ſię ſwoim, y naſtępcow ſwoich imieniem, do przyſtawienia Polſzcze, pod czas woyny 1500. Piechoty, á 300. Jazdy. W tey zaś woynie 6000. woyſka

prze-

przeciw Szwedòm przyobiecał, za co mu, w tymże Roku, Krol, y Rzeczpospolita, w nadgrodę nakładòw woiennych, przez Traktat Bydgoski, Powiatow: Lemburskiego, y Bytowskiego, lennym prawem ustąpiła; potym Elbląg z Powiatem puścić mu przyrzekła, skoro od Szwedòw odebrane będą, aż do zupełnego wypłacenia Summy 400000. Taleròw Niemieckich, tyle za koszty woienne pretendował. Pròcz tego, wypuszczono mu zastawą Starostwo Drahimskie, w Summie 120000. Taleròw, od niego pożyczonych. Krystyern Krol Duński, na Fundamencie Traktatu zawartego, do Szwecyi z woyskiem wpada. Gustaw więc, na sukurs Dziedzicznemu

mu Państwu, część woyska swoiego z Polski wyprowadził, zostawiwszy przy drugiey Kommendę Bratu swemu Adolfowi. Toruń po 6. miesiącach oblężenia od Cesarskiego y Polskiego Woyska wzięty. Pomerania Szwedzka, od Stefana Czarneckiego, y Opalińskiego zawoiowana, kontrybucyami opłacić się musiała. Po śmierci Chmielnickiego, Kozacy obrali Wodzem Wyhowskiego, ktòry, sprzykrzywszy sobie srogość rządòw Mokiewskich, pod posłuszeństwo Krola, y Rzeczypospolitey, z Kozakami Ukraińskiemi, z tey strony Dniepru mieszkaiącemi, powraca. Traktat pod Hadziakiem, na Ukrainie, 16. Września Roku 1659. szczęśliwie doszedł.

I Wyhow-

Wyhowſki, Woiewodą Kijowſkim kreowany, woynę przeciwko Moſkwie deklarował. Car, rozgniewany o bunt Kozacki, znowu woynę podnoſi, trzy woyſka do Litwy, y na Ukrainę wyſſawſzy. Wyhowſki, złączywſzy ſię z Polakami, y Tatarami, partyą Ukraińſką Moſkwy na głowę poraził. W Litwie kilka miaſt odebrali Moſkale, y Gąſiewſkiego, Hetmana, woyſko znieśli. Krol Duńſki, od Szwedòw zwyciężony, pokòy z Szwecyą uczynił, w krotce potym iednak, wzmocniony poſiłkami Ceſarſkiemi, Holenderſkiemi, y Dywizyą 6000. Polſkiego Woyſka, pod Kommendą Stefana Czarneckiego, nową przeciwko Szwedòm podniòſł woynę, y do pokoiu ich

iu ich przymuſił: atoli wielce niepożytecznego Polſzcze, bo przez Traktat, w Oliwie, pod Gdańſkiem, Roku 1660. za pośrzednictwem Francyi, y Hollandyi, zawarty, uſtąpić Polſka Szwedòm muſiała Inflant, wyiąwſzy ſzczupłą cząſtkę, ktòra teraz ma tytuł Woiewòdztwa Inflantſkiego, tudzież wſzelkich pretenſyi do *Eſtonii*, y wyſpy *Oeſelli*: Jan Kazimierz wſzelkiego także Prawa do kròleſtwa Szwedzkiego wyrzekł ſię, tytuł iego tylko ſobie zatrzymawſzy. Szwedzi z ſwoiey ſtrony, Elbląg, Malborg, y Sztum w Pruſiech oddali. Traktaty, względem podziału Polſki, z Elektorem Brandeburſkim uczynione, ſkaſſowali. Jakuba, Xiążęcia Kurlandzkiego z niewo-

li uwolnili, w ktòrą go zagarnął Douglas, Generał Szwedzki, nagle wpadłszy do Nittawy, mimo zachowaney od Xiążęcia przez całą woynę oboiętności. Cesarskie też woysko z Polski rewokowane. Polacy, od iedney woyny uwolnieni, z całą potęgą na drugą przeciw Moskalòm idą. Bitwa pod Kudnowem, od Staniſławа Potockiego, y Jerzego Lubomirskiego, Hetmanòw, wydana, w ktòrey Moskwy na 36000. trupem legło. Szeremet, Wòdz Moskiewski od Tataròw w niewolą wzięty iest. Zgadzaią się Historycy, iż z tey bitwy ieden nawet z Nieprzyiaciòł nie uszedł, ktòryby klęskę w Moskwie opowiedział. W Litwie też Czarnecki, Moskwy, pod Kommendą

mendą Chowańskiego na 17000. pod Połockiem wyciął. Na Seymie Roku 1661. Traktaty Oliwski, y Hadziacki potwierdzone. Stefanowi Czarneckiemu, Woiewodzie Ruskiemu, w nadgrodę wielkich iego zasług, Starostwo Tykocińskie od Krola y Rzeczypospolitey w dziedzictwo darowane. Woysko, tak Koronne, iako y Litewskie, z przyczyny zatrzymanego żołdu, związek czyni, y z pod posłuszeństwa wyłamuie się. Koronne obrało sobie Marszałkiem związku, Swiderskiego: á Litewskie, Zyromskiego. Tym końcem ustanowione pogłòwne nadzwyczayne, pod Tytułem *Subsidii Charitativi.* Z woyskiem Polskim, od 26. millionòw, wylikwidowaney zatrzymaney zapłaty,

ſtanęła ugoda, na 8. millionach. W Litwie, nie tak prętko do iedności przyſzło, z przyczyny śmierci Zyromſkiego, Marſzałka związku, y Wincentego Gąſiewſkiego, Hetmana Polnego Litewſkiego. Woyſkowi niektòrzy, zapalczywością zdięci, pierwſzego rozſiekali, á drugiego rozſtrzelali. Zeby więc iak nayprędzey woyſko uſpokoić, podano wynalazek, aby moneta, podleyſzey niż przed tym ligi, bita była. Rzeczpoſpolita arędą mennicę puściła Tytowi Boratyniemu y Tynfowi, od ktòrego *Tynfy* imie wzięły. Tynf ſrebrną, á Boratyni miedzianą monetę bił. Kozacy o nowych znowu buntach na Ukrainie zamyślaią, z namowy, iak mniemano, Wyhowſkiego, Woiewody Kijowſkiego,

go, lecz w krótce ſą uſpokoione, Wyhowſki za wyrokiem Sądu Woyſkowego, rozſtrzelany.

Jan Kazimierz, potomſtwa niemaiąc, y oſtatnim z Domu ſwego będąc, z namowy Ludwiki Maryi, Còrki Karola, Xiążęcia Mantuy, Ferrary, y Niwernu, Małżonki ſwoiey, wydawſzy Sieſtrzenicę ſwoią Annę, Còrkę Falcgraffa Renu, za Xiążęcia Henryka Juliuſza d' Enghien, Syna Xiążęcia Kondeuſza, dla dzieł woiennych, *wielkim* nazwanego, wſzelkiemi uſiłuie ſpoſobami, ażeby ſię Korona Polſka temuż Xiążęciu, lub Oycu iego, Xiążęciu Kondeuſzowi, doſtała. Jerzy Lobomirſki, Marſzałek Wielki, y Hetman Polny Koronny, proteſtuie ſię przeciw obraniu naſtępcy na Tron,

za życia Krola, y zaciąga na ſię nienawiść Dworu. Zapozwany więc na Seym o to, iakoby woynę domową w Oyczyznie wzniecić zamyślał, y zkazany na utratę maiętności, urzędòw, y życia, uſtąpił do Wrocławia. Tym czaſem, Woiewòdztwa Wielko-Polſkie za Lubomirſkim ogłoſiły ſię, ktòry z partyą woyſka ſwego, y Konfederacyą Wielko-Polſką, Litwę pod Kommendą Połubińſkiego, pod Częſtochową zniòſł. Krol Lubomirſkiego z Woyſkiem ściga, y iuż obydwie ſtrony, w Szyku do boiu, pod Palczynem ſtaneły, gdy Jędrzey Trzebicki, y Tomaſz Lezeńſki, Biſkup Chełmſki, pokòy pod pewnemi warunkami przywracaią, mianowicie

żeby

żeby Lubomirſki do godności, y dobr był przywròcony, ktòry przeproſiwſzy Krola, do Wrocławia powròcił, gdzie ſię miał zatrzymać przez Seym, na ktòrym ſprawa iego miała ſię agitować y zupełnie zakończyć. Zaciętość Krola w nienawiści ku Lubomirſkiemu, oddanie Buławy Polney Janowi Sobieſkiemu, po śmierci Czarneckiego, Seym ſkutku pozbawiły, ktòry zatym był zerwany. Lubomirſki utyſkuie na niedotrzymanie przymierza. Woiewòdztw znaczna część na iego ſtronę deklaruie ſię. Bitwa pod Montwami w Kuiawach. Lubomirſki 12000. woyſka, á Krol 20000. liczył: zwycięſtwo przy Lubomirſkim, po ktòrym, w Łagonicach, wnet pokòy zawarty.

Lubo-

Lubomirſki, lubo Kròla przeproſił, y amneſtya generalna ogłoſzona, przecież iuż więcey Kròlowi niedowierzaiąc, w Sląſku, dla beſpieczeńſtwa, lokował ſię, y w krótce potym, w Wrocławiu umarł. Kròl, z ſtrony ſwoiey, publicznie na piśmie dał przyrzeczenie, iż za życia ſwego, nikomu do oſiągnienia Tronu Polſkiego dopomagać niebędzie. Na tyle niewczeſna Ludwiki Kròlowy rada, y ślepe iey do Intereſſòw Francuzkich przywiązanie przydały ſię. Część wielka Kozaków poddaie ſię Turkom, ktòrzy, na ich wſparcie, Tatarów naſyłaią, ci zaś Ruś puſtoſzą. Traktat *Andruſowſki*: przymierze z Moſkwą, do lat 13. przeciągaiący, mocą ktòrego, Siewier-

ſkie, Czerniechowſkie y część Kijowſkiego Woiewòdztw, tudzież Ukraina za Dnieprem, Moſkwie doſtały ſię: miaſto zaś, Kijòw, do dwòch tylko lat. Moſkwa zaś przywròciła Połock, Witebſk, y Inflanty Polſkie, tudzież przeciw Turkòm y Tataròm poſiłki przyrzekła.

Jan Kazimierz, ſprzykrzywſzy ſobie w nieſzczęśliwym panowaniu ſwoim, á bardziey od Francyi omamiony, ażeby czym prędzey wſtęp do Tronu Polſkiego Xiążęciu Kondeuſzowi otworzył, w obecności Stanòw, na Seym Roku 1668. zgromadzonych, z Kròlewſkiey wyzuł ſię Doſtoyności, y do Francyi oddalił ſię, gdzie, od Kròla Francuzkiego, Opac-

twem

twem Swiętego Germana *in Pratis*, y Swiętego Marcina *w Niwernie*, opatrzony. W Roku 1672. życia dokonał, w Niwernie, maiąc lat 63. panował w Polszcze lat 21. po abdykacyi żył lat 4. Naznaczona mu od Rzeczypospolitey pensya roczna 300000. Złotych. Niemogła nigdy Polska w okropnieyszym Stanie, iak za tego Krola, znaydować się, do tych zaś nieszczęśliwości, Krolowa Ludwika, po wielkiey części, przyłożyła się, przez swoie ślepe do Dworu Francuzkiego przylgnienie: gdyż, według Interessów Francyi, Interessa Polskie, z oczywistą kraiu zgubą, powodowała. Krol zaś niemiał tyle przymiotów rozumu y serca, ażeby się

się iey radom mógł oprzeć, y sam przez się rządzić. Za Jana Kazimierza, Aryanie, y Socynianie z Polski wygnani Roku 1662. za co mu, y Następcom iego, Krolom Polskim, Alexander VII. Papież tytuł: *Prawowiernego, Regis Orthodoxi* nadał.

Po abdykacyi Jana Kazimierza, Fryderyk Wilhelm, Elektor Brandeburski, gdy się nie może doczekać wypłacenia sobie summy 12000. talerów, assekurowaney mu przez Pakta Bydgoskie, na Starostwie Drohimskim, oneż zaieżdża. Mikołay Prażmowski, Prymas, Seym Konwokacyi w Listopadzie złożył. Elekcya w Roku 1669. 2. Maia zaczęła się, na ktorey, po długich niezgodach, podzieloney

Rzeczy-

Rzeczypospolitey, za Filipem Wilhelmem, Xiążęciem Neuburskim, y Karolem Xiążęciem Lotaryńskim, usilnie dobijaiącemi się o Koronę Polską; Michał Wiśniowiecki, Syn Jeremiasza Wiśniowieckiego, Woiewody Ruskiego, y Gryzeldy Zamoyski, Còrki Tomasza Zamoyskiego Kanclerza Wielkiego Koronnego á wnuczki Wielkiego Zamoyskiego, od Andrzeia Olszewskiego, Podkanclerzego Koronnego, y Stanisława Krzyckiego, Podkomorzego Kaliskiego, do Tronu zalecony, z podziwieniem całego Narodu, Krolem był zawołany. Koronacya w Krakowie, w Dzień Swiętego Michała, odprawiła się. Na Seymie Elekcyi, postanowiono, ażeby Król

Polski,

Polski, nigdy na potym nieważył się, abdykować Korony, lub Następcę po sobie na Tron, za życia swoiego, wyznaczać. Tudzież, ażeby odtąd, dwa Minisferia Stanu razem, albo iedne Minisferium z Buławą, iedneyże Osobie nie były dawane. Wyrok też uczyniony, za Jana Kazimierza, przeciw Lubomirskiemu, zniesiony. Rządy Krola Michała, pełne zamieszania były, dla potaiemney możnieyszych niektòrych Panòw, á mianowicie Prymasa Prazmowskiego, y Sobieskiego, Hetmana Wielkiego Koronnego, zazdrości szczęściu, y wywyższeniu iego na Tron. Roku 1672. Mahomet IV. Cesarz Turecki, wpadłszy na Ukrainę, Kamieńca zdradą dostaie:

ztamtąd

ztamtąd do Lwowa zmierza, lecz obywatele ſtem tyſięcy Talarów okupili ſię. Pokòy z Turkami zawarty, mocą ktòrego, Ukraina y Kamieniec przy nich mieli zoſtać; Kozacy ich rządòm od tąd podlegać: á Rzeczpoſpolita corocznie dwanaście tyſięcy Czerwonych Złotych Porcie Ottomańſkiey wypłacać przyrzekła; lecz ten oſtatni punkt, do ſkutku nieprzyſzedł, dla zwycięſtwa, ktòre w krótce potym, Sobieſki nad Turkami pod Chocimem odniòſł. Wewnętrzne kłòtnie, z przyczyny Prymaſa, y Hetmana, na Krola uſtawicznie utyſkuiących, co raz mocniey wzmagały ſię. W tym Konfederacya *Gołębiowſka*, dla wſparcia Powagi Krolewſkiey, prze-

przeciwko Prymaſowi, pod laſką Stefana Czarneckiego, Piſarza Polnego Koronnego, uformowała ſię. Prymas, y dwa iego Bracia Woiewoda Płocki, y Chorąży Nadworny, za Nieprzyiaciół Oyczyzny poczytani, z Urzędu złożeni, y Dobra ich konfiſkowane. Poſłòw, ktòrzy Seymy za panowania Michała rwali, za zdrayców Oyczyzny oſądzono. Prymas z Sobieſkim, y z całą ſwoią partyą, w Łowiczu Kongres złożyli, dla naradzenia ſię o ſwoim beſpieczeńſtwie. Tym czaſem, Jędrzey Trzebicki, Biſkup Krakowſki, y Chrapowicki, Woiewoda Witebſki, medyacyą na ſię wzięli, Prymaſa z Hetmanem do Warſzawy ſprowadzili y z Krolem

poiednali ſkaſſowawſzy Konfederacyą Gołębiowſką, y wſzyſtkie Akta z obydwòch ſtròn poczynione. Na tym Seymie (ktòry ſię Seymem *Pacificationis* nazwał) aukcya Woyſka uſtanowiona, do 60000. Po ſkończonym Seymie, Krol do Lwowa, gdzie woyſko Polſkie y Litewſkie przeciwko Turkòm zmierzaiące obozowało, udaie ſię, lecz zachorowawſzy, we Lwowie zoſtaie, y tam umiera. Nazaiutrz po śmierci Krolewſkiey, zaſzła pod Chocimem bitwa, w ktòrey Jan Sobieſki Hetman Wielki Koronny Turkòw na 60000. na głowę poraził, obòz, armaty, y ſprzęt cały woyſkowy Polakòm doſtały ſię, Chocim też wzięty. Panował Michał

lat

lat 5. pochowany w Krakowie. Familia Xiążąt Wiśniowieckich początek ſwòy wzięła, od Korybuta, Brata rodzonego Władyſława Jagiellona: wygaſła w Roku 1744. na Michale Wiśniowieckim, Woiewodzie Wileńſkim, y Hetmanie Wielkim Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego. Jeremiaſz Wiśniowiecki, Woiewoda Ruſki, Ociec Krola Michała, wſzyſtkich prawie maiętności przez Kozakòw pozbawiony, Syna w ubòſtwie zoſtawił. Krolowa Ludwika, y Karol Ferdynand, Krolewic, Biſkup Wrocławſki, y Płocki, dali mu przyzwoitą iego urodzeniu edukacyą. Pod czas Elekcyi, Michał niemaiąc żadnego Urzędu, przyłączył ſię do Woiewòdztwa Sendomirſkiego,

do dania głosu na Króla, aliżci sam cudem, bez dóbr, bez pomocy, bez przyiaciół, bez zalecenia od postronnych, poniewolnie na Tron był wywyższony. Niebraknęło mu na przymiotach do rządzenia, ale zazdrość szczęściu y wywyższeniu iego w możnieyszych Panach, na przeszkodzie mu była, że, gdy z swoiey strony chciał być dobrym Królem, nigdy nim z przyczyny zazdrośnych być nie mógł. Pod nim uchwalono, ażeby trzecią Kadencyą Seym w Grodnie agitował się. Za panowania także Michała, Alexander, Xiąże Zasławski, Dziedzic Ordynacyi Ostrogskiey, bezdzietny umarł, Ordynacya więc ta dostała się Domowi Xiążąt Lubomirskich,

mirskich, przez Józefa Lubomirskiego, Teofilę, Xiężniczkę Zasławską, Siostrę Alexandra za Zonę maiącego. Alexander Lubomirski, Syn ich, gdy bezpotomnie umarł, Ordynacya dziedzicznym prawem spadła na Siostrę iego, wydaną za Xiążęcia Pawła Sanguszka, Marszałka Wielkiego, Wielkiego Xięstwa Litewskiego którey Syn, iest teraz Ordynatem. Dobra tey Ordynacyi, przez Konstytucyą Seymu 1766. za Ziemskie są uznane. Sukcessorowie, za miast 600. ludzi, które taż Ordynacya kosztem swoim, na usługę Rzeczypospolitey utrzymywała, co rocznie summę 300000. Złotych do Dyspozycyi Kommissyi Woyskowey Koronney płacić obowiązali się.

Nigdy ſię więcey do Korony Polſkiey Kandydatòw nie odezwało, iako po śmierci Michała: nayznacznieyſzy był Karol, Xiąże Lotaryńſki, ktòrego Kròlowa Eleonora, Auſtryaczka, Wdowa po Michale, z Xiążęciem Floryanem Czartoryiſkim, Prymaſem, y Michałem Pacem Hetmanem Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego utrzymywała. Lecz śmierć Prymaſa Lotaryńſką partyą oſłabiła. Sobieſki, będąc duſzą obrad, y woyſka, ile po odnieſionym nie dawno nad Turkami zwycięſtwie, pod pozorem pomagania Xiążęciu Kondeuſzowi, ſam ſobie drogę do Tronu otworzył. Jędrzey Trzebicki, Biſkup Krakowſki (gdyż ani Prymaſa, ani Biſkupa Kuiawſkiego

niebyło, ktòrzy obydwa tylko maią Prawo nominowania, y Koronowania Kròlòw) przyſtąpił do zbierania głoſòw. Staniſław Jabłonowſki, Woiewoda Ruſki, pierwſzy na Sobieſkiego wotował, za nim całe Woiewòdztwo Ruſkie, á potym y inne poſzły. Jednoſtayne-mi więc głoſy, obrany Kròlem Jan III. Sobieſki. Krol nowy, chcąc dziełem iakim znakomitym początki panowania ſwego wſławić, Koronacyą ſwoią odłożył, á do kontynuowania woyny z Turkami, na Ukrainę z woyſkiem pokwapił ſię. Rzeczpoſpolita pozwoliła mu, lata panowania ſwoiego od Elekcyi rachować, y pieczęci Gabinetowey pokoiowey, do expedycyi, y Inſtrumentòw publicznych używać. Ukrainę całą z rąk Tureckich,

odebrał. Tatarzy po dwa kroć, raz pod Złoczewem, od Jabłonowſkiego, Woiewody Ruſkiego, drugi raz pod Lwowem, od ſamego Krola porażeni. Roku 1676. Dnia 2. Lutego Krol, y Krolowa Koronowani w Krakowie, przez Jędrzeia Olſzewſkiego, Prymaſa. Po Koronacyi, znowu Krol na woynę Turecką wybrał ſię. Ibrahim Baſza, Wodz Turkow, Sobieſkiego, w obozie oblężonego, attakuie. A lubo na żywności, y prochach woyſku Polſkiemu zchodziło, tak, iż ledwie cztery dni ieſzcze ſzturm wytrzymać można było, przecież Ibrahim do pokoiu nakłania ſię. Traktat w Zurawnie zawarty, przywrocił Polſzcze połowę większą Ukrainy; Kamieniec iednak

przy

przy Turkach zoſtał ſię. Krol, za powrotem ſwoim z tey expedycyi, w Zuſkwi, Order Swiętego Ducha, od Ludwika XIV. Krola Francuzkiego, przez Margrabie *de Bethune*, Szwagra Krolowy, Poſła Francuzkiego, odebrał. Roku 1677. na Seymie Warſzawſkim, pokoy z Turkami w Zurawnie zawarty, Stany potwierdziły. Po Seymie, Krol do Gdańſka wyiechał, dla uſpokoienia wſzczętych tam kłotni, między Magiſtratem, y Poſpolſtwem. Szwedow, pod Kommendą Generała Horna, 16000. z namowy Francyi, do Prus Brandeburſkich wtargnęło, ażeby tym ſpoſobem, Elektora Brandeburſkiego od przymierza z Domem Auſtryackim odciągnąć. Fryderyk

Wilhelm

Wilhelm Xiąże Pruſki utyſkuie na Krola, iż Szwedom przez Kurlandyą y Zmudź wolnego przeyścia pozwolił. Poſſowie Francuzki, y Szwedzki Sobieſkiego uwodzą obietnicą, iakoby część Prus zawoiowanych, potomſtwu iego wiecznym prawem doſtać ſię miała. Elektor przybywa do Prus z woyſkiem zaciągnionym w Niemczech, Szwedów z Xięſtwa ſwego wypędza, onychże aż do Kurlandyi ściga, wſzędzie poraża, tak iż ledwie ich do Inflant 2500. powrociło.

Margrabia de Bethune, gdy tym ſpoſobem Domowi Auſtryackiemu ſzkodzić niemoże, *Tekelego*, Herſzta

Roko-

Rokoſzanów Węgierſkich, piniędzmi, y Ludźmi wſpomaga, Krola nawet przywodzi do ſprzyiania tymze Buntownikom. Wkrotce iednak, zaſzłe między Krolową y Margrabią de Bethune diffidencye, koniec tym intrygom uczyniły. Jan III. cale ſię do Domu Auſtryackiego przywiązał. Na Seymie Roku 1683. Traktat z Ceſarzem Leopoldem, za pośrzednictwem Innocentego XI. Papieża, względem wſpolney pomocy, przeciw Turkom, zawarty. Przymierze to wnet ſwoy ſkutek wzięło, gdy Wezyr Wielki Turecki, Kara Muſtafa, we trzy kroć ſto tyſięcy, Wideń obległ. Jan III. na odſiecz oblężonemu miaſtu w 30000. Woyſka poſpieſzył.

* y złą-

* y złączywſzy ſię z Woyſkiem Ceſarſkim, pod Kommendą Karola, Xiążęcia Lotaryńſkiego zoſtaiącym, tudzież z Elektorami, Bawarſkim, y Saſkim, naywyżſzą nad całym Woyſkiem Chrześciańſkim (ktòrego 68000. liczono) Kommendę obiął, y na nieprzyiaciela uderzył. Jazda pierwſza Polſka na śrzedni nieprzyiacielſki hufiec, w ktòrym ſam Wezyr był, pod zaſłoną Chorągwi Machometa, natarła, y przełamała go. Wezyr ucieczką ſalwował ſię, á trwoga, z śrzedniego Hufca do pobocznych ſkrzydeł prze-

* Nie pierwey Jan III. z woyſkiem pod Wiedeń ruſzył, aż mu Poſeł Ceſarſki w Warſzawie oddał ſkrypt òw ſławny ktòrym Polſka, za Jana Kazimierza, w nieſzczęśliwym ſtanie, Domowi Auſtryackiemu obowiązała ſię, dla pozyſkania poſiłkòw przeciwko Szwedom, obrać po Janie Kazimierzu na Tron, iednego z Arcy-Xiążąt Auſtryackich.

przeniòzłſzy ſię, zupełne Chrześcianòm nad Turkami odnieść dała zwycięſtwo. Obòz cały, w ktòrym niezmierne łupy znalezione były, woyſku na zdobycz poſzedł. Krol, po kròtkim z Leopoldem Ceſarzem widzeniu ſię, za Turkami w pogòń poſzedł. Pod Parkanem fatalna dla woyſką Polſkiego bitwa, w ktòrey, Krol ledwie życia nieutracił, lecz za nadciągnieniem Xiążęcia Lotaryńſkiego z woyſkiem Ceſarſkim, dobrze tey klęſki zemścił ſię na nieprzyiacielu. Krol zoſtawiwſzy kilka tyſięcy woyſka w Węgrzech, do Polſki powròcił. Jędrzey Potocki Kaſztelan Krakowſki pod tenże ſam czas, ſzczęśliwie Turkòm y Tataròm na Podolu odpòr daie, Hoſpodara Multańſkiego przymuſza

do

do poddania ſię Polſzcze, y oſadę Polſką w Jaſſach zoſtawuie.

Francya Krola wſzelkiemi ſpoſobami od przymierza z Ceſarzem, do ktòrego y Wenetowie przyięci byli, odwieść uſiłuie. Margrabia de Bethune, pod pretextem widzenia ſię z Krolową, przybywa do Polſki, maiąc za cel tę negocyacyą: lecz mu ſię niepowiodła. Jan Wielopolſki Kanclerz Koronny, do Ludwika XIV. poſłany, dla uczynienia ſatysfakcyi, za obelgę Margrabi *de Vitri*, Miniſtrowi Francuzkiemu uczynioną, przez pewnych ſłużących, ktòrzy ſobie podochociwſzy, do okien Poſła w Warſzawie mieſzkaiącego, z piſtoletòw ſtrzelali. Winowaycy na śmierć ſkazani, ucieczką ſalwowali ſię.

Woyſko

Woyſko Polſkie, przez Bukowinę puſzczą obſzerną ciągnące, w głąb Multan, y Wołochòw, napadłſzy trefunkownie na 140000. Turkòw, y Tatarow, na zaſadzce lokowanych, mężnie natarczywość Nieprzyiaciela wytrzymuie, y cofać ſię muſi, bez naymnieyſzey klęſki, dla tego, że w dobrym porządku zachowało ſię.

Mennica Roku 1685. zawarta, iuż więcey aż do naſzych czaſòw niebyła otworzona. Roku 1686. Traktat wieczyſtego pokoiu z Moſkwą zawarty, przez *Grzymułtowſkiego*, Woiewodę Poznańſkiego, w ktòrym, ſtoſuiąc ſię do Traktatu Andruſzowſkiego, za Jana Kazimierza uczynionego, Smoleńſkie, Siewierſkie, Czerniechowſkie

chowſkie y część większa Kijowſkiego Woiewòdztw, y Kijòw Miaſto, Moſkwie wiecznemi czaſy uſtąpione. Moſkwa z ſwoiey ſtrony, 200000. Rublòw zapłacić Polſzcze, y przyſtąpić do przymierza z Ceſarzem, Kròlem, y Rzecząpoſpolitą Wenecką, przeciw Turkom, y Tataròm, deklarowała. Te Pakta głośne ſą w Polſzcze, pod imieniem Traktatu Grzymułtowſkiego, ktòry dopiero w Roku 1764. na Seymie Coronationis, potwierdzony ieſt. Traktat ten, tak uciążliwy dla Narodu, na ktòry cała natychmiaſt Polſka ſarkała (gdyż y Kondycyòm iego, z ſtrony Moſkiewſkiey warowanym, nigdy zadoſyć nieſtało ſię) dla tego ſzczegulnie Jan

Sobieſki

Sobieſki przyſpieſzył, ażeby ſię niemaiąc niczego od Moſkwy obawiać, z całą mocą mògł ſię obròcić na Turkòw, na zawoiowanie Multańſkiey y Wołoſkiey Ziemi, dla Familij y Potomſtwa ſwoiego. Ta iedna myśl, tak zaprzątnęła głowę Sobieſkiemu, że wſzyſtko gwoli tey imprezie gotòw był chętnie od tąd łożyć, y ſakryfikować; co było Epoką wſzyſtkich iego po tym w rządach niepomyślności. Wkroczył òn w prawdzie z woyſkiem do Jaſſow, lecz uwiedziony chytremi obietnicami Hoſpodara, gdy ſię w głąb Kraiu ku Tataròm Budziackim zapuścił, ci zaś, uchodząc przed nim, Kray wſzyſtek za ſobą puſtoſzyli, y palili; tego na Krolu dokazali, iż

głodem zciśniony, o powrocie do Polſki myślić muſiał. Wkròtce po tym, Tatarzy wpadli do Dòbr Dziedzicznych Kròleſkich, ku Zòłkwi, y oneż puſtoſzyli. Kròl woyſka Kommendę Kròlewiczowi Jakubowi powierzył, ktòry Kamieniec attakuie, lecz bezſkutecznie, dla zaſzłych ſcyſſyi, między nim, y Hetmanami, o Kommendę nad woyſkiem, ktòra prawem, w niebytności Kròla, ſamym tylko Hetmanòm należy ſię. Seym w Grodnie Roku 1688. pierwſzy raz, przed obraniem Marſzałka, zerwany, przez Dąbrowſkiego, Chorążego y Poſſa Wileńſkiego, za to, że Kròl przy ſobie Kròlewicza Jakuba po lewey ręce w Senacie poſadził.

Xięźnicz-

Xiężniczka Radziwiłłòwna, Còrka Boguſława, Xiążęcia Radziwiła, Dziedziczka Subſtancyi Radziwiłłowſkiey, Wdowa po Ludwiku Margrabi Brandeburſkim, taiemnie ślub bierze z Karolem Filippem Xiążęciem Neuburſkim, mimo obietnicę, daną Kròlewiczowi Jakubowi, przytomnemu na ten czas w Berlinie. Kròl tym żałośnieyſzy był, z niedòyścia tego maryażu, że ſię ſpodziewał: iż tym ſpoſobem, łatwo przełamie potęgę Domu Sapieżyńſkiego, ktòry od niego, przeciw Pacòm, nieprzyiaznym Kròlowi, wyniesiony, ſtraſznym ſię Dworowi y Litwie uczynił.

Na Seymie Roku 1689. interes Xiążęcia Neuburſkiego, tyczący ſię

Dòbr Radziwiłowſkich, taką żwawością od Sapiehòw był wſparty: iż gdy wſpomnionego Xiążęcia od Dòbr miano odſądzić, Seym był zerwany. Na tym Seymie, pewny Szlachcic, *Łyſczyński*, oſkarżony, y przekonany o to, iż był Ateuſzem, ſkazany ieſt na ſtòs, y żywo ſpalony. Tatarzy znowu Polſkę puſtoſzą, y Kròla by ſamego w Złoczewie byli zchwytali, gdyby był wcześnie, od ſzpiega przeſtrzeżony, nie uſzedł. Hrabia *de Thun*, Poſeł Ceſarſki, obiecuie Kròlowi, Imieniem ſwego Pryncypała, 6000. Woyſka poſiłkowego, na zawoiowanie Multan y Wołochòw. Margrabia de Bethune, przekłada Kròlowi: iż obietnice Domu Auſtryackiego nie trwałe,

y nie-

y niepewne ſą, kłòtnia więc ztąd między Poſſami wynika, wyzywaią ſię na poiedynek: Ludwik XIV. zabiegaiąc dalſzym kłòtniom, Margrabię de Bethune na funkcyą Poſelſką do Sztokolmu naznacza.

W Kròlewſkiey Familij, Scyſſye panuią, dla tego: że Jadwiga, Xiężniczka Neuburſka, Zona Kròlewicza Jakuba, nie we wſzyſtkim Kròlowy Matce, podług iey chęci, powodować ſię daie. Kròl znowu zamyśla ſobie podbić Wołochy, y Multany; lecz niedoſtatkiem żywności przyciśniony, powraca, bez żadney korzyści, do Polſki. Kamieńca dobyć niemogąc, każe ſypać okopy, ſławne pod tytułem *Okopòw Swiętey Tròycy*, ażeby

tym ſpoſobem, Turkòm odciąć Kommunikacyą do Kamieńca. Konſtantyn Brzoſtowſki, Biſkup Wileńſki, po wielu upomnieniach bezſkutecznych, klątwę rzucił na Kazimierza Sapiehę, Woiewodę Wileńſkiego, Hetmana Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, y iego wſpół Pomocnikòw, o ciężkie uciemiężenie Dòbr Duchownych, przez ſtanowiſka, przeyścia Zołnierſkie, y kontrybucyi wybieranie. Ztąd dwie uroſły partye; Krol, pragnący poniżenia Domu Sapieżyńſkiego, na ſtronę Biſkupa nakłonił ſię; Prymas, Hetmana od klątwy uwolnił; Nuncyuſz, *Santa Croce*, Sentencyą w tey mierze Prymaſowſką ſkaſſował. Prymas w Rzymie na Nuncyuſza żałuie ſię. Biſkup z ſtro-

z ſtrony ſwoiey, Hetmana na Seym do ſądu Rzeczypoſpolitey zapozywa, lecz cały Seymowych obrad przeciąg, na ſcyſſyach upłynął, y Seym rozſzedł ſię. Gdy te w Warſzawie ſprzeczki trwaią; Tatarów 60000. na Ruś wpadło, y pod Lwòw przyciągnąwſzy, przedmieścia zapalili. Jabłonowſki Hetman Wielki Koronny Tatarów za Dnieſtr odpędził.

Krol, za pozwoleniem Senatu, do wòd, za granice, dla poratowania zdrowia, wyiechać zamyśla, lecz Krolewſki Lekarz, *Jonas*, Zyd, rodem z Miaſteczka Kazalu, w Monferracie, zbyt wiele Merkuryuſzu albo żywego ſrebra dawſzy mu w lekarſtwie, śmierć przyſpieſzył. Umarł Jan Sobieſki Roku

1696. w Willanowie, pod Warszawą, gdzie naymilsza iego była rezydencya: tegoż samego dnia, y godziny, którey był Krolem obrany. Panował lat 22. pochowany w Krakowie. Zostawił z Maryi Kazimiry *de l' Grange d' Arguin*, Còrki Ludwika *de la Grange*, Margrabi *d' Arguien*, Wdowy, po Janie Zamoyskim, Woiewodzie Sendomirskim, Synòw trzech *Jakuba*, ktòry za Zonę poiął Jadwigę, Còrkę Wilhelma Xiążęcia Neuburskiego: umarł Roku 1737. w Zòłkwi, zostawił Còrek dwie. *Klemenzyna*, wydana za Jakuba III. *de Stuart*, Pretendenta Krola Angielskiego, w Rzymie umarła. *Karolina*, wydana za Xiążęcia *de Bouillon*

Alexan-

Alexandra ktòry w Gdańsku Roku 1714. życia dokonał. *Konstantyna*, ktòry wziął w Małżeństwo Jozefę Wesselòwnę. *Teressa Kunegunda*, Còrka Jana III. wydana za Maxymiliana Emmanuela, Xiążęcia Elektora Bawarskiego, w Wenecyi Roku 1730. umarła. Krol iey pięć kroć sto tysięcy posagu naznaczył. Krolowa Sobieska umarła w Blezach (Blois) w Francyi Roku 1716.

Wyznać potrzeba, iż Janowi III. niezbywało na przymiotach do rządu: umiał wiele ięzykòw, kochał się w naukach, y wieku swego był Bohatyrem: niemało iednak w rządach błędòw politycznych popełnił, ktòre zrzòdłem były, ieżeli niezupełnie

nie-

nieſzczęśliwego, to przynaymniey nieiednoſtaynego iego w rządach powodzenia. *Nayprzód*, zbytnie owe z Domem Auſtryackim ſklejenie ſię. Francya albowiem, głòwna na ten czas Auſtryakòw nieprzyiaciołka, ażeby go odwiodła od alliancyi z Leopoldem Ceſarzem, nieprzeſtawała uſtawicznie przeciw niemu Turkòw y Tatarów pobudzać. Gdyby Jan III. był umiał, na czas iaki, gładko y pozornie uchylić ſię od Auſtryi, mògł by był podobno, dobrym ſpoſobem, od Turkòw y Kamieniec odebrać, za pośrzednictwem Francyi, ktòra tak barzo ieżeli nie o przyiaźń iego dla ſiebie, to przynaymniey o oboiętność dla Domu Auſtryackiego ſtarała ſię.

Miał

Miał zaś wiele okazyi, z ſtrony ſamego Domu Auſtryackiego, do tego od przyiaźni z nim na iaki czas uchylania ſię. Po dwa kroć, o żenieniu Syna Jego, Jakuba, z Xiężniczką Radziwiłłowną, ktòrego ſobie Jan III. tak bardzo życzył, Dòm Auſtryacki ſekretnie, przez Elektora Brandeburſkiego, przeſzkodził. Poſiłkòw mu, według umowy, na zawoiowanie Multan, y Wołochòw niedodał, Woyſku iego w Węgrzech, po Wideńſkiey bitwie, pozoſtałemu, Konſyſtecyi, pod czas oſtrey y przykrey zimy, ile w poblikości gòr Karpackich, pozwolić niechciał; większa więc tegoż woyſka część, zimnem, y głodem zciśniona, zginęła. Lecz na te wſzyſtkie Domu Auſtrya-

ckiego

ckiego mniey ſzczere z ſobą poſtępki, oboiętnym okiem Jan III. patrzyć muſiał, ſkoro ſobie uknował Plantę, zawoiowania, dla ſwego potomſtwa, Wołochòw, y Multan. Y ta też plan-ta była *drugim ſkopułem*, o ktòry ſię od tąd wſzyſtkie Jana III. zamyſły rozbijały. Dla tego proiektu, nieſławny òw Traktat, przez Grzymułtowſkiego z Moſkwą zawarł, przez co ſię w Narodzie wielce dyſkredytował. *Na oſtatek*, Kròlowa niepomału, do iego niepowodzenia, y zaciągnienia mu diffidencyi w Kraiu, ktòrych przez Całe panowanie ſwoie doznawał, przykładała ſię: ktòra Intereſſa wſzyſtkie, w Gabinecie ſwoim, pierwey z Margrabią *de Bethune*, Poſłem Francuzkim, Szwagrem ſwoim, roztrząſała,

ła, niżli do Publicznych obrad podane były. Gabinet Kròlowy (mawiał Sapieha) ſtał ſię grobem praw, y wolności, ona łaſki Kròleſkie rozdawała, duſzą negocyacyi była, y Seymòw obrady kierowała, á zwycięzca Turkòw, żony ſwoiey był niewolnikiem. Potomſtwu nawet ſwemu, tak nieżyczliwa była: iż po śmierci Kròla, publicznie Polakòw zaklinała, aby żadnego z Kròlewicòw za Kròla nieobierali, á w ſzczegulności, żeby ſię Jakuba wyſtrzegali.

Po śmierci Jana III. Seym Konwokacyi, od Michała Radzieiowſkiego, Kardynała, Prymaſa, na Dzień 28. Sierpnia, w Roku 1696. naznaczony. Po elekcyi Marſzałka, Seym

ten

ten zerwany, przez Horodyńskiego, Posła Czerniechowskiego. Pierwszy to był przykład, zerwanego Seymu Konwokacyinego. Ztym wszystkim, Konfederacya Stanów stanęła, na utrzymanie wolney Elekcyi, która też Piasta od Korony wyłączała. Woysko, tak Koronne, iako y Litewskie, związek uczyniło, dla odzyskania zatrzymanego żołdu. Marszałkiem związkowym, w woysku Koronnym, obrany był Bogusław Baranowski: á w Litewskim Ogiński, Chorąży Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Związek Litewski za wypłaceniem, przez Sapiehę Hetmana, połowy żołdu Woysku Litewskiemu wnet był rozerwany. Związek zaś Koronny, gdy mu Senat pogroził,

iż

iż w nim zostaiący, za buntowników, y nieprzyiaciół Oyczyzny będą poczytani; paddać się musiał Jabłonowskiemu, Hetmanowi. Seym Elekcyi Roku 1697. Dnia 5. Maia, zaczął się, pod Laską Kazimierza Bielińskiego, Podkomorzego Koronnego. Kandydaci do Tronu odezwali się: Królewicz Jakub, Franciszek Ludwik, Xiąże Burboński de Conti, Fryderyk August, Xiąże Elektor Saski, Karol, Xiąże Neyburski, Leopold, Xiąże Lotaryński, Ludwik, Xiąże Badeński, Liwiusz Odeschalchi, Synowiec Innocentego IX. Papieża. Partya Xiążęcia Kontego, którą iawnie Xiąże Polignai, Poseł Francuzki, w Warszawie zbierał, nayznacznieysza była, ile że y Prymas

iey

iey ſprzyiał. Po niey, ſzła Fryderyka Auguſta, Xiążęcia Elektora Saſkiego, ktòrą popierał Jan Prebendowſki, Kaſztelan Chełmińſki, obiecuiąc, imieniem Elektora, 10. millionòw do Skarbu Rzeczypoſpolitey zapłacić, Kamieniec, koſztem ſwoim, odzyſkać, *Avulſa* od Korony oderwane, odebrać, na koniec, 6000. woyſka, na żołdzie ſwoim, na uſługę Rzeczypoſpolitey, utrzymywać.

Gdy Dnia 27. Czerwca, Xiąże Kardynał przyſtąpił do zbierania wotòw, po Woiewòdztwach, tak poròżnione widział umyſły, iż nominacyą Krola do dnia naſtępuiącego odłożyć muſiał. Wnocy partya Saſka tak ſię wzmocniła, iż na zaiutrz, po wielu daremnych pracach podiętych, na przy-

przywrocenie zgody, Kardynał Prymas Kandydata ſwego, Xiążęcia de Conti, w zakłoceniu, nominować muſiał, á Staniſław Dąbſki, Biſkup Kuiawſki, z większą nierownie liczbą Woiewodztw, ogłoſił Krolem *Fryderyka Auguſta II.* Elektora Saſkiego. Hrabia Fleming, Poſeł Elektorſki, *Pacta Conventa*, Imieniem Pryncypała ſwoiego, poprzyſiągł. Elektor, w Tarnowicy, na pograniczu Sląſkim, zaſtał Poſtòw od Rzeczypoſpolitey, zaprazaiących go, do obięcia Tronu. W Pikarach, ſam Auguſt *Pacta Conventa* poprzyſiągł, y Kommunią zrąk Kryſzpina, Biſkupa Zmudzkiego, przyiął. Przez tę akcyą, dał znać Narodowi, iż ſię zupełnie wyrzekł

błędòw Luterſkich, w ktòrych przed tym zoſtawał. Diploma Elekcyi mu oddane od Biſkupa Kuiawſkiego. Wkròtce potym, wjazd iego do Krakowa odprawił ſię.

Tym czaſem, przeciwna Partya, na utrzymanie Elekcyi Xiążęcia Kontego, czyni *Rokoſz* albo związek, ktòrego Marſzałkiem był Stefan Humiecki, Stolnik Podolſki. Auguſt Koronowany w Krakowie, 15. Lipca, przez Dąbſkiego, Biſkupa Kuiawſkiego. Wtym Flotta, pod Kommendą Kawalera *de Bart*, Xiążęcia Kontego prowadząca, pod Gdańſkiem ſtanęła. Sapiehowie mu też niechcą dać, y niemogą przyrzeczonego ſukurſu, dla zątamowanych dròg od

woyſka Saſkiego, ktòrego 8000. Auguſt, dla wſparcia ſwey Elekcyi, do Polſki wprowadził. Xiąże de Konty ſtraciwſzy nadzieię oſiągnienia Tronu, 9. Liſtopada, do Francyi powraca; Auguſt z Krakowa do Warſzawy iedzie, Kommiſſarzòw do Łowicza, gdzie Rokoſzanie rady ſwoie mieli, wyſyła, ktòrzy, za pośrzednictwem Howerbeka, Poſła Brandeburſkiego, w traktaty z przeciwną partyą wkroczyli. Małopolanie wſzyſcy, y część Woiewòdztw Wielkopolſkich, związku odſtąpili, y Auguſta za Krola uznali. Wtym, Seym *Pacificationis* Roku 1698. zaczął ſię, lecz niedoſzedł. Prymas, y Marſzałek związkowy, do ugody z Auguſtem

przyſtąpili. Auguſt, ugruntowawſzy ſię na Tronie, począł myśleć o wykonaniu obowiązkòw, przyrzeczonych w Paktach Konwentach, oſobliwie zaś, względem odebrania Kamieńca. Krol w Rawie zjeżdża ſię z Carem Piotrem Wielkim, powracaiącym z Wiednia do ſwego Państwa, na uſpokoienie wſzczętych tam buntòw. Wtedy to ſkleiła ſię ściſła owa między temi Monarchami przyiaźń, ktòrą potym tak ſkutecznie y wiernie między ſobą, nawet w Potomkach ſwoich, zachowali. Auguſt, cały zaprzątniony myślą o odebraniu Kamieńca, do Lwowa wyieżdża, lecz niezgody między woyſkami, Saſkim y Polſkim, odnowienie kłòtni w Litwie

między

między Familiami, niepozwoliły mu ſkutecznie pomyśleć o odebraniu tey Fortecy. Tym czaſem też y pokòy Karłowicki, za pośrzednictwem Anglij, y Stanòw Hollenderſkich, między Portą Ottomańſką, y Kròleſtwem Polſkim, Roku 1699. przez Staniſława Małachowſkiego, Woiewodę Poznańſkiego, zawarty ieſt. Przez ten wieczyſtego Pokoiu Traktat, Turcy Polſzcze przywròcili Kamieniec, y to wſzyſtko, co na Podolu, y Ukrainie poſiadali: wyzuli ſię także z wſzelkiey nad Kozakami Protekcyi, y Tataròm ſurowie obiecali przykazać, aby nigdy na potym nieważyli ſię na Ruś Polſką z woyſkiem wkraczać.

Pod tenże ſam prawie czas, Fryde-

ryk II. Elektor Brandeburſki, Elbląg Miaſto opanował, na fundamencie Traktatu Bydgoſkiego, mocą ktòrego, rzeczone miaſto, Oycu iego w zaſtaw, za ſummę 400000. talerów, puſzczone być miało. Luboli Krol, y Stany Rzeczypoſpolitey, tym iego nagłym, y nieprzyiaznym poſtępkiem, znacznie urażone były, przecież ugoda z nim uczyniona, przez Traktat, 12. Grudnia, Roku 1698. ktòrym, Elektor obowiązał ſię, dnia 1. Lutego, w roku naſtępuiącym, woyſko z Elbląga wyprowadzić, co y uczynił. Rzeczpoſpolita zaś przyrzekła, wypłacić mu ſummę 300000. talerów (bo ſtu tyſięcy odſtąpił) we trzy mieſiące, po zakończonym Seymie naſtępu-

naſtępuiącym; tym czaſem, nie ktòre mu kleynoty Koronne, zaſtawą oddano. Gdy ſię z ſtrony Rzeczypoſpolitey Kondycyom zadoſyć nieſtało, Elektor, według umowy w Traktacie, obiął w Poſſeſſyą Roku 1703. Powiat, czyli włości Elblągſkie, ktòre do dziś dnia, wraz z kleynotami, w ręku iego zoſtaią. Seym też *Pacificationis*, pod Laſką Szczuki, Referendarza Koronnego, ſzczęśliwie doſzedł, na ktòrym, Krol deklarował, woyſka Saſkie z granic wyprowadzić, woyſku żołd wypłacić, oraz woyſkowe związki zakazane.

Auguſt, pod pozorem odzyſkania kraiòw, od Rzeczypoſpolitey oderwanych, do ktòrego, przez *Pactu*

Conventa, obowiązał ſię, niezniòſſzy ſię nawet zupełnie z Stanami Rzeczypoſpolitey, woynę Szwedòm wypowiada, y do Inflant Woyſko Saſkie, pod Kommendą Feld-Marſzałka Fleminga, wyſyła, za ktòrym, y ſam, z 12000. woyſka, poſpieſza; Generała Szwedzkiego Wellinga, po dwa razy znoſi, y wiele miaſt mocą bierze.

W Litwie znowu nowe kłòtnie wzniecone, przeciw Sapiehòm, ktòrzy pod Olkinikami, na Szlachtę Litewſką uderzywſzy, pokonani ſą, gdzie Sapieha, Koniuſzy Litewſki zginął. Stanęła Konfederacya Olkienicka, pod dyrekcyą Xiążęcia Michała Wiśniowieckiego, przez ktòrą, Sapiehowie, mianowicie Woiewoda Wileńſki Het-

man,

man, y Synowie iego, Stolnik, y Marſzałek Litewſki, Brat Woiewody, Podſkarbi, y tegoż Syn, Piſarz Polny, tudzieſz wſzyſcy ich przyiaciele, za nieprzyiaciòł Oyczyzny ſą poczytani, y dobra ich zkonfiſkowane. Władza, y Kommenda nad woyſkiem Litewſkim, Xiążęciu Wiśniowieckiemu, na dwie lecie, przyſądzona. W tym nieſzczęściu, Sapiehowie udali ſię pod Protekcyą Auguſta; lecz ten woyną Szwedzką zatrudniony, gdy w odwłokę niejaką puſzcza pogodzenie ich z Szlachtą, do Szwedòw ſię przywiązuią, y u Karola XII. protekcyi ſzukaią, ktòry Moſkwy, pod Narwą, 60000. poraziwſzy, do Inflant z woyſkiem wchodzi, y przeprawiwſzy ſię przez Dźwinę rzekę, Saſòw, na przeciwney

ſtronie

ſtronie ſtoiących, odpędza, wſzyſtkie od nich zawoiowane mieyſca odbiera, y Kurlandyą całą pod moc ſwoią podbija. Na Seymie Warſzawſkim, w Roku 1702. zkonfederowaną Szlachtę Litewſką z Domem Sapiehòw pogodzić ſtarano ſię, tudzież poſtanowiono, Poſłòw wyſłać do Kròla Szwedzkiego, perſwaduiąc mu, iż iuż Saſi, ktòrych òn ścigał, z Polſki wyſzli, ażeby zatym raczył, z granic Polſkich uſtąpić. Lecz Seym ten zerwany był. Karol, cały zaprzątniony myślą, o zrzuceniu z Tronu Auguſta, do Litwy z woyſkiem wkracza. Poſłowie, od Rzeczypoſpolitey wyſłani, pod Grodnem z nim ſpotykaią ſię, proſzą, ażeby do Pokoiu przyſtąpił, ktòry òn nie inaczey Rzeczypoſpolitey offiaruie,

ruie, tylko pod Kondycyą, złożenia z Tronu Auguſta. Kròl, za radą Senatu, woyſka Polſkie y Litewſkie zgromadza, y Saſòw z niemi łączy, ſam zaś do Krakowa wyieżdża. Szwedzi Warſzawę biorą. Prymas Radzieiowſki, za Kròleſkim zezwoleniem, o pokòy z Kròlem traktuie. Konferencye te, zakończyły ſię na tym, iż Kròl Szwedzki oświadczył ſię publicznie: iż od ſwego przedſięwzięcia, względem złożenia z Tronu Auguſta, nieodſtąpi. Auguſt, odebrawſzy wiadomość, iż Szwedzi za nim ku Krakowowi ciągną, zachodzi im drogę z woyſkiem, y pod Kliſzowem bitwę akceptuie. Woyſko Auguſta, na 24000. á Szwedzkie, na 12000. wynoſiło. Długo z ſobą wzaiemnie, oby-

obydwa mężni y waleczni Krolowie, o zwycięstwo walczyli, na ostatek, dyffidencya między woyskiem Saskim, y Polskim, Szwedom wygraną dała. Mało w tey potyczce Polaków zginęło, Sasów 2000. trupem padło, 1500. w niewolą, z całą Altyleryą, sprzętem obozowym, y ammunicyą, dostało się. Kraków też od Szwedów wzięty. August, zgromadziwszy woyska swego ostatki, do Sendomierza ciągnie, gdzie, na utrzymanie iego przy Koronie, Woiewodztwa Małopolskie *Konfederacyą Sendomirską*, pod Laską Denhoffa, Miecznika Koronnego podniosły. Znowu tedy w Poselstwie, Stanisław Morsztyn, Woiewoda Mazowiecki, do Krola Szwedzkiego wysłany,

lecz

lecz on, ani wzmianki sobie o pokoiu czynić pozwala, zaczymby August prawa do Korony nie wyrzekł się. Rada Senatu, w Toruniu odprawiła się, na ktorey, Konfederacya Sendomirska potwierdzona. Pan *de Heron*, Poseł Francuzki, ktory Karolowi woynę do Saxonij przenieść radził, z rozkazu Augusta, w Warszawie był aresztowany, y za granicę wywieziony. Prymas Radzieiowski radę złożył w Warszawie, dla traktowania o pokoy z Szwedami, lecz obłudnie: bo ten Pan nic bardziey nie pragnął, iak Augusta z Tronu złożonego widzieć, y w tey Intencyi, taiemne z Szwedami miewał rady, ktoremi, tyle tylko dokazał, mowi Pan Voltaire, iż Oyczyznę

swoią

swoią w ostatnie wprawił zamieszanie, y sam z Krolami: Krolem Augustem, Stanisławem, z Rzecząpospolitą, y z Rzymem pokłocił się. Karol XII. zniosszy pod Pułtuskiem, partyą woyska Saskiego, pod Kommendą Generała *Steinau*, Toruń obległ, y dobył. Gdańsk zaś 100000. okupił się. August do Piotra Wielkiego Cara Moskiewskiego, wysyła Tomasza Działyńskiego, Woiewodę Chełmińskiego, dla zawarcia nowego przymierza, ku wspolney obronie, y pomocy przeciw Szwedom. Prymas, iuż więcey z swoim do Szwedow przywiązaniem nie taiący się, na zieździe w Warszawie, do ktorego się Konfederacya Wielko-Polska, pod Laską Piotra

Broni-

Bronisza przyłączyła, dnia 16. Lutego w Roku 1704. ogłosił: iż August od Korony odpadł, y czas wyznaczył obrania nowego Krola, od Karola podanego, ktory dla przyspieszenia Elekcyi, z Torunia do Warszawy z woyskiem swoim przybył, y podał za Kandydata do Korony, samego tylko Stanisława Leszczyńskiego, Woiewodę Poznańskiego, ktorego Swięcicki, Biskup Poznański mimo klątwy Papieskiey, Krolem nominował, za co potym, do Rzymu był odesłany. Prymas usilnie pragnął, ażeby się Berło Hieronimowi Lubomirskiemu, Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu dostało. Po Elekcyi, Karol XII. do Lwowa wyiachał,

August

Auguſt ſpieſznie pod Warſzawę przyciągnął, z kąd, Leſzczyńſki, y wſzyſcy iego przyiaciele, wcześnie za Krolem na Ruś umknęli. Odebrawſzy zaś wiadomość, iż Szwedzi zbliżaią ſię do Warſzawy, Auguſt z niey uſtępuie, y woyſko ſwoie na rożne podzieliwſzy partye, do Krakowa odjeżdża. Część Piechoty Saſkiey, pod Kommendą Generała Schulemburga, z Karolem XII. pod Poznaniem ſpotyka ſię, Schulemburg natarczywość iazdy Nieprzyiacielſkiey mężnie wytrzymuie, noc przerwała bitwę. Schulemburg, zważaiąc przemagaiące nieprzyiaciela ſiły, przezornie cofnął ſię, y przez Odrę, w Sląſku, przeprawiwſzy ſię, dywizyą ſwoię ocalił. Odwrot

ten,

ten, taką u Karola XII. Schulemburgowi chwałę zjednał, iż publicznie, z tey okazyi rzekł: *Schulemburg nas dziſiay zwyciężył.* Krol Auguſt do Saxonii, á ztamtąd do Karſtbadu, do Cieplic, wyiechał: Leſzczyńſki, wraz z Zoną ſwoią, Katarzyną Opalińſką, na Kongreſſie Warſzawſkim, od Konſtantyna Zielińſkiego, Arcy-Biſkupa Lwowſkiego w Warſzawie Koronowany, za co potym, tenże Biſkup, w niewoli Moſkiewſkiey życia dokonał. Krol Auguſt, Roku 1705. powrociwſzy z Saxonij, z Carem w Tykocinie zjechał ſię, y tam Order Orła białego poſtanowił, ktorego napis ieſt: *za Wiarę, Prawo, y Krola;* Ztamtąd, do Grodna udali ſię, gdzie

woyſko Polſkie, z Moſkiewſkim, przeciw Szwedòm złączyło ſię. Auguſt woyſka ſwoiego Kommendę Schulemburgowi powierzył; Karol przeciw niemu Marſzałka Renſchild wyſłał, á ſam do Saxonij z woyſkiem poſpieſzył, y lokował obòz pod Alt-Ranſtadem. Bitwa między Generałami pod Wſchową złączona, nad kwadrans nie trwała. Saſi, za przykładem Moſkalòw, ktòrych 7000. było, z placu uſtąpili, y w rozſypkę poſzli. Cały ieden Regiment Francuzòw, ktòrym była Artylerya powierzona, bròń złożył, y ſłużbę u Krola Szwedzkiego przyiął. Auguſt tyle nieſzczęściami ſkołatany, obawiaiąc ſię zupełnego zburzenia Saxonij, o pokòy proſi.

Karol,

Karol, ſzczęściem zaślepiony, nieznośne mu kondycye podaie, aby ſię Tronu Polſkiego wyrzekł, Staniſława Krolem uznał, y *Diploma* mu ſwoiey Elekcyi oddał, przymierza z Piotrem Wielkim odſtąpił, y Poſła iego, Patkula, rodem Inflantczyka, (ktòry iak mniemano, powodem był Auguſtowi, do wtargnienia w Inflanty, y ktòrego, ſam nawet Auguſt, poymanego w *Sonnenſtein* oſądzić kazał o to, iakoby Moſkwę y Saſòw, z Szwedami kłòcił) wydał. Gdy w Alt-Ranſtadzie, o przywròceniu pokoiu, pracowano, Xiąże Mężykòw, naywyżſzy Hetman Moſkiewſki, Szwedòw, pod Kommendą Generała Meiefelda zniòſł, przecież zwycięſtwo to, Karola do łaſkawſzych

Kondycyi, bynaymniey nie nakłoniło. Auguſt, obawiaiąc ſię, aby Elektor Brandeburſki, Kròl iuż na ten czas Pruſki * między Szwedami y Moſkwą pokoiu nieſkleił, wſzyſtkie od Karola podane kondycye przyiął, y Traktat w Alt-Ranſtadzie ztwierdził, nad to ieſzcze, uwolnił z areſztòw Krolewicòw, Jakuba, y Konſtantyna, Sobieſkich, ktòrych Roku 1704. pod Wrocławiem poymał, y w Königſteynie

* Fryderyk II. Roku 1701. tytuł Krolewſki wziął, y Koronował ſię, ręką własną ſobie Koronę na głowę włożywſzy, w Krolewcu. Rzeczpoſpolita dopiero mu w Roku 1764. na Seymie Konwokacyi, tytuł Króla Pruſkiego przyznała.

Powiadaią, że Żona Fryderyka II. Króla Pruſkiego, pod czas iego Koronacyi, uſtawicznie plamę niby iakąś z ſukni własnych ścierała; y gdy iey mòwiono: że plamy żadney na ſukniach niemaſz; ieſt, odpowiedziała, y bardzo ieſt wielka plama. Warmia między Pruſami Brandeburſkiemi, á nie do nich należąca.

nie oſadził, mniemaiąc, iakoby ſię ktòry z nich ſekretnie u Krola o Krolеſtwo Polſkie ſtarał. Liſt nawet, otrzymaney Korony winſzuiący, do Staniſława Leſzczyńſkiego piſał, Patkula wydał Karolowi, ktòry go, Roku naſtępuiącego, 1707. w Kazimierzowie, żywo ćwiertować kazał. Poſtępek ten, potomnych wiekòw nie przeſtanie przekonywać, o ſrogości, y okrucieńſtwie Karola XII.

Kròl Szwedzki, zmocniwſzy, y zbogaciwſzy woyſko ſwoie w Saxonij, z Alt-Ranſtadu ruſzył ſię, y Drezno miiaiąc, oddał dziwną onę, y ſławną wizytę Auguſtowi, ktòrego wieki potomne rzetelności, y wſpaniałości umyſłu, ſławić nie przeſtaią, gdy

maiąc w ręku ſwoich naygłowniey ſzego ſwego nieprzyiaciela, y mogąc go poymać, przecież niechciał ſię zemścić tak znacznych, ſobie wyrządzonych, uraz; W czym by ſię łatwo mógł przed całą uſprawiedliwić Europą, ktòra ſię nad tą Karola zuchwałością zdumiewała, á na Auguſta oczywiſtą krzywdę, bez ſprawiedliwego użalenia, patrzać nie mogła.

Krol Szwedzki, wſzedłſzy do Polſki, udał ſię z 35000. woyſka ku Grodnowi, zoſtawiwſzy w Polſzcze 7000. Szwedòw przy Krolu Staniſławie. Po odebraniu Grodna, Krol za Carem upędza ſię, Moſkalòw pod Halloſzynem znoſi, y przez Dniepr przeprawia ſię, maiąc nadzieię, iż

Berło

Berło Roſſyiſkie, tak iak Polſkie, Cara z Tronu złożywſzy, komu zechce, odda. Gdy by był proſto udał ſię ku Stolicy Moſkiewſkiey, możeby proiekt iego do ſkutku przyſzedł, lecz Karol przedſięwziął drogę na Ukrainę, dla opatrzenia woyſka ſwego w żywność, y ammunicyą woienną, y dla łatwieyſzego złączenia ſię z Mazepą, Hetmanem Kozackim, ktòry ſię przeciw Carowi zbuntował, tam więc oczekiwał na 12000. woyſka, ktòre mu Generał Lowenhaupt z Szwecyi prowadził, z wielkim żywności, y oręża woiennego doſtatkiem. Lowenhaupt na Moſkwę, w Woiewòdztwie Mścisławſkim, nieſpodzianie napadł, gdzie po bitwie, przez trzy dni ponawianey,

ledwie ſię z 5000. pozoſtałego woyſka do obozu Karola przeprawił. Wozy, ktòrych na 8000. z ſobą prowadził, częścią ſpalone były, częścią ſię Moſkalòm doſtały. Xiąże Mężykòw Ukrainę, y Baturyn ſtołeczne Miaſto Kozakòw, opanował, co ſprawiło, iż Mazepa, ledwie ſię z dwiema Pułkami Kozakòw do Karola przyłączył. Zima też, nad zwyczay Roku tego przykra, na dwa tyſiące Szwedòw umorzyła. Skoro ſię pora potrzebna do woiowania, otworzyła, Krol przeſzedłſzy Ukrainę, y Kozakòw Zaporowſkich na ſwoię przeciągnąwſzy ſtronę, Pułtawę obległ. Piotr Wielki w 70000. woyſka, pod Pułtawą lokował ſię. Przyſzło za tym do

bitwy,

bitwy, w ktòrey Karòl, trzy razy mniey, niżeli iego przeciwnik, woyſka maiący, dobrze zuchwałości przypłacił, gdy w iednym dniu, cały prac ſwoich, y zwycięſtw pożytek utracił. Woyſko iego do ſzczętu zniesione było, ſam ledwie, z 800. Szwedòw, do Benderu, do Turek, ucieczką ſalwował ſię.

Auguſt, o przegraney pod Pułtawą Karola odebrawſzy wiadomość, o odzyſkaniu Tronu Polſkiego zamyśla, proteſtuiąc ſię ſolennie przeciwko Traktatowi Alt-Ranſtadzkiemu, iako do niego mocą y gwałtem był przymuſzony. Generał Kraſſau od Karola w Polſzcze zoſtawiony, dla utrzymania na Tronie

Stani-

Staniſſawa, z nim wraz do Szczecina, w Pomeranią Szwedzką, udaie ſię: Auguſt do Polſki powròciwſzy, w Toruniu, do kąd y Car zjachał, Traktat zawarł z Krolem Duńſkim, y Pruſkim, przeciw Szwecyi. Na radzie wielkiey Warſzawſkiey Roku 1710. Traktat Alt-Ranſtadzki ſkaſſowany, Konfederacya Sendomirſka, *Pacta Conventa* Krola Auguſta, tudzież przymierze z Carem potwierdzone, na koniec, amneſtya generalna ogłoſzona, ktòra w takowych przypadkach, ile w ſtanie Republikańſkim, nayſkutecznieyſzym ieſt, na uſpokoienie podzielonych umyſłów, lekarſtwem.

Roku 1712. Seym w Warſzawie, na

na ktòrym Stany, Auguſta II. znowu za iedynego y prawego Krola uznały; Woyſku Saſkiemu wyznaczone w Polſzcze kwatery: Poſelſtwo do Cara wyprawione, aby woyſku ſwoiemu z Polſki uſtąpić roſkazał. Seym ten, nowym cale przykładem, zalimitowany był, tak, żeby, co do tąd uchwalono, moc prawa miało; w Roku zaś naſtępuiącym, pod tymże Marſzałkiem, y temiż Poſłami, znowu Seym reaſſumowany, lecz w tey drugiey części zerwany był, prawa iednak, na pierwſzey Seymu części poſtanowione, walor ſwòy, y powagę zachowały.

Krol Staniſſaw z Pomorza taiemnie wyiachawſzy, udaie ſię do Turek,

do

do Karola XII. w Jassach go poymano, y do Benderu odessano, tegoż prawie czasu, kiedy Karola z Benderu do Demotyki prowadzono. Stanisław, w kilka miesięcy potym, wolność otrzymał.

Roku 1714. Pokòy Karłowicki z Turkami, przez Stanisława Chomentowskiego, Woiewodę Mazowieckiego, Posła do Porty Ottomańskiey, ztwierdzony. Turcy wolny dla Karola XII. przez Polskę przeiazd warowali, tudzież o wyiście z granic Polskich woyska Rossyiskiego dopraszali się. Karol z Turek do Stralsundu w Pomorze powròciwszy Roku 1715. o nowey przeciw Polszcze, zamyślał woynie, y iuż z Piotrem Wielkim na wyspie

wyspie Aland, sekretną przez Barona de Gortz w Roku 1718. na wskrzeszenie Traktatu Alt-Ranstadzkiego, negocyacyą układał, gdy Roku tegoż, dnia 12. Grudnia, przy attaku Fortecy *Fryderych-sald* w Norwegij, zabity został.

Tym czasem, Roku 1715. w Polszczе, domowe wyniknęły kłòtnie, z okazyi wòysk Saskich nieznośnie obywatelòw Polskich na kwatyrach uciemiężaiących. Przeciwko tym, woysko Polskie uczyniło związek pod Laską Władysława Gurzyńskiego, á *Konfederacya Tarnogrodzka* stanęła, pod Staniſławem Leduchowskim Podkomorzym Krzemienieckim. Ròżne z ròżnym skutkiem między Sasami y

Pola-

Polakami zaſzły bitwy. Piotr Wielki bierze na ſię w tey mierze Stanòw z Krolem medyacyą. Zjazd w Lublinie na dzień 3. Czerwca dla uſpokoienia tych kłòtni wyznaczony, dokąd ſię udali Xiąże Dołhoruki Poſeł Roſſyiſki, Szaniawſki Biſkup Kuiawſki, Generał Fleming, y Poſłowie od Konfederatòw, lecz ugoda nie przyſzła do ſkutku. Znowu tedy Roku 1717. powtòrzono negocyacyą, z większym ſkutkiem, gdyż dnia 20. Stycznia, ugoda podpiſana, y potwierdzona była, po ktòrey Seym *Pacificationis* naſtąpił, ktòry nad 7. godzin nie trwał, ponieważ na nim uczyniony Traktat, iedynie tylko był przeczytany. Na tym Seymie woyſko Polſkie

nowym cale kſztaſtem ułożone było, penſya mu pewna na zawſze obmyślona, przez co wieczyście zagrodziła ſię droga owym uſtawicznym wòyſk związkòm, o niepunktualne wypłacenia żołdu, Kray własny, Kościoły, y wſpòłziomkòw ſwoich rabuiących. Konfederacye wſzyſtkie y związki ſkaſſowane, á woyſko Saſkie do Saxonii wyciągnęło. Cena Tynfòw ktòra do tąd była 30. groſzy, podnieſiona ieſt do 38. á Czerwony Złoty do 18. Złotych. Roku 1720. Roſſyiſkie woyſko z granic Rzeczypoſpolitey uſtąpiło. Traktat przedugodny między Polſką y Szwecyą zawarty, ktòrym Ulryka Eleonora, Sioſtra Karola XII. uznawała Auguſta II. za prawego Krola Polſkiego, á Staniſławowi żadney

więcey przyobiecała nie dawać pomocy. Ten traktat Roku 1732. na Traktat wieczyſtego pokoiu z Fryderykiem Krolem Szwedzkim był przemieniony. Tegoż Roku Unia Kościoła Greckiego z Łacińſkim w Zamościu potwierdzona.

W Roku 1724. rozruch w Toruniu, Lutrow przeciw Studentom z Szkoł Jezuickich, pod czas Proceſſyi Bożego Ciała wſzczęty: poſpolſtwo rozjuſzone wpadło do Jezuickiego Klaſztoru, y cały zrabowało. Sprawa ta wytoczyła ſię na Seym, naznaczona za tym Kommiſſya, ktorey Prezydentem był, Jerzy Lubomirſki Podkomorzy Koronny. Prezydent mieyſki z innemi Radnemi na gardło ſkazani, Xięży Jezuitom za Szkody poczynione

22000.

22000. Złotych miaſto wyliczyło. Kościoł Panny Maryi y Klaſztor przyległy, od Lutrow na Szkołę przemieniony, Katolikom przywrocony. Potencye Proteſtanſkie zdawały ſię bydź mocno urażone tym z Dyſſydentami poſtępkiem, ale lepiey interes zrozumiawſzy, łatwo uſpokoiły ſię.

Ferdynand Xiąże Kurlandzki, oſtatni z Familij Ketlerowſkiey męſkiey płci, maiąc lat 71. w Gdańſku mieſzkał. Stany Kurlandzkie zgromadzone w Nitawie, zabiegaiąc kłotniom, ktore po śmierci Ferdynanda wyniknąć mogły, ſekretnie obrały Xiążęciem Graffa Maurycego de Saxe. Rzeczpoſpolita, do ktorey po wygaſłey linii męſkiey Ketlerowſkiey, Kur-

landya według Konstytucyi R. 1589. za Zygmunta III. uchwaloney, wrócić się miała; Kommissyą na Seymie Grodzieńskim Roku 1726. wyznaczyła, która Elekcyą Graffa Maurycego skassowała. Moskwa, pretensye sobie do Xięstwa Kurlandskiego urościła, na fundamencie wyprawy Xiężny Kurlandskiey Annie Iwanòwnie wyznaczoney, która potym na Tronie Rossyiskim panowała. Xiąże Mężyków o godność Xiążęcia Kurlandskiego dobiia się, lecz bezskutecznie, gdyż Kommissya od Rzeczypospolitey wyznaczona postanawia: że Kurlandya po zmarłym Ferdynandzie, do Polski wròci się, y wiecznie iey inkorporowana bydź ma. Gdy obydwa Hetmani

ni Koronni z tego świata zeszli, Król, Stanisława Poniatowskiego, Podskarbiego Wielkiego Xięstwa Litewskiego y Generała Gwardyi Koronney, Regimentarzem wòysk Polskich uczynił. Toż samo, gdy się we dwòch potym leciech, w Litwie przytrafiło, Regimentarzem Wòysk Litewskich, Xiąże Michał Wiśniowiecki, Kanclerz Litewski został. Takowe Regimentarzòw po śmierci Hetmanòw wyznaczenie, ztąd pochodziło, iż Buławy inaczey niemogły być, tylko na Seymie rozdawane. Zaś od Roku 1726. aż do Roku 1736. żaden Seym niestanął: á przeto w Roku 1736. na Seymie Grodzieńskim, Stany Rzeczypospolitey przywròciły Kròlòm, moc

rozdawania Buław zaraz po ich zawakowaniu. Roku 1752. rozterki między Radziwiłòw y Sapiehòw Domami, o Xięstwo Słuckie, ktòre po Ludwice Karolinie Xiężniczce Radziwiłòwnie, weszło w Dòm Neyburski, uspokoione, z przysądzeniem Xięstwa wspomnionego Radziwiłòm, ktòrzy Domowi Sapiehòw dwa milliony złotych za pretensyą wypłacili. Tegoż Roku, Krol woienne dla Polakòw widowiska w Willanowie pod Warszawą sprawił, na ktòrych mniey w prawdzie woyska było, niż na Kampamencie pod Michlbergiem w Saxonii Roku 1729. odprawionym, ale nie mniey wspaniałości. August Roku 1733. na Seym Extraordynaryiny z Saxonii ziechawszy, umarł w Warszawie, dnia 1. Lute-

Lutego, maiąc lat 63. panował lat 35. pochowany w Krakowie, Zostawił z Krystyny Eberhardyny Còrki Krystyna Ernesta Margrabi Brandeburskiego, z linii Bareiith, Syna iednego, Fryderyka Augusta, ktòry po nim w Polszcze panował. Krystyna dla Religij Protestańskiey, ktòrey odmienić niechciała, niebyła Koronowana. Umarła w Pretsch, gdzie po obraniu Augusta II. na Tron, większą życia swego połowę przepędziła.

Po śmierci Augusta II. Theodor Potocki Prymas, Seym Convocationis na dzień 27. Kwietnia, w Roku 1733. naznaczył, ktòry pod Laską Michała Massalskiego Pisarza Wielkiego Xięstwa Litewskiego szczęśliwie,

dnia 23. Maia zakończył ſię. Elekcya na dzień 26. Sierpnia naznaczona. Stany obowiązały ſię wzaiemnie przyſięgą na obranie Piaſta, to ieſt rodowitego Polaka. Fryderyk Auguſt Syn zmarłego Krola po wielu namowach Maryi Jozefy Auſtryaczki Małżonki ſwoiey, tudzież po odebraney od Karola VI. Ceſarza y od Anny Imperatorowy Roſſyiſkiey, obietnicy poſiłkow, do oſadzenia ſię na Tronie, ſkutecznie o Koronie Polſkiey myśleć zaczyna. Woyſko Roſſyiſkie, pod Kommendą Generała Laſſey, weſzło do Polſki, ku utrzymaniu Auguſta przy Koronie. Seym Elekcyiny zaczął ſię dnia 25. Sierpnia pod Laſką Franciſzka Radzewſkiego Podkomorzego

rzego Poznańſkiego Xiąże Michał Wiśniowiecki Kanclerz y Regimentarz Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego z pola Elekcyinego dnia 29. Sierpnia uſtąpił, y na Pragę z drugiey ſtrony Wiſły przenioſł ſię, co też naſtępuiących dni znaczna część Senatorow y pierwſzych w Kraiu oſob uczyniło. Dnia 4. Września Krol Staniſław Leſzczyński publicznie na oſiągnienie Tronu Polſkiego Liſtem Krola Francuzkiego był zalecony, y ſam dnia 9. Września w Warſzawie ſtanął, przeiechawſzy całe Niemcy z Kawalerem Dandelot, za Kupca ſię udaiącym, ktorego ſię Staniſław Towarzyſzem być twierdził.

Dnia 11. y 12. Września, Prymas obież-

obieżdżał Woiewòdztwa, ktòre iednoſtaynie głoſy ſwoie na Staniſława dawały, nominowany zatym był od Prymaſa Krolem Staniſław Leſzczyńſki, dnia 21. Września. Przeciwna partya na Pradze będąca, manifeſt zanoſi przeciw zaſzłey Elekcyi Staniſława, y poſtępuie ku Węgrowu, ażeby ſię tym prędzey z woyſkiem Moſkiewſkim ciągnącym ku Warſzawie złączyła.

Krol Staniſław dnia 21. Września poprzyſiągłſzy *Pacta Conventa*, gdy ſię niebeſpiecznym w Warſzawie, z przyczyny zbliżaiącego ſię woyſka Roſſyiſkiego, być widzi, do Gdańſka z Prymaſem Potockim y partyą ſwoią przenoſi ſię. Partya Auguſtowſka zgroma-

zgromadza ſię pod Kamieniem wſią, obraniem niegdyś Henryka wſławioną, y tam pod Laſką Antoniego Poniński Inſtygatora koronnego, Elekcyą ſkłada, y dnia 5. Października, ktòry był oſtatni Seymu Electionis od Prymaſa złożonego, Staniſław Hozyuſz Biſkup Poznańſki Krolem Auguſta III. nominuie. Tamże oraz ſtanęła *Konfederacya*, pod dyrekcyą Poninſkiego Inſtygatora Koronnego, na poparcie Elekcyi Auguſta. Poſſowie Saſcy dnia 1. Liſtopada *Pacta Conventa* zaprzyſięgli.

Auguſt tym ſpoſobem obrany, dnia 9. Grudnia Roku 1733. z Saxonii do Polſki wyiechał, y dnia 6. Stycznia w Tarnowicy na pograniczu Sląſkim

Sląskim od Lipskiego Biskupa Krakowskiego y innych delegowanych był witany, y tam osobiście *Pacta Conventa* poprzysiągł, Roku 1734. dnia 17. Stycznia Krol y Krolowa od Biskupa Krakowskiego Koronowani w Krakowie. Seym Coronationis dla szczupłey liczby Posłów do innego czasu był odłożony.

Tym czasem wòysko Moskiewskie pod Kommendą Feld-Marszałka de Munich, do Gdańska, gdzie się Krol Stanisław zamknął, szturmować poczęło. z Francyi, miasto licznego wòyska, ktòre było deklarowane, dwa tysiące żołnierzy przybyło, ktòrzy pod Mindą Fortecą wysiadłszy, tak byli od nieprzyiaciela zciśnieni, iż

żadnego

żadnego oblężonym niemogli dać ratunku. Dnia 12. Czerwca Flotta Rossyiska z 15. okrętòw złożona, pod Gdańsk przybyła, przez co bardziey ieszcze zciśniona Forteca Minda, poddać się musiała, y woyskiem Saskim osadzona była. Gdańsk też żadney dla siebie z nikąd pomocy nie maiąc, dnia 30. Czerwca do ugody przystąpił, y Augustowi poddał się. Krol Stanisław na trzy dni pierwey, przed poddaniem się miasta, taiemnie z Gdańska uiechał, y do Prus Brandeburskich, á potym do Krolewca dostał się.

Krol August 19 Lipca w Oliwie przysięgę wierności od Gdańszczanòw odebrał. Dnia 24. Stycznia Roku 1735.

wielka

wielka rada w Warſzawie złożona, na ktòrey Konfederacya do Seymu *Pacificationis* przeciągniona ieſt, ktòry ſię w Warſzawie dnia 17. Września zaczął, lecz czas iego ſześcioniedzielny na Seſſyach upłynął, gdy Poſłowie nawet do obrania Marſzałka przyſtąpić niechcieli, zaczymby woyſka cudzoziemſkie z Polſki niewyciągnęły, Konfederacya iednak do dalſzego Seymu potwierdzona, y wakanſe rozdane, oſobliwie Buław y pieczęci tak Koronnych, iakò y Litewſkich.

Tym czaſem Panowie partyą Staniſława trzymaiący, ieden po drugim z Krolewca, za iego zezwoleniem, powracali do Polſki. Zaczym y ſam Staniſław przez Traktat w Wiedniu zawar-

zawarty, otrzymawſzy Xięſtwo Lotharyńſkie y Barſkie, y przy tytule Krola Polſkiego będąc zoſtawionym, powròcił do Francyi, wſzelkich do Korony Polſkiey zrzekaiąc ſię pretenſyi. Seym więc *Pacificationis* Roku 1736. dwuniedzielny, pod Laſką Wacława Rzewuſkiego Piſarza Polnego Koronnego, ſzczęśliwie doſzedł, ieden ſzczegulnie w przeciągu lat 30. panowania Auguſta III. Tegoż Roku Jan Tarło Woiewoda Sendomirſki z Nuncyuſzem Kamillem Pauluccim Concordatum względem Opactw zawarł, mocą ktòrego 12. Opactw y Proboſtwo Miechowſkie do nominacyi Krolewſkiey wydzielono, w innych zaś Opactwach, moc zoſtawiona Zakonnikòm obierania Klaſztornych Opatòw.

Roku

Roku 1737. na mieyſce zmarłego Ferdynanda, Xiążęcia Kurlandſkiego, oſtatniego z Linii męſkiey Ketlerowſkiey, Xiążęciem obrany od Szlachty Erneſt Biron, Podkomorzy Nadworny, Anny Imperatorowy Moſkiewſkiey; Lubo Senatorowie przytomni na *Senatus Conſilium* w Wſchowie, za nieważną tę iego Elekcyą poczytali, przecież na uſilne Anny Imperatorowy inſtancye y żądania, Król, Bironowi y Potomkom iego płci męſkiey, Xięſtwo Kurlandſkie, lennym prawem, pod pewnemi warunkami, dać muſiał, mianowicie: ażeby Rzeczypoſpolitey, podczas woienney wyprawy, 500. piechoty á 100. iazdy, przyſtawiał, ażeby dobra ſtołowe

Xiążąt

Xiążąt Kurlandſkich wykupił, y Katolikom wſzelką, w zachowaniu ich Wiary y nabożeńſtwa, wolność zoſtawił, y onymże Kościoł w Lippawie wyſtawił.

Roku 1739. 20. Marca Xiąże Biron, Inweſtyturę przez Kanclerza Kurlandſkiego, Pana Fink odebrał. W krótce iednak po śmierci Anny Imperatorowy, Biron wyzuty był, tak z Xięſtwa Kurlandzkiego, iako z Regencyi y opieki, którą mu zmarła Ceſarzowa zoſtawiła, nad Iwanem Synem Ulryka, Xiążęcia de *Brunſwick Bevern*, y Anny Xiężniczki Meklemburgſkiey, Sioſtry Starſzey Anny Imperatorowy, y na Syberyą z Zoną y dziećmi odeſłany. Kurlandczykowie

więc

więc przez 19. lat, bez Xiążęcia zoſtaiący, niemaiąc nawet nadzieii o powrocie Birona, dopraſzaią ſię u Kròla y Rzeczypoſpolitey, o wyznaczenie innego Xiążęcia. Auguſt więc, za konſenſem Elżbiety Imperatorowy Roſſyiſkiey, po zaſzłym *Senatus Conſilium* Roku 1759. inweſtyował na pomienione Xięſtwo, Krolewica Karola Syna ſwego. Lecz ten, za uwolnieniem Birona z areſztu, y powrotem iego do Xięſtwa Kurlandſkiego, uſtąpić prawa ſwego do wſpomnionego Xięſtwa muſiał.

Roku 1748. Woyſko Roſſyiſkie, na pomoc Auſtryakòm, przez Polſkę ku Granicòm Sląſkim, przeſzło, y po zawartym tegoż Roku w Aquiſgranie

Trakta-

Traktacie, toż woyſko tymże traktem do Inflant powròciło. Roku 1749. Trybunał Koronny niepraktykowanym nigdy przykładem zerwany był.

Roku 1756. znowu Woyſko Roſſyiſkie na odſiecz Auſtryakòm przeciwko Krolowi Pruſkiemu idące, do Polſkich Krain wkroczyło. Kommiſſya w Toruniu, na rozeznanie krzywd Obywatelòm Polſkim od tegoż woyſka poczynionych w Roku 1761. agitowała ſię. Tegoż Roku dnia 12. Września, Podſkarbi Wielki Koronny pierwſzą złey Monety w Polſzcze ogłoſił redukcyą. Dnia 28. Października powtòrna znowu obiaśniaiąca pierwſzą ſtanęła redukcya. Krol Auguſt Roku 1763. przy końcu Mie-

ſiąca Kwietnia do Drezna wyiechał, gdzie dnia 5. Października apoplexyą ruſzony, z tym ſię pożegnał światem, panuiąc lat 30.

Po zmarłym Auguście III. Seym *Convocationis* dnia 7. Maia Roku 1764. zaczęty, ſzczęśliwie doſzedł, pod Laſką J. O. Xiążęcia Adama Czartoryſkiego Generała Ziem Podolſkich. Seym Electionis 27. Sierpnia tegoż Roku, pod Laſką Jòzefa Soſnowſkiego Piſarza Litewſkiego, agitował ſię, na ktòrym Staniſław Auguſt ſzczęśliwie obrany, y Krolem nominowany był, dnia 7. Września. Koronowany ieſt w Warſzawie dnia 25. Liſtopada, przez Władyſława Łubińſkiego Prymaſa Korony Polſkiey y

Wiel-

Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego. Seym Coronationis 3. Grudnia, pod Laſką Jacka Małachowſkiego Referendarza Koronnego zaczął ſię; po ktòrego zakończeniu, Piotr Biron Dziedziczny Xiąże Kurladſki, dnia 31. Grudnia oſobiście Inweſtyturę na Xięſtwo Kurlandſkie odebrał. Roku 1766. Seym ośmniedzielny w Warſzawie, pod Laſką Celeſtyna Czaplica Podkomorzego Łuckiego odprawił ſię, na ktòrym Konfederacya generalna Stanòw w Roku 1764. zawarta, była rozwiązana.

GEOGRAFIA
O
POLSZCZE
Y
W. X. LITEWSKIM.

Polſka od pola ma Imię, ponieważ prawie cała w ślicznych ròwninach położona ieſt.

Herb Kròleſtwa Polſkiego, ieſt Orzeł biały z rozciągnionemi ſkrzydłami, ktòry Lech I. Fundator Monarchii Polſkiey około Roku 550. od Chryſtuſa, za Herb Państwu ſwoiemu nadał, dla tego: iż na tym mieyſcu, gdzie pierwſze Miaſto umyślił założyć, wiele miał znaleść gniazd Orlich, od ktòrych Miaſto założone, Gnieznem nazwał.

Granice Kroleſtwa Polſkiego ſą te: *Na północ* Morze Baltyckie, Pruſſy Brandeburſkie. *Na Wſchòd* Moſkwa. *Na Południe* Wołochy, Xięſtwo Siedmiogrodzkie, czyli Tranſylwania, y Węgry, od ktòrych nas gòry Tatry, przez kilka mil oddzielaią. *Na Zachòd* Sląſk y Pomorſka Kraina. Polſka ma na wzdłuż około 260. mil, á wſzerz około 150. *

Rząd Kròleſtwa Polſkiego ieſt złożony z Monarchicznego, Aryſtokratycznego y Demokratycznego, ponieważ Kròl razem z Stanami Senatorſkim y Rycerſkim znoſić ſię muſi, w zachodzących Państwa intereſſach.

Przed

* Polſka ieſt między graduſem długości 33. y 51. ſzerokości między 47. y 57. w Graduſie iednym mil 15. zawiera ſię.

Przed tym naywyżſza y zupełna władza była przy Xiążętach, á po tym przy Kròlach Polſkich, ktòrych wola za Prawo ſtała. Wolno im było bez dołożenia ſię Rzeczypoſpolitey, woyny wypowiadać, w Traktaty z obcemi Potencyami wchodzić, generalnie wſzyſtko według ſwoiey woli decydować. Dopiero za Panowania Boleſława Krzywouſtego, pierwſzy raz w Roku 1140. Panowie Swieccy y Duchowni do Rady wezwani byli, dla ztwierdzenia podziału, ktòry Kròl uczynił, dzieląc Polſkę między czterech Synòw ſwoich. Za Panowania Kazimierza Wielkiego nietylko przednieyſzych Panòw, czyli Senatoròw, ale też y Urzędnikòw, ktòrzy niby na

ten czas osobę Posłów reprezentowali, do rady wezwano na Seym Wiślicki w Roku 1347. Dopiero iednak za Władysława Jagiellona w Roku 1404. naypierwszy raz Posłowie na Seym wezwani byli, dla naradzenia się o wykupieniu Ziemi Dobrzyńskiey od Krzyżakòw. Po Kazimierzu Wielkim, Ludwik Krol Węgierski, Siestrzeniec y Następca iego, więcey ieszcze nadał wolności Szlachcie, obròciwszy nawet znaczną część Dòbr Krolewskich na Starostwa. Naywięcey zaś władza Stanòw Rzeczypospolitey powiększona iest od Familij Jagiellońskiey, ktòra ledwie nie ze wszystkich Prerogatyw Tronu, *in favorem* Rzeczypospolitey wyzuła się. Od Pano-

Panowania Henryka Walezyusza tym lepiey ieszcze sobie Polacy ugruntowali Przywileie wolności, od Familij Jagiellońskiey nadane, przez *Pacta Conventa*, czyli umowy, y Kondycye, pod ktòremi się Krolòm w rząd podaią, á oni ie powinni przed swoią Koronacyą Stanòm poprzysiądz, tak dalece: iż Krol Powagą swoią, bez dołożenia się Stanòw, niemoże ani woyny wypowiadać, ani pokoiu y przymierza z żadną Potencyą zawierać, ani podatkow narzucać na Stany Rzeczypospolitey, ani Praw stanowić. Rozdawanie Wakansòw Duchownych y Swieckich, Starostw, y wszelkich Krolewszczyzn, Krolowi zostawione, tudzież Administracya Mennicy, y bicie Monety. Trzy tedy

tedy ſą Stany w Polſzcze, Krolewſki, Senatorſki, y Rycerſki, z ktorych Seym ſkłada ſię, y Prawa formuie.

Religia panuiąca w Polſzcze ieſt Katolicka, Mieczyſławowi I. Xiążęciu Polſkiemu winniśmy iey początek, około Roku 965. iako y fundowanie Arcy-Biſkupſtwa Gnieźnińſkiego, Biſkupſtwa Krakowſkiego, Pozhańſkiego, Kuiawſkiego, Płockiego, y Chełmińſkiego. *

Rzeki znacznieyſze w Polſzcze ſą naſtępuiące: *Wiſła* wypływa z gor Tatrow, płynie wzdłuż Polſki około Krakowa, Sendomierza, Kazimierza, Warſzawy, Torunia, á pod Gdań-

* Zamyka ſię w Polſzcze Arcy-Biſkupſtw 2. Biſkupſtw 15. Kościołów Parafialnych 4570. Klaſztorów Zakonnych 1104.

Gdańſkiem dzieli ſię na dwa koryta lub warty, iednym do Gdańſka, drugim do Affy odnogi morſkiey udaie ſię. Mieyſce gdzie ſię Wiſła na dwa koryta przedziela, zowią głową. Wiſłę od Głowy aż do Morza zowią Leniwką, bo tam leniwo płynie, y Morze ią odbija. *Dniepr* początek ma w Moſkwie, w Woiewodztwie Smoleńſkim, płynie przez znaczną część Litwy, około Mohylowa, Rohaczowa, y Rzeczycy, potym odgraniczaiąc nas od Moſkwy, oblewa Kiiow, Czerkaſſy y Kryłow, na koniec przez Tartaryą mnieyſzą przebiegłſzy, wpada w Morze Czarne. *Nieſtr* ktory nas od Turkow odgranicza, zaczyna ſię za Komarnem, płynie około Hali-

cza,

cza, Kamieńca Podolſkiego, wpada w Morze Czarne. *Bug* ma początek na Wołyniu, płynie około Sokala, Włodzimierza, Chełma, Drohyczyna, á potym pod Zakroczymem łączy ſię z Wiſłą. *Dźwina* zaczyna ſię w Moſkwie, płynie około Witebſka, Połocka, Duneburga, Rygi, wpada w Morze Baltyckie. *Bog* bierze ſwòy początek w Podolu, płynie około Winnicy, Bracławia, y Koniecpola, y wpada w Morze Czarne. *Niemen* w Litwie zaczyna ſię w Woiewòdztwie Mińſkim, płynie około Grodna y Kowna, á potym wpada w Baltyckie Morze. *Warta* ma ſwoie zrzòdło w Woiewòdztwie Krakowſkim, płynie około Wielunia, Sieradza, y Poznania, á

potym

potym w Sląſku łączy ſię z Odrą. Inne pomnieyſze rzeki ſą, *San* w Woiewòdztwie Ruſkim, ktòry pod Sendomierzem łączy ſię z Wiſłą. *Dunaiec* w Woiewòdztwie Krakowſkim, z Wiſłą także pod Opatowem łączy ſię. *Wiſłoka* w Woiewòdztwie Ruſkim. *Pilica* Woiewòdztwo Krakowſkie, Sendomirſkie, y Mazowieckie oblewaiąc, wpada w Wiſłę pod Mniſzewem. *Narew* oblewa Woiewòdztwa Podlaſkie y Mazowieckie, łączy ſię z Bugiem.

Obfitość Kraiu Polſkiego ieſt bardzo wielka, na niczym albowiem Polſzcze do wygody potrzebnym niezbywa, zboża y bydła tak wiele, iż y inſze go od nas zakupuią Narody.

Kruſzce

kruſzce rozmaite, iako to ſrebro, miedź na wielu mieyſcach, mianowicie zaś w gòrach Olkuſkich w Woiewòdztwie Krakowſkim, na pograniczu Sląſkim. Znayduią ſię także w Polſzcze marmury rożnego Koloru, tudzież Rudy Zelazne, iakoto: Samſonowſka, Koniſka, Przyſuſka w Sendomirſkim Woiewòdztwie, y wiele innych.

Narod Polſki ieſt naturalnie ſpoſobny do poięcia wſzelkich ſcienсyi, Sztuk, y ięzykòw; ſzczery, przywiązany ſzkrupulatnie do wolności, żarliwy o Religią, wierny Krolom ſwoim, w ſzczęściu nie-

po-

pomiarkowany. *

Polſka dzieli ſię na trzy wielkie Prowincye, to ieſt: na Wielką Polſkę, Małą Polſkę, y Wielkie Xięſtwo Litewſkie.

Prowincya Wielkopolſka.

W Prowincyi Wielkopolſkiey zamyka ſię 12. Woiewòdztw y Ziemie dwie. I. Woiewòdztwo Poznańſkie II. Kaliſkie. III. Sieradzkie,

* Ludność Polſki wychodzi do czterech millionòw. Prócz Katolikòw, znayduie ſię na ſto tyſięcy przeſzło Dyſſydentòw, na dwadzieścia tyſięcy (mimo zakazu Konſtytucyi Roku 1696) Mennoniſtòw, czyli Anabaptiſtòw, na ſiedm kroć ſto tyſięcy Zydòw, na pięć tyſięcy Ormianòw, na million Iliſko Ruſi Uniatòw, na ſto tyſięcy Schyzmy, na pięćſet Familij Tatarſkich, ktòre ieſzcze pod Witoldem Xięciem Litewſkim, Bratem Władyſława Jagiellona w Litwie oſiadły, Religii ſą Machometańſkiey. Cyganòw też niemało tuła ſię w Polſzcze, ktòrzy maią od Krola, wyznaczonego Pryncypała, czyli Szefa ſwoiego Szlachcica Polſkiego, ktòremu oni daią tytuł Krola, y opłacaią ſię. Rezydencya iego w Konſtantynowie na Ruſi.

kie, IV. Łęczyckie, V. Brzeſkie Kuiawſkie, VI. Inowrocławſkie, VII. Płockie, VIII. Mazowieckie, IX. Rawſkie, X. Chełmińſkie, XI. Malborſkie, XII. Pomorſkie. Ziemie dwie, Wieluńſka, y Dobrzyńſka.

Woiewòdztwo Poznańſkie.

To Woiewòdztwo miało przed tym ſwoich udzielnych Xiążąt z Familij Piaſta, lecz po śmierci Przemyſława Xiążęcia Poznańſkiego, ktòry na Tron Polſki około Roku 1295. wynieſiony był, wiecznemi czaſy od Władyſława Łokietka Naſtępcy iego, do Polſki przyłączone ieſt.

Ma za Herb Orła białego bez korony, w Polu czerwonym. *Senatorów* 9. Większych czyli Krzeſłowych

ſłowych 3. to ieſt: Biſkup, Woiewoda, y Kaſztelan, Poznańſcy. Mnieyſzych czyli Powiatowych 6. to ieſt: Międzyrzecki, Rogoziński, Szremſki, Przemęcki, Krzywiński, y Santocki, Kaſztelanowie.

Powiatów y Grodów zamyka w ſobie 4. to ieſt: Poznańſki, Wſchowſki, czyli Ziemia Wſchowſka, Kościańſki, y Wałecki.

Staroſtw Grodowych, ieſt 3. Poznańſkie, Wſchowſkie y Wałeckie. Staroſta Poznańſki, ieſt oraz Generałem Wielko-Polſkim, y ma pod ſwoią Juryzdykcyą ſiedm Grodòw, to ieſt: Poznańſki, Kaliſki, Gnieźnińſki, Kcyńſki, Koniński, Kościańſki, y Pyzdrſki, Generałem Wielko-Polſkim niemoże

bydź ani Woiewòda, ani Kaſztelan Poznańſki, lub Kaliſki, niemoże też trzymać inſzego Staroſtwa Grodowego przy Generalſtwie.

Nie Grodowe Staroſtwa ſą te znacznieyſze: Niewodworowſkie, Rogożyńſkie, Międzyrzeckie, Srzedzkie, Szremſkie, Babimoſtſkie, Kopaynickie, Obornickie &c. wſzyſtkie Imiona ſwoie od Miaſteczek Krolefkich, tegoż nazwiſka maią. *Staroſtwo Drahimſkie* na granicy Pomeranii zdawna do Woiewòdztwa Poznańſkiego należące, przez Pacta Bydgoſkie Roku 1657. uſtąpione ieſt Fryderykowi Wilhelmowi Elektorowi Brandeburſkiemu w ſummie 120000. Talerów, ktòra mu za ròżne, pod panowa-

panowaniem Jana Kazimierza Polſzcze Woynami roztargnioney, dodawane woienne poſiłki, na tym Staroſtwie aſſekurowana była. Wykupno Staroſtwa Drahimſkiego Krolowi Michałowi y innym iego naſtępcòm ieſt w Paktach Konwentach zalecone' Na Seymie Grodzieńſkim Roku 1726. pozwolono Woiewòdztwom Poznańſkiemu y Kaliſkiemu ſkładkę uczynić na wykupienie pomienionego Staroſtwa, co ſię y ſtało; ale Miniſterium Saſkie pieniądze na inne potrzeby obrociło, á Woiewòdztwom uſtąpiona ieſt w ſummie rzeczoney: *Sierakowſczyzna.*

Seymiki Poſelſkie y Deputackie odprawuie Woiewòdztwo Poznań-

ſkie wraz z Kaliſkim, y Ziemią Wſchowſką w *Srzodzie*, gdzie obieraią 12. Poſłòw na Seym, á 4. Deputatòw na Trybunał Wielko-Polſki, z obydwòch na połowę.

Miaſta znacznieyſze w tym Woiewòdztwie ſą: *Poznań* Stołeczne Woiewòdztwa, murowane, Kościołami pięknemi przyozdobione, w Kościele Swiętey Maryi Magdaleny ciała kilku Polſkich Xiążąt y Kròlòw ſpoczywaią. W Poznaniu odprawuie ſię co drugi Rok, według Konſtytucyi Seymu *Convocationis* 1764. Trybunał Koronny Prowincyi Wielkopolſkiey od Niedzieli Przewodney do Swiętego Tomaſza, ktòry ſię tam z Piotrkowa przenoſi, pod tymże Prezydentem

dentem y Marſzałkiem Trybunalſkim.

Wſchowa czyli Frauſtad Stołeczne Ziemi Wſchowſkiey, porządne, murowane, wſtawione Senatûs Konſultami pod Auguſtem II. y III. Miaſto to Dyſſydentami napełnione. Na około iego ieſt wiele wiatrakòw zdobiących miaſto. *Leſno* ſławne bogatemi Kupcami Niemieckiemi y Rzemieślnikami ròżnemi, oſobliwie Sukiennikami: pełno w nim Dyſſydentòw. *Rydzyna* Rezydencya Xiążąt Sułkowſkich, Pałacem wſpaniałym przyozdobiona. *Przemęc* Opactwo Cyſterſkie *Paradyż* Opactwo Cyſterſkie, należy do Kollacyi Kròleſkiey. Za panowania albowiem Auguſta III. ſtanęła między Stolicą Apoſtolſką y

Dworem Warſzawſkim, za kooperacyą Jana Tarła Woiewody Sendomirſkiego ugoda, przez ktòrą pozwoloną Krolowi 12. Opactw y Proboſtwo Miechowſkie, według ſwego upodobania, komu zechce konferować. W tych tedy 12. Opactwach y trzynaſtym Proboſtwie ſą 2. Opaci, ieden Klaſztorny, Drugi od Krola poſtanowiony Swiecki Xiądz, lub Biſkup, ktòry ma oſobne ſobie wydzielone dobra, y w rząd Klaſztorny nie mieſza ſię. *Łubien* Opactwo Benedyktyńſkie należy także do Kollacyi Krolewſkiey. *Błedzieiow* Opactwo Cyſterſkie. *Rogożno* Ekonomia Krolewſka. *Srzoda* Miaſteczko ſławne Seymikami Wielkopolſkiemi.

Woie-

Woiewòdztwo Kaliſkie.

To Woiewòdztwo rownie iak Poznańſkie miało ſwoich Xiążąt z Familij Piaſta, potym zaś wraz z Poznańſkim do Polſki ieſt inkorporowane.

Ma za *Herb* Zubrzą głowę z Pierścieniem w nozdrzach; ten Herb nazywa ſię *Wieniawa*.

Senatorów ma 8. większych 4. to ieſt: Arcy-Biſkup Gnieźnińſki Prymas Krolewſtwa Polſkiego, Woiewoda Kaliſki, Kaſztelanowie Kaliſki y Gnieźnińſki; mnieyſzych 4. to ieſt: Łęcki, Nakielſki, Biechowſki, y Kamieńſki, Kaſztelanowie.

Powiatów, 6. Kaliſki, Gnieźnińſki, Kcyńſki, Konińſki, Pyzdrſki y Nakielſki. Z ktòrych pierwſze 5.

należą do Juryzdykcyi Sądowey Generała WielkoPolskiego, iako się wyżey o tym namieniło. Nakielski zaś Powiat swego osobnego ma Grodowego Starostę.

Starostwa nie Grodowe są te: Uyskie, Powidzkie, Odolanowskie, Kleckie, Pobiedziskie, Kcyńskie, Koninskie, Pyzdrskie, Kolskie &c.

Seymiki, to Woiewòdztwo wraz z Poznańskim odprawia w *Srzodzie*, iako się wyżey rzekło.

Miasta znacznieysze są te: *Kalisz* Stołeczne Woiewòdztwa, z obydwòch stron *Prosną* Rzeką oblane. *Gniezno* Stołeczne niegdyś całego Państwa Polskiego przedtym wspaniałe, lecz teraz sam go tylko prawie Kościoł Kate-

Katedralny zdobi, w ktòrym Ciało Swiętego Woyciecha spoczywa. Prezydent y Vice-Prezydent Trybunału Koronnego Prowincyi WielkoPolskiey zawsze bywa z Kapituły Gnieźnińskiey. *Mogilno* Opactwo Benedyktyńskie. *Wągrowiec* Opactwo Cysterskie. *Trzemeszno* Opactwo pod dyrekcyą Kanonikòw Regularnych Swiętego Augustyna; wszystkie 3. należą do Kollacyi Kròlewskiey. Z tych dwòch Woiewòdztw, właściwie mòwiąc, składa się WielkoPolska.

Woiewòdztwo Sieradzkie.

To Woiewòdztwo miało także własnych Xiążąt z Familij Piasta, aż do Władysława Łokietka Kròla Polskiego, ktòry ie do Polski przyłączył.

Ma

Ma za *Herb* Pòł Orła Czarnego w Czerwonym Polu, y pòł Lwa czarnego w żòłtym Polu, y w Koronie złotey.

Ma Senatorów większych 2. to ieſt: Woiewodę y Kaſztelana Sieradzkiego. Mnieyſzych zas 3. Roſpirſkiego, Spicymirſkiego, y Konarſkiego Sieradzkiego, Kaſztelanòw.

Powiaty ma 4. Sieradzki, Szadkowſki, Piotrkowſki y Radomſki.

Staroſtwa Grodowe, Sieradzkie y Piotrkowſkie.

Staroſtwa niegrodowe, Radomſkie, Szadkowſkie, Klonowſkie, Tuſzyńſkie, Wartckie &c.

Seymikuie w Szadku, gdzie obiera Poſłòw 4. á Deputatòw 2.

Miaſta

Miaſta znacznieyſze *Sieradz* Stołeczne Woiewòdztwa, mocno zdezolowane. *Piotrkow* murem opaſane, w nim agituie ſię Trybunał Koronny Prowincyi WielkoPolſkiey, od Swiętego Franciſzka, aż do Soboty przed Niedzielą Kwietną. *Proboſtwo Piotrkowſkie* inkorporowane ieſt na zawſze Kapitule Gnieźnińſkiey dla Suſtentacyi Prezydenta Trybunalſkiego. *Wolborz* miaſto y rezydencya Biſkupòw Kuiawſkich. *Suleiow* Opactwo Cyſterſkie należy do Kollacyi Kròleſkiey. *Witow* Opactwo Norbertańſkie. *Unieiow* Opactwo Benedyktyńſkie, *Widawa*, *Wirta*, *Koniecpol*.

Ziemia

Ziemia Wieluńska.

Ta Ziemia przyłączona iest do Woiewòdztwa Sieradzkiego, ale się osobno rządzi, na pospolitym ruszeniu podlega Juryzdykcyi Woiewody Sieradzkiego.

Ma za *Herb* Baranka z chorągiewką y z krzyżem.

Senatora ma iednego mnieyszego, to iest: Kasztelana Wieluńskiego.

Powiaty 2. Wieluński y Ostrzeszowski.

Starostwa Grodowe 2. Wieluńskie y Ostrzeszowskie.

Nie Grodowe Starostwa, Bolesławskie, Grabowskie &c.

Seymikuie w Wieluniu, obiera

2.

2. Posłòw y iednego Deputata.

Miasta znacznieysze Wieluń Stołeczne Ziemi swoiey. *Ostrzeszow, Wieruszow, Bolesławiec &c.*

Woiewòdztwo Łęczyckie.

To Woiewòdztwo podlegało także własnym Xiążętòm z Domu Piasta, ale od Władysława Łokietka do Korony przyłączone iest.

Herb iego iest pòł Lwa czerwonego w białym polu, y pòł Orła białego w czerwonym polu.

Senatorów 5. większych 2. Woiewoda y Kasztelan Łęczycki. Mnieyszych 3. Brzeziński, Inowłocki, y Konarski Łęczycki, Kasztelanowie.

Powiaty 4. Łęczycki, Brzeziński, Orłowski, Inowłocki.

Staro-

Staroſtwo Grodowe Łęczyckie.

Nie Grodowe Inowłockie, Zgierſkie, Kłodawſkie &c.

Seymikuie w Łęczycy, obiera Poſłów 4. á Deputatów 2.

Miaſta znacznieyſze: *Łęczyca* Stołeczne Woiewòdztwa. *Inowłocz, Brzeziny, Kłodawa, Kutno, Łagiewniki* mieyſce bardzo wſławione cudami Swiętego Antoniego &c.

Woiewòdztwo Brzeſkie Kujawſkie.

Woiewòdztwo to miało przedtym Xiążąt ſwoich udzielnych z Familij Piaſta. Krzyżacy znaczną iego część mocą oſiedli. Dopiero od Władyſława Jagiellona Krola Polſkiego odzyſkane, y od Woiewòdztwa Inowrocławſkiego

ſkiego rozdzielone. Kray Kuiawſki ieſt bardzo obfituiący w zboże, w ryby, handel wielki prowadzi z Toruniem y Gdańſkiem Wiſłą.

Ma za *Herb* pòł Orła białego, y pòł Lwa czarnego w złotym polu.

Senatorów większych 3. Biſkup Kujawſki, Woiewoda y Kaſztelan Brzeſki Kujawſki. Mnieyſzych 3. Kruświcki, Kowalſki, y Konarſki Kujawſki, Kaſztelanowie.

Powiatow y Staroſtw Grodowych 5. Brzeſki Kujawſki, Radzieiowſki, Kruſzwicki, Kowalſki, y Przedecki.

Nie Grodowe Staroſtwa Duninowſkie, Nieſzawſkie.

Seymikuie Woiewòdztwo Brzeſkie Kujawſkie wraz z Inowrocławſkim

ſkim *w Radziejowie* z kąd wyſyłaią 4. Poſłòw na Seym, y 2. Deputatòw na Trybunał.

Miaſta znacznieyſze ſą te: *Brześć* Kujawſki, Stołeczne Woiewòdztwa, *Wrocławek* Stolica y Katedra Biſkupòw Kujawſkich. *Krußwica* nad Gopłem Jeziorem. *Radziejow* mieyſce Seymikòw Kujawſkich. Nieſzawa, &c.

Woiewòdztwo Inowrocławſkie

To Woiewòdztwo wraz z Brzeſkim Kujawſkim do Polſki przyłączone ieſt.

Herbu więc tegoż z nim zażywa, y razem *Seymikuie* w Radzieiowie.

Senatorow większych ma 2. Woiewodę y Kaſztelana Inowrocławſkiego,

ſkiego, mnieyſzy 1. Kaſztelan Bydgoſki.

Powiatow y Staroſtw Grodowych 2. Inowrocławſki y Bydgoſki.

Nie Grodowe Staroſtwa, Dybowſkie, Gniewkowſkie, Murzynowſkie &c.

Miaſta znacznieyſze: *Inowrocław* Stołeczne Woiewòdztwa, *Bydgoſcz*, czyli *Bromberg* murowane, ſławne przez traktaty między Janem Kazimierzem Krolem Polſkim, y Rzecząpoſpolitą z iedney, á z drugiey ſtrony Fryderykiem Wilhelmem Elektorem Brandeburſkim, zawarte w Roku 1657. W tym Mieście także podług Konſtytucyi *Convocationis* 1764. agituie ſię Trybunał Prowincyi WielkoPolſkiey co drugi rok,

alternatą z Poznaniem, od Niedzieli Przewodney do Swiętego Tomasza: przenosi się z Piotrkowa pod tymże Prezydentem y Marszałkiem Trybunalskim. *Dybow, Łabiszyn Strzelno &c.*

Ziemia Dobrzyńska.

Ta Ziemia zawsze była złączona z Xięstwem Mazowieckim. Konrad Xiąże Mazowiecki, sprowadziwszy sobie Krzyżakòw na pomoc przeciwko Prusakòm, dał im ią był; ale Władysław Jagiełło odebrał ią Krzyżakòm, y do Polski przyłączył.

Ma za *Herb* Głowę człowieczą z Koronami dwiema, iedna na głowie, druga pod gardłem, w polu czerwonym.

Sena-

Senatorow mnieyszych 3. to iest: Dobrzyński, Rypiński y Słoński, Kasztelanowie.

Powiatow 3. Dobrzyński, Rypiński y Słoński.

Starostwo Grodowe Bobrownickie.

Nie Grodowe Dobrzyńskie, Lipińskie, Rypińskie &c.

Seymiki w Lipnie, obiera 2. Posłòw y 1. Deputata.

Miasta: Dobrzyń Stołeczne Ziemi, *Bobrowniki, Lipno, Rypin &c.*

Woiewòdztwo Płockie.

To Woiewòdztwo miało przedtym udzielnych Xiążąt, po śmierci Jana Xiążęcia Płockiego, bezpotomnie umarłego, Roku 1495. do Polski wròciło się.

Ma za *Herb* Orła Czarnego, na ktòrego pierſiach litera P. w czerwonym polu.

Senatorow większych 3. Biſkup, Woiewoda, y Kaſztelan Płocki. mnieyſzych 2. Raciązki y Sierpſki, Kaſztelanowie.

Powiatow 8. Płocki, Bielſki, Raciązki, Sierpſki, Płońſki, Srzeńſki, Niedzborſki y Mławſki, te trzy oſtatnie czynią Ziemię Zawſkrzyńſką, ktòrey przez Konſtytucyą 1726. pozwoleni ſą Urzędnicy y Ziemſtwo, ktore ſię agituie w Mławie.

Staroſtwo Grodowe Płockie.

Nie Grodowe Mławſkie, Płońſkie &c.

Seymikuie w Płocku, obiera 4. Po-

ſłòw y 2. Deputatòw. Sądy Ziemſkie w Płocku, Bielſku, y Sierpcu odprawiaią ſię.

Miaſta, Płocko Stołeczne Woiewòdztwa, Katedra Biſkupſtwa Płockiego zaſzczycona Opactwem Benedyktyńſkim, należącym do Kollacyi Kròleſkiey. W Kościele Katedralnym, ieſt gròb Swiętego Wernera Biſkupa Płockiego cudami ſłynącego. Tamże ſpoczywaią ciała, Władyſława Hermana, y Boleſława Krzywouſtego Syna iego, wielkiego woiownika, Xiążąt Polſkich. Proboſzcz Katedralny Płocki, tytułuie ſię Xiążęciem Sieluńſkim, w ktòrym Xięſtwie ma Juryzdykcyą abſolutną. *Zawſkrzyń, Mława, Płońſk, Raciąż, Sieluń*, Stołecz-

ne Xięstwa tegoż Imienia.

Woiewòdztwo Mazowieckie.

To Woiewòdztwo zdawna miało udzielnych Xiążąt, po wygasłey bez potomnie linii Xiążęcey, na Staniſławie y Janie Xiążętach Mazowieckich, Zygmunt I. Krol Polſki przyłączył ie w Roku 1529. do Polſki.

Ma za *Herb* Orła białego w polu czerwonym bez korony.

Senatorow większych 2. Woiewoda Mazowiecki y Kaſztelan Czerſki. Mnieyſzych 6. Warſzawſki, Wizki, Wyſzogrodzki, Zakroczymſki, Ciechanowſki, Liwſki, Kaſztelanowie.

Woiewòdztwo Mazowieckie dzieli ſię na 10. Ziem. 1. *Czerſka* Powiaty ma 4. Czerſki, Groiecki, Warecki, Garwoliń-

wolińſki. *Staroſtwo Grodowe* Czerſkie. *Nie Grodowe* Groieckie, Wareckie, Garwolińſkie, Latowieckie, Oſieckie, Stromeckie. *Seymikuie* w Czerſku, obiera Poſłòw 2. Deputata zaś 1. co piąty rok, zaczym koley nieobeydzie po wſzyſtkich ziemiach, ponieważ dwie ziemie co rok wyſyłaią dwòch Deputatòw.

Miaſta, Czerſk Stołeczne Ziemi, Warka, Groiec, Garwolin, Gòra &c.

2. *Ziemia Warſawſka* ma Powiatòw 3. Warſzawſki, Błońſki, Tarczyńſki. *Staroſtwo Grodowe* Warſzawſkie. *Nie Grodowe* Błońſkie, Staniſławowſkie, Piaſeczyńſkie, &c. *Seymikuie* w Warſzawie, obiera 2. Poſłòw, Deputata zaś co piąty rok.

Miasta: *Warszawa* nad Wisłą, Rezydencya Krolow, Mieysce Seymow. Tu się agituią Kommissye, Skarbowa, Woyskowa dobrego porządku. Assessorskie, Marszałkowskie, Ziemskie, Grodzkie Sądy, Miasto to przyozdobione Kościołami, Pałacami pięknemi, publiczną Biblioteką y Arsenałem. Wiele mu ozdob przybyło za teraznieyszego Krola, iako to: *Mennica*, gdzie się biie Moneta, *Ludwisarnia*, gdzie Armaty y mozdzierze odlewaią. *Szkoła Publiczna* Rycerska dla Kadetow w Pałacu Kazimierzowskim. Przy Zamku *Magazyny* świeżo wymurowane. Powiększenie y przyozdobienie Zamku, tudzież Izby Senatorskiey y Poselskiey. *Pałac publicz-*

publiczny niegdyś zwany Krasińskich, w ktorym na cztery Juryzdykcye Sądowe, to iest: Kommissyi obydwoch, Sądow Assessorskich, y Marszałkowskich, Kancellarye y Izby wygodne do sądzenia gotuią. Przy tymże Pałacu Rzeczypospolitey Ogrod Publiczny do spacyeru służyć maiący. Za miastem są *Koszary* dla Gwardyi Krolewskiey Koronney pieszey, tudzież na Przedmieściu Wielopolu dla Gwardyi Konney, *Kościoły* Farne są 3. S. Jana Chrzciciela, Kollegiata w starey Warszawie; Panny Maryi na Nowym Mieście, Swiętego Krzyża pod dozorem Xięży Missyonarzow na Nowym Swiecie. *Konwikty* publiczne 3. ieden pod dozorem Xięży Teatynow, drugi Xięży Jezuitow, trzeci

Xięży

Xięży Piarów. Szkoły pupliczne Jezuickie y Piarſkie. *Szpitale* także publiczne 3. S. Rocha, fundowany od Bartłomieia Tarła Biſkupa Poznańſkiego, S. Łazarza Mieyſki, y Szpital generalny, pod tytułem Dzieciątko Jezus, za ſtaraniem X. Bodouè Miſſyonarza erygowany. Po drugiey ſtronie Wiſły, naprzeciw Warſzawy, ieſt *Praga*, tam ſkład ſolny, y wiele Szlacheckich Dworków. Mieyſca znakomitſze do promenady ſłużące na około Warſzawy ſą te: *Wola*, między nią y Warſzawą Stany pod czas Interregnum obieraią pod ſzopą, umyślnie na ten koniec wyſtawioną, Króla. *Willanow* Pałac wſpaniały Xiążąt Czartoryſkich. Tam Jan III. Sobieſki Król Polſki

ſki umarł Roku 1696. *Uiazdow* wſpaniały Pałac, który Król teraznieyſzy nabył, y znacznym koſztem ozdobnie zreparował. Prócz tych ſą y inne ieſzcze promenady publiczne, iako to: Marymont, Bielany, Młociny, Fawory, Stawki, Łazienki, Belweder. *Czerwińſk*, Opactwo Kanoników Regularnych należy do Kollacyi Królewſkiey *Tarczyn*, *Piaſeczno*, *Błonie*, *Staniſławow*, *Okuniow* y wiele innych ieſt Miaſteczek w Ziemi Warſzawſkiey.

3. *Ziemia Wizka* dzieli ſię na trzy Powiaty, Wizki, Wązowſki, y Radziłowſki. *Staroſtwo* Grodowe Wizkie, do którego należy także Gród Wązowſki. *Seymikuie* w Wiźnie

nie, obiera 2. Posłów, Deputata zaś 1. co piąty rok. *Miasta, Wizna* Stołeczne Ziemi nad rzeką Narwą *Wąsosz, Radziłów, &c.*

4. *Ziemia Wyszogrodzka,* nie ma żadnego Powiatu *Starostwo Grodowe* Wyszogrodzkie. *Seymiki* w Wyszogrodzie; wysyła na Seym 2. Posłów, Deputata 1. co piąty rok. *Wyszogrod* Stołeczne Ziemi, tu się agitują Sądy Ziemskie y Grodzkie.

5. *Ziemia Zakroczymska,* dzieli się na trzy Powiaty: Zakroczymski, Serocki, y Nowomieyski. *Starostwo Grodowe* Zakroczymskie. *Seymikuie* w Zakroczymiu, obiera 2. Posłów Deputata 1. co piąty rok. *Miasta,* Zakroczym Stołeczne Ziemi, Serock, Nowe

Nowe Miasto. Sądy Ziemskie w tych trzech Miastach odprawuią się.

6. *Ziemia Ciechanowska* ma 3. Powiaty: Ciechanowski, Sąchocińśki, y Prasnyski. *Starostwo Grodowe* Ciechanowskie, obiera w Ciechanowie 2. Posłów, Deputata 1. co piąty rok. *Miasta, Ciechanow* Stołeczne Ziemi, *Prasnysz &c.*

7. *Ziemia Łomżyńska* dzieli się na 4. Powiaty, Łomżyński, Kolniński, Zambrowski y Ostrołęcki. *Starostwo Grodowe* Łomżyńskie, do ktòrego też należą Grody, Kolniński, Zambrowski, Ostrołęcki. Za osobnym Przywileiem Kròleskim chodzi Leśnictwo Łomżyńskie, do ktòrego należą Miasteczka, Kolno, Nowogròd, y wiele innych przyle-

przyległości. *Nie Grodowe Starosstwo* Ostrołęckie, Miastkòw Krolewszczyzna &c. *Seymiki* w Łomzy, obiera 2. Possòw y Deputata 1. co piąty rok. Powiat Zambrowski ma swoie osobne Ziemstwo. *Miasta, Łomza* Stołeczne Ziemi, *Zambrow, Kolno, Nowogrod, Ostrołęka, Stawiski, Sniadowo &c.*

8. *Ziemia Rożańska,* ma 2. Powiaty Rożański y Makowski. *Seymiki* w Rożanie, obiera 2. Possòw y Deputata 1. co piąty rok. *Starostwo Grodowe* Rożańskie, do ktòrego także należy Gròd Makowski. *Miasta, Rożan* Stołeczne Ziemi, *Makow &c.* W tey Ziemi iest *Pułtusk* Miasto nad Narwą zaszczycone Powiatem własnym intytułuią-

tułuiącym Biskupa Płockiego Xiążęciem Pułtuskim, do ktòrego Juryzdykcyi zupełney należy. Tytuł mu iednak Xiążęcia prywatne tylko osoby dać mogą, á nie Rzeczpospolita. W Pułtusku Biskup ma Kollegiatę piękną, złożoną z Prałatòw y Kanonikòw, y Zamek w pięknym y wesołym mieyscu, ktòry iest ordynaryiną Rezydencyą Biskupòw Płockich.

9. *Ziemia Liwska* nie ma żadnego Powiatu. *Starostwo Grodowe* Liwskie. *Nie Grodowe* Korytnickie. *Seymiki* w Liwie, obiera 2. Possòw Deputata 1. co piąty rok. *Miasto Liwo* Stołeczne Ziemi, nad Rzeką Liwiem. *Wągrow* iedno z przedniey-szych Miasteczek w Polszcze.

10. *Ziemia Nurſka* dzieli ſię na 3. Powiaty, Nurſki, Kamieńczykowſki, Oſtrowſki, *Starоſtwo Grodowe* Nurſkie, do ktòrego też należą Grody, Kamieńczykowſki, y Oſtrowſki *Miaſta, Nur* Stołeczne Ziemi, Kamieńczyk, Oſtrowia, Wyſzkowo z wielu innemi przyległościami należy do Biſkupa Płockiego. *Seymik* w Nurze, 2. Poſłòw y 1. Deputata. Wtych wſzyſtkich dzieſięciu Ziemiach Piſarz Ziemſki, ieſt oraz Piſarzem Grodzkim.

Woiewòdztwo Rawſkie.

To Woiewòdztwo podobnież iak y Mazowieckie należało do Xiążąt Mazowieckich, po wygaſłey linij wraz z Mazowieckim, do Polſki ieſt przyłączone.

Ma za *Herb* Orła Czarnego w polu czerwonym, na Pierſiach Litera R.

Senatorów większych 2. Woiewoda y Kaſztelan, Rawſcy. Mnieyſzych także 2. Sochaczewſki y Goſtyńſki, Kaſztelanowie. Dzieli ſię te Woiewòdztwo Rawſkie na 3. Ziemie.

1. Ziemia Rawſka właſna, Powiaty w niey dwa: Rawſki, y Bielſki. *Starоſtwo Grodowe* Rawſkie. *Seymiki* w Rawie, obiera 2. Poſłòw, Deputatòw zaś 2. cotrzeci rok * bo z każ-

S dey

* Woiewodztwu Rawſkiemu przez Konſtytucya Seymu 1766. przywròcony ieſt Generał, czyli Gereralny Woiewòdztwa Seymik, y to tylko co do Seymikòw Deputackich y Goſpodarſkich, albo do dobrego w Woiewòdztwie porządku, bo Poſelſki Seymik każda Ziemia u ſiebie oſobno odprawia; Deputatow więc nie u ſiebie iuż (iak w tym ſkrypcie napiſano, przed zaſzłą Konſtytucyą w Roku 1766.) Ziemia każda obiera, ale ſię całe Woiewòdztwo zieżdża na Generał do Bolimowa, y tam koleyno z każdey Ziemi dwòch Deputatow obieraią. Kadencya wyſyłania Deputatow na Tryłunał Koronny, co trzeci rok przypada dla każdey Ziemi.

dey Ziemi co rok koleyno 2. Deputatòw bywa.

2. *Ziemia Sochaczewſka*, Powiaty w niey dwa: Sochaczewſki y Mſzczonowſki. *Staroſtwo Grodowe* Sochaczewſkie. *Seymiki* w Sochaczewie, obiera 2. Poſſòw, Deputatòw zaś dwòch co trzeci Rok.

3. *Ziemia Goſtyńſka*, Powiaty w niey dwa Goſtyńſki y Gąbińſki. *Staroſtwo Grodowe* Goſtyńſkie. *Seymikuie* w Gąbinie, obiera 2. Poſſòw, Deputatòw zaś co trzeci Rok 2. *Staroſtwa nie Grodowe* w Woiewòdztwie Rawſkim ſą te: Bolemowſkie, Gąbińſkie, Guzowſkie, Kapinowſkie, Długołęckie &c.

Miaſta znacznieyſze: *Rawa* Stołeczne

łeczne Woiewòdztwa, znacznie niedawno ogniem zdezolowane. *Białła*, tam ſię ſądzi Ziemſtwo Rawſkie. *Sochaczow*, *Goſtyń*, *Bolemow*, *Skierniewice*, Rezydencya Xiążąt Prymaſòw.

W Ziemi Sochaczewſkiey położone ieſt *Xięſtwo Łowickie* wiecznemi czaſy Arcy-Biſkupom Gnieźnińſkim, od Konrada Xiążęcia Mazowieckiego uſtąpione y zapiſane. Za ktòre Xięſtwo obliga włożona na Arcy-Biſkupòw, żeby ſię mianowali Kanonikami Płockiemi, co ſię po dziś dzień zachowuie. *Łowicz*, Stołeczne Miaſto Xięſtwa nad Rzeką Bzurą, erygowane na Miaſto przez Sktotnickiego Arcy-Biſkupa. Przyozdobione Zamkiem

Prymaſowſkim, y wielą pięknemi Kościołami, oſobliwie Kollegiackim; Kapitule Łowickiey daie ſię Tytuł *Inſignis Collegiatæ*. Na około Kollegiaty ſą Kanonicze Rezydencye murowane, Reparacyi y ozdòb to miaſto naywięcey winne Teodorowi Potockiemu Prymaſowi. Na inſtancyą teraznieyſzego Prymaſa przez Konſtytucyą *Convocationis* 1764. Gròd pozwolony miaſtu Łowiczowi, gdzie wſzelkie w Intereſſach Prymaſa uczynione tranzakcye, za ważne maią bydź poczytane.

Prowincya Pruſka, czyli Pruſſy Kròleſkie.

Przedtym w tym Kraiu, gdzie teraz ſą Pruſſy, tak Polſkie, iako też Brande-

burſkie, Pruſacy mieſzkali, z ktòremi Xiążęta y Kròlowie Polſcy częſte prowadzili woyny, y do płacenia hołdu ich kilkakrotnie przymuſili. Oni iednak nieprzeſtawali granic Polſkich, á zwłaſzcza Mazowſza naieżdżać y puſtoſzyć. Konrad Xiążę Mazowiecki niemogąc ſię im oprzeć, wezwał ſobie na pomoc w Roku 1227. Krzyżaków czyli Kawalerów *Ordinis Teutonici*, pod ten ſam prawie czas od Saracenòw z Jeruzalem y Ziemi Swiętey wygnanych, ktòrzy pokonawſzy Pruſakòw, całe prawie Pruſy opanowali; ale wdawſzy ſię w woynę z Polſką, znacznie od Władyſława Jagiellona, á naybardziey od Kazimierza IV. Kròlòw Polſkich

porażeni, uſtąpić muſieli Polſzcze znaczną część Prus, z ktòrey ſię trzy dziſieyſze Woiewòdztwa, Chełmińſkie, Malborſkie, Pomorſkie, y Xięſtwo Warmińſkie ſkładaią. Druga zaś część Pruſs zoſtała ſię przy Krzyżakach, ktòrą Zygmunt I. Krol Polſki Roku 1525. oddał lennym Prawem Albertowi Margrabi Brandeburſkiemu, oſtatniemu Miſtrzowi Krzyżackiemu, ktòrego Potomkowie Tron Pruſki po dziś dzień poſiadaią. Obligowani ſą na znak hołdu Rzeczypoſpolitey, według Traktatu Welawſkiego w Roku 1657. zawartego, przyſtawiać podczas woyny Infanteryi 1500. a Kawaleryi 500.

Pruſſy tedy Polſkie czyli Krolefkie

ſkie z 3. naſtępuiących Woiewòdztw ſkładaią ſię, y oprocz Herbu każdemu Woiewòdztwu oſobnego, maią Pruſſy *Sigillum Magnum* pieczęć wielką, ktòrą Inſtrukcye Poſſòm na Seym y Lauda albo uſtawy ſwoie roboruią. Herb ten ieſt, Orzeł czarny, na ſzyi Koronę maiący, a z prawego ſkrzydła wychodzi zbroyna ręka mieczem uzbroiona, w polu białym; pieczęć ta leży w depozycie na Ratuſzu Elblągſkim, w worku iedwabnym zapieczętowana od Prezydenta Ziem Pruſkich Biſkupa Warmińſkiego, na Generał ią przywożą, a po ſkończonym znowu ſkładaią w Elblągu.

Woiewòdztwo Chełmińſkie.

Ma za Herb Orła białego w czerwonym

wonym polu na ſzyi maiącego koronę, a w zbroyney ręce trzymaiącego miecz goły, na cięcie zamierzony.

Senatorow większych 3. Biſkup, Woiewoda y Kaſztelan Chełmińſki.

Dzieli ſię na 7. *Powiatow*. Chełmińſki, Toruńſki, Grudziądzki, Radzyńſki, Kowalewſki, Brodnicki, Nowomieyſki.

Staroſtwo Grodowe Kowalewſkie należy do Woiewody, ktòry ſobie kreuie Podwoiewodzego y Piſarza Grodzkiego, ci ſądzą Sądy ſwoie Grodzkie w Kowalewie co mieſiąc.

Nie Grodowe: Brodnickie, Grudziądzkie, Lipińſkie, Gołubſkie, Pokrzywnickie, Radzyńſkie, Lonkorſkie. &c.

Seymikuie w Radzynie, a drugi raz

raz w Kowalewie, wyſyła na Seym Poſłòw 14. z każdegò Powiatu po 2. Deputatòw zaś na Trybunał 2.

To Woiewòdztwo zamyka w ſobie *Ziemię Michałowſką* złączoną w zupełnym z ſobą rządzie, ma iednak oſobnego ſwego Chorążego y Sędziego Ziemſkiego z Aſſeſſorami, Michałowſkich, ktòry odprawia Sądy Ziemſkie w Brodnicy y Nowym mieście.

Miaſta znacznieyſze w tym Woiewòdztwie ſą te: *Chełmno*, Stołeczne Woiewòdztwa, przyozdobione wielą Kościołami wſpaniałemi, ſławne niegdyś Trybunałem całych Prus, co ſię pokazuie z dawnych Praw Pruſkich rzeczonych *Jura Culmenſia*.

Chełm-

Chełmża, tu Katedra Biſkupa Chełmińſkiego. *Lubawa* Rezydencya Biſkupa Chełmińſkiego. *Grudziądz* ſławne Generałami Pruſkiemi, które ſię alternatą, raz tu á drugi raz w Malborku y w Gniewiu odprawuią. *Brodnica* albo *Strasburg* porządne y piękne. *Kowalewo* czyli *Schonsée* zaſzczycone Sądami Grodzkiemi całego Woiewòdztwa. *Radzyn* czyli *Reden* wſławione Sądami Ziemſkiemi tego Woiewòdztwa. *Nowemiaſto* albo *Neumarck*, Golub y inne.

Woiewòdztwo Malborſkie.

Herb iego Orzeł czerwony, w złotym polu, na ſzyi maiący Koronę, á w zbroyney ręce trzymaiący miecz goły wymierzony na cięcie.

Senatorow większych ma 3. Biſkup

Biſkup Warmińſki, Woiewoda Malborſki, y Kaſztelan Elblągſki.

Dzieli ſię na 4. *Powiaty*: Sztumſki, Kiſzporſki, Elblągſki y Malborſki.

Staroſtwo Grodowe Kiſzporſkie, które do Woiewody należy, ten podobnie kreuie ſobie Podwoiewodzego, y Piſarza, którzy ſądy Grodzkie ſądzą w Kiſzporku. *Nie Grodowe Staroſtwa* ſą te: Sztumſkie, Tolmickie &c.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Sztumie, wyſyła na Seym Poſłòw 8. z każdego Powiatu po 2. Deputatòw zaś 2. na Trybunał.

Miaſta znacznieyſze: *Malborg* czyli Marienburg ſtołeczne Woiewòdztwa, położone nad Nogatem odnogą Wiślaną, fundowane wraz z Zamkiem

kiem od Krzyżaków, których Mistrzowie mieli tu Stolicę Rezydencyalną. W okolicy Malborga są *Zuławy* czyli kępy żyzne, które się aż ku Gdańskowi ciągną, gdzie na łęgach iest wiele Wsi porządnych, osadzonych Holendrami, y grunta żyzne, á w pastwiskach liczne stada bydeł konserwuiące. Zuławy te są większe, y łączą się z żuławami mnieyszemi zwanemi, które się ciągną pod Gdańsk. Te żuławy są położone iak na wyspie, bo z obydwóch stron oblane wodą, to iest Wisłą, która się przy Montawskiey kępie dzieli na dwie odnogi, iedna zowie się Nogat, idzie ku Malborkowi, á druga Wisły odnoga płynie ku Gdańskowi; Klin ziemi wpadaiący między

między Nogat y Wisłę, zowie się *Szpica Montańska* na którey konserwacyą Rzeczpospolita znaczne iuż Summy łożyła, ale się co raz bardziey ruynuie, y ciężką czyni ku Gdańskowi defluitacyą. Ekonomia Malborska należy do dóbr Stołowych Królewskich. *Szium* zaszczycone Seymikami y Sądami Ziemskiemi Woiewództwa Malborskiego. *Kisspork* czyli *Chryst-Bourg*, *Tołkmicko* albo Tolckemit y inne.

Xięstwo Warmińskie.

Przy Woiewództwie Malborskim iest Xięstwo Warmińskie. Biskup Warmiński iest absolutnym Jego Panem, sądzi bowiem sprawy wszystkie bez appellacyi. Kray żyzny, miasta piękne,

piękne, ludne, y bogate. Całe ieſt napełnione Katolikami; Dyſſydenci żadney w nim niemaią tolerancyi. Biſkup Warmińſki żadnego Arcy-Biſkupa Juryzdykcyi niepodlega, ale tylko Stolicy Apoſtolſkiey. Wolno mu zażywać Palliuſza y Krzyża Arcy-Biſkupiego w ſwoiey Dyecezyi.

Miaſt Warmińſkich znaczniey-ſzych 12. *Helsberg* Rezydencya Biſkupòw Warmińſkich. *Brunsberg* czyli Brausberg. *Framburg* czyli Frauenburg, przyozdobione Kościołem Katedralnym. Orneta czyli *Wordmit*, *Reßel* albo *Reſſel*, *Biſtynek* lub Biſtein, *Zeburg* lub Seeburg, *Biſkupiec* czyli Bisburg, *Olſtyn* czyli Altenſztein, *Wartemburg*, *Melzak*, *Gutſtad &c.*

Kapituła Warmińſka ma za *Herb* Bramę żelazną y pòł krzyża, á nad Herbem Mitra Papieſka, y nad Mitrą krzyżyk. Ma Przywiley od Zygmunta I. Roku 1512. ſobie nadany wolney Elekcyi Biſkupòw. Krolowie Polſcy zwykli podawać 4. Kandydatòw, ktòrzy ieźli nie ſą rodowitą Szlachtą Pruſką, lub w Kapitule niemaią ſtallum, tedy muſzą ſię ſtarać o Indygenat Pruſki, á dopiero prawo maią do Elekcyi. Kapituła Warmińſka według Konſtytucyi 1764. powinna wyſyłać Deputata 1. na Trybunał Prowincyi Wielko-Polſkiey. Kanonicy obligowani ſą do Rezydencyi przy Katedrze, co mieſiąc dyſtrybuty między Kanonikow rezyduiących dzielą,

y tylko

y tylko 60. dni wolnych w Roku do wyiazdu maią.

Woiewództwo Pomorſkie.

Pomerania czyli kray nad morzem Baltyckim położony, na dwie ſię dzielił części, na Wſchodnią y zachodnią Pomeranią. Zachodnia w Niemczech, w Cyrkule Saxonii Wyżſzey położona, należy prawie cała do Elektòra Brandeburſkiego. Wſchodnia zaś Pomerania, czyli Pomerellia należy do Polſki, y z niey ſię właśnie ſkłada Woiewòdztwo Pomorſkie.

Ma za *Herb* Gryffa czarnego ze złotemi pazurami w polu białym.

Senatorów większych 2. Woiewoda Pomorſki y Kaſztelan Gdańſki.

Dzieli ſię na 10. *Powiatów*: Tczewſki,

wſki, Nowſki, Gdańſki, Swiecki, Tucholſki, Człuchowſki, Mirachowſki, Pucki, Kościerzyńſki, Skarſzewſki: Powiaty Lemburſki y Bytowſki od Roku 1657. w ręku Krola Pruſkiego zoſtaią.

Staroſtwo Grodowe Skarſzewſkie należy do Woiewody, ktòry ma ſwego Podwoiewodzego y Piſarza Grodzkiego. Ci ſądy Grodzkie ſądzą w Skarſzewie. Nie Grodowe ſą te: Białemburſkie, czyli Baldenburg, Borzechowſkie, Człuchowſkie, Gniewſkie czyli Mawe, Hamerſztyńſkie, Mirachowſkie, Nowſkie, Oſieckie, Parchowſkie, Puckie, Sobowickie, Starogardzkie, Swieckie, Tucholſkie, wſzyſtkie od Miaſteczek tegoż Imienia maiące

nazwiſka, *Tczewo* Ekonomia Krò-lewſka Dòbr Stołowych.

Ma ſwoie *Seymiki* Woiewòdztwo Pomorſkie na 4. mieyſcach, to ieſt: w Pucku, Tucholi, Człuchowie, y Swieciu, dopiero na Generalik zgromadza ſię do Starogardu y ztamtąd wyſyła 20. Poſſòw na Seym, po dwa zkażdego Powiatu, Deputatòw zaś 2. na Trybunał. Sądy Ziemſkie tamże bywaią gdzie y Seymiki: w Starogardzie zaś trzy Powiaty, Nowſki, Gdańſki, y Tczewſki, ſądzą ſię.

Miaſta w tym Woiewòdztwie znacznieyſze: *Tczewo* czyli Dirſchau, *Peplin* Opactwo Cyſterſkie, *Choynice*, *Koronow*, *Oliwa* o mile od Gdańſka, mieyſce wſławione Opactwem Cyſterſkim

ſkim y Traktatami między Polſką y Szwecyą w Roku 1660. zawartemi. *Skarßew* czyli Schònek.

Trzy Pruſkie Woiewòdztwa po odprawionych u ſiebie Seymikach, iadą na Generał Pruſki, raz do Grudziądza, drugi raz do Malborga, á trzeci raz do Gniewiu czyli Mawe. Jeżeli ktòry Seymik w 3. Woiewòdztwach nieſtanie, Generał niebywa, albo ieżeli ſię zerwie Generał, Poſſowie na Seym nie iadą. Na Generale Prezydentem ieſt Xiąże Biſkup Warmińſki, á w niebytności Jego Chełmińſki.

Odnogi morza Baltyckiego przy Pruſach ſą te: 1. Odnoga Gdańſka. 2. Affa czyli Friſch Haff. 3. PuckaZatoka.

Trzy Wielkie Miaſta Pruſkie.

Gdańſk w Woiewòdztwie Pomorſkim, Miaſto Anzeatyckie o mile od morza Baltyckiego nad Motławą, y Radawnem Rzekami, bliſko Wiſły ziedney, á z drugiey ſtrony przy gòrach wielkich położone, mocno ufortyfikowane, przyozdobione licznemi Strukturami wſpaniałemi, oſobliwie Ratuſzem, Gieldą, gdzie Schadzki ſwoie miewaią Kupcy, po niemiecku *Artuſhoff*, wſpaniałym Kościołem Panny Maryi, ktòry Katolikòm Dyſſydenci wydarli. Przy Kaplicy Kròleſkiey rezyduie Officyał Gdańſki, y kilku Xięży Societatis Jesu. Miaſto to może ſię mieścić między naypierwſzemi w Europie, tak dla rządu pięknego,

go, iako y bogactw z handlu uſtawicznego, ktòry prowadzi z całą prawie Europą, dodaiąc kraiom Pułnocnym, y Zachodnim Polſkiego zboża, á biorąc od nich Sukna, Materye, Korzenia, Ryby zamorſkie, Wina Francuzkie y Hiſzpańſkie. Magiſtrat Gdańſki, cały ieſt Luterſki. Przy mieście ieſt Gòra zwana Biſkupia, do Kapituły Kujawſkiey należąca, ktòrą także za dozwoleniem Kapituły Gdańſk ufortyfikował, bo z niey nayłatwieyſzyby nieprzyiaciel do Miaſta miał przyſtęp. Za miaſtem po nad Wiſłą ſą piękne y rozwlekłe ròwniny, gdzie ſię Zuławy ciągną, napełnione wſiami ludnemi y konſerwuiącemi liczne ſtada bydła. Na około zaś

miasta są, Pałace y Rezydencye liczne Gdańszczanòw z ogrodami obszernemi y pięknemi. W Gdańsku Cudzoziemcòw z rożnych Krajòw podostatek prawie zawsze napatrzyć się można, osobliwie zaś pod czas Jarmarku wielkiego na Swięty Dominik. Zydòm w Gdańsku mieszkać ani handlować niegodzi się, tylko pod czas wielkiego Jarmarku, ktòry zaś ma iaki interess bydź w mieście, musi codziennie płacić dwa złote dobrey monety. Z młynòw Gdańskich intrata na skarb idzie Kròlewski. Przedmieście nazwane Schotland, należy w części do Miasta w części do Biskupa Kujawskiego, w części do Opata Peplińskiego, na każdey zaś Juryzdykcyi osobny Sędzia. O mile od Gdańska iest Forteca

teca zwana *Munda*, czyli *Wessel-munda*, albo Latarnia morska, na Morzu Baltyckim erygowana, przy wpadku Wisły w morze, dla bespieczeństwa Okrętòw do *Rudy* czyli Portu Gdańskiego wchodzących. Gdańsk Oyczyzna sławnego Astronoma Haveliusza Konsula Gdańskiego, y Lengnicha Pisarza Historyi Polskiey y Prawa Polskiego.

Toruń w Woiewòdztwie Chełmińskim, nad Wisłą, murem wkoło opasane, y zmocnione wałami y Fossami, w wesołey pozycyi, przyozdobione pięknemi Kościołami y Kamienicami. Większa połowa Magistratu Luterskiey sekty, reszta Katolicy. W Roku 1724. Lutrzy podnieśli bunt

przeciwko Katolikòw, y Kościoł im Panny Maryi odebrali, ale od Jerzego Lubomirſkiego Podkomorzego Koronnego, Prezydenta Kommiſſyi wyznaczoney od Rzeczypoſpolitey na roztrząśnienie tey ſprawy, ukarani, powròcić Kościoł, y ſzkody poczynione muſieli. Karol XII. Kròl Szwedzki w R. 1703. Toruń po czteromieſięcznym oblężeniu wziął, y znacznie zruynował. Toruń Oyczyzna Mikołaia Kopernika Kanonika Warmińſkiego, wielkiego Matematyka y Aſtronoma, ktòry ſławne Syſtema w Aſtronomij wymyślił, iako ſię nie Słońce koło Ziemi, ale Ziemia koło Słońca obraca; tego Syſtema po dziś dzień Matematycy w obſerwancyach Aſtronomicznych zażywaią.

Elbląg

Elbląg w Woiewòdztwie Malborſkim, umocnione, handlowne, bogate, ma y wiele pięknych Fabryk. Przedmieścia y Powiat Elblągſki w zaſtawie u Kròla Pruſkiego w ſummie 300000. Taleròw.

Mòwią poſpolicie o tych 3. miaſtach: Toruń piękny, Elbląg mocny, Gdańſk bogaty. Miaſta te wchodzą do Rad Prowincyi Pruſkiey, y wyſyłaią delegowanych na Generał Pruſki.

Urzędnicy Ziemſcy w Woiewòdztwach Pruſkich, ci tylko ſą: Podkomorzy, Chorąży, Sędzia Ziemſki, Ławnicy, czyli Sądowi, ktòrzy ſą Aſſeſſorami na Sądach Ziemſkich, Piſarz Ziemſki. Sami Podkomorzowie w Senacie czyli w wyżſzey Izbie

na

na Generale Pruſkim zaſiadaią. Pròcz wymienionych Urzędnikòw ieſzcze ſą, Podſkarbi y Miecznik Ziem Pruſkich: pierwſzy ma także w Senacie mieyſce, inni wſzyſcy Urzędnicy maią ſwoie ſtalla w niżſzey Izbie; wſzyſtkie te Urzędy Pruſkie idą za oſobnym Przywileiem Kròleſkim.

W innych zaś Woiewòdztwach Koronnych, Urzędnicy Ziemſcy ſą ci: y tym idą porządkiem: Podkomorzy przez Elekcyą, Staroſta Grodowy, Chorąży, Sędzia Ziemſki przez Elekcyą, Stolnik, Podczaſzy, Podſędek przez Elekcyą, Podſtoli, Cześnik, Łowczy, Woyſki większy, Piſarz Ziemſki przez Elekcyą, Woyſki mnieyſzy, Miecznik, Skarbnik.

Elek-

Elekcya Deputatòw na Trybunał według Konſtytucyi Seymu *Convocationis* 1764. á przez Konſtytucyą Seymu Roku 1766. y Poſtòw odprawiać ſię ma *Pluralitate Votorum*, większością głoſòw czyli kreſek. Oſoby ktòre ſię o Funkcyą ſtaraią, maią mieć w tymże Woiewòdztwie lub Powiecie Poſſeſſyą dziedziczną, lub zaſtawną przed rokiem. *Liberum Veto*, to ieſt: oppozycya iedney oſoby, przeciwko tym tylko wolna, ktòrzy ſą pod Proceſſem, lub Poſſeſſye nie według Prawa maią, albo też Prawem ſą o iakie kryminały przekonani, albo infamią notowani. Obrani Deputaci zaraz na mieyſcu Elekcyi nieodſtępnie w obecności obieraiących przyſięgać

ſięgać maią, y iuż iey nieponawiać w Trybunale. Przy końcu Trybunału Deputat każdy odprzyſięga ſię, iako korrupcyi żadney niebrał, alerzetelnie y ſumiennie ſądził.

Woiewòdztwa Wielko-Polſkie tym ſię ſądzą porządkiem: *W Piotrkowie* gdzie bywa Elekcya Marſzałka Trybunalſkiego Prowincyi Wielko Polſkiey od Poniedziałku po Swiętym Franciſzku Aſſyzſkim, ſądzą ſię do Kwietney Niedzieli Woiewòdztwa Sieradzkie, Ziemia Wieluńſka. Łęczyckie, Płockie, Mazowieckie, Rawſkie. *W Poznaniu* pod tymże Prezydentem y Marſzałkiem iedną Kadencyą ſądzą ſię, od Poniedziałku do Przewodney Niedzieli aż do Swiętego Toma-

Tomaſza. Woiewòdztwa Poznańſkie, Ziemia Wſchowſka, Kaliſkie, Brzeſkie Kujawſkie, Inowrocławſkie, Ziemia Dobrzyńſka, Chełmińſkie, Malborſkie y Pomorſkie. Drugą Kadencyą na drugi rok też ſame Woiewòdztwa, co y w Poznaniu, ſądzą ſię w Bydgoſzczy.

Prowincya MałoPolſka.

W Prowincyi Mało-Polſkiey zamyka ſię Woiewòdztw XI. Xięſtw 3. y Ziem 2. oſobnych. I. Woiewòdztwo Krakowſkie y w nim 3. Xięſtwa, Zatorſkie, Oświecimſkie, Siewierſkie. II. Sendomirſkie III. Lubelſkie IV. Podlaſkie. V. Ruſkie. y w nim oſobne Ziemie, Halicka y Chełmſka. VI. Bełſkie. VII. Wołyńſkie. VIII. Podolſkie. IX. Bracławſkie. X. Kijowſkie. XI. Czerniechowſkie. Woie-

Woiewòdztwo Krakowſkie.

To Woiewòdztwo od początku ufundowaney Monarchii Polſkiey, zawſze przy Xiążętach Tron Polſki poſiadaiących zoſtawało. Kray ledwie nienayobfitſzy w Polſzczę we wſzyſtko; bardzo albowiem urodzayny w zboże, oſobliwie Powiat Proſzowſki w pſzenicę, bogaty w kruſzce, w ſòl, y marmury ròżnego koloru &c.

Herb Woiewòdztwa Krakowſkiego, Orzeł biały w złotey Koronie w czerwonym polu z złotą linią.

Senatorów większych czyli Krzeſłowych ma 4. Biſkup Krakowſki, Kaſztelan Krakowſki, Woiewoda Krakowſki y Kaſztelan Woynicki.

To Woiewòdztwo dzieli ſię na

8. *Powiatów*. Krakowſki, Sądecki, Biecki, Proſzowſki, Xięſki, Czchowſki, Lelowſki, Szczerzycki.

Staroſtwa Grodowe: Krakowſkie, Staroſta Krakowſki ieſt Generałem MałoPolſkim, y ma pod ſwoią Juryzdykcyą, pròcz Grodu Krakowſkiego, Powiaty, Proſzowſki, Lelowſki, y Xięſki. Staroſtwa Grodowe, Sądeckie, Bieckie. *Nie Grodowe* Spizſkie, Bądzyńſkie, Czchowſkie, Czorſztyńſkie, Dębowieckie, Dobczyńſkie, Grzybowſkie, Jadownickie, Jodłowſkie, Jaſielſkie, Krzeczowſkie, Lańckorońſkie, Lelowſkie, Libuſkie, Mſzańſkie, Nowotargſkie, Olſztyńſkie, Oycowſkie, Rabſztyńſkie, Uymſkie, Wolbromſkie, Zarnowieckie, &c.

Seymikì

Seymiki Woiewodzíwa w Proſzowicach: obiera na Seym Poſłów 8. Deputatów zaś 2. na Trybunał Prowincyi Mało-Polſkiey, Sądy Ziemſkie w Krakowie y Czchowie.

Miaſta znacznieyſze Kraków nad Wiſłą, Stolica Krolestwa, mieyſce Koronacyi, Teraznieyſzemu Krolowi pozwoliła Rzeczpoſpolita w Warſzawie Koronować ſię, ale zaraz oſtrzeżono Konſtytucyą, że to niema pòyść in præjudicium Krakowowi. Miaſto to zaſzczycone pięknemi Kościołami, oſobliwie Katedralnym przy Zamku, gdzie ſię Krolów koronacye y pogrzeby odprawywać zwykły. Grob Swiętego Staniſława w pośrzod tego Kościoła bardzo wſpaniały; tudzież

dzież Kaplica rzeczona Zygmuntowſka y Kazimierzowſka, przy teyże Katedrze na Zamku ieſt Kollegiata Swiętego Michała. Kościoł Swiętego Jerzego y Seminarium pod Dyrekcyą Xięży Miſſyonarzów. Między wſpaniałemi ieſzcze y bogatemi Kościołami liczyć ſię mogą: Kościoł Farny Panny Maryi w Rynku, Kościoł Swiętego Piotra Jezuicki, Kollegiata Swiętey Anny, Akademicki Kościoł, gdzie grob wſpaniały Błogoſławionego Jana Kantego, y wiele innych. Miaſto to podwòynemi murami y foſſą opaſane, handlowne we wſzyſtko y opatrzone. Rządzi ſię pod Raycami y Prezydentem, wyſyła też Deputatów na Seym, ktòrzy ſię na Konſtytucyach

cyach podpiſuią. Przy Zamku Krakowſkim, gdzie Korony y Kleynoty Rzeczypoſpolitey konſerwuią ſię, powinniby według prawa zawſze mieſzkać Burgrabiowie. Klucze od Archivum Krakowſkiego, gdzie Korony y Kleynoty Rzeczypoſpolitey ſą złożone, konſerwuią: Kaſztelan Krakowſki, Woiewodowie, Krakowſki, Poznańſki Wileńſki: Sendomirſki, Kaliſki, Trocki y Kuſtoſz Koronny. Miaſto to ieſzcze przyozdobione ieſt Akademią, ktòra wielkiemi bardzo zaſzczyca ſię Przywileiami, Kanclerzem iey ieſt zawſze Biſkup Krakowſki. Na około miaſta tego ſą przedmieścia przyozdobione wielą pięknemi Kamienicami, zwane Stradom, Piaſek, Kleparz

parz, Weſoła, Zwierzyniec, Kazimierz oſobne miaſteczko, maią tu Zydzi ſwoią oſobną kwatyrę, czyli część miaſtem Zydowſkim nazwaną, gdyż im niewolno mieſzkać, ani nocować w Krakowie. Za Kazimierzem nad Wiſłą ieſt Gòra nazwana Skałka, na ktòrey ieſt Kościoł Swiętego Pawła Puſtelnika, w ktòrym ieſt mieyſce y Ołtarz, gdzie Swięty Staniſław Biſkup Krakowſki przy Mſzy Swiętey był rozſiekany. W wigilią Koronacyi na Skałkę odprawiać powinien drogę Krol każdy z Proceſſyą. Pod Kazimierzem ieſt moſt ſkładany na wiśle, a za wiſłą ieſt Mogiła Krakuſa Fundatora Miaſta Krakowa.

Wielkorządy Krakowſkie należą

do Dòbr Stołowych Kròleſkich. *Promnik* mieyſce przyozdobione Pałacem Biſkupim. *Bielany* albo Srebrna Gòra pod dyrekcyą Kamedułòw. *Tyniec* Opactwo Benedyktyńſkie, należy do Kollacyi Kròleſkiey. Opactwa Tynieckie y Paradyſkie poſpolicie Kròlowie Polſcy Prymaſom daią, dla ſzczupłości dochodòw Prymaſowſkich. *Mogiła* Opactwo Cyſterſkie, należy także do Kollacyi Kròleſkiey. *Olkuſs* wſławione Kruſzcami ſrebrnemi, cynowemi, y ołowianemi w gòrach ſwoich. Szyby te wynalezione ſą pod Kazimierzem W. teraz ie wody zalały. Kommiſſya Skarbowa znaczną nadgrodę offiaruie temu, ktòryby ſpoſob łatwy y pewny obmy-

obmyślił do wypompowania wody z Szyb Olkuſkich. *Bochnia* wſławione żupami Solnemi wynalezionemi za panowania Boleſława Wſtydliwego w Roku 1251. przez interpozycyą Swiętey Kunegundy, w rok w *Wieliczce* znowu pokazały ſię, y teraz ſławnieyſze ſą od pierwſzych. W Roku 1648. w Szybie Wielickiey zaiął ſię był ogień, ktòry ledwie w drugim roku był ugaſzony. Dochody z Zup idą na Skarb Kròleſki. Z tychże Zup Kròlowy Polſkiey należy ſię podarunek 2000. Czerwonych Złotych. *Niepołomice* Ekonomia Kròleſka Dòbr Stołowych. Puſzcza Niepołomſka Kròlòm na polowanie od Rzeczypoſpolitey warowana. *Myślenice* z atty-

nencyami należą do Kaſztelanii Krakowſkiey. *Jędrzeiów* Opactwo Cyſterſkie. *Hebdow* Opactwo Norbertańſkie. *Miechow* Proboſtwo Kanonikòw Regularnych Grobu Pańſkiego; wſzyſtkie 3. należą do Kollacyi Krolewſkiey. *Częſtochowa* albo *Jaſna Gòra*, mieyſce wſławione Cudownym Nayświętſzey Panny Obrazem. Fortecę Częſtochowſką Szwedzi za Jana Kazimierza w Roku 1655. attakowali, ale z klęſką uſtąpić muſieli, Konſtytucya Seymu Koronacyi 1764. ubeſpieczyła wſzyſtkie dobra nadane dawnemi czaſy na utrzymanie Fortecy Częſtochowſkiey, tudzież nakazała: ażeby Kommendant Fortecy, ktòry ma bydź rodowity Polſki Szlachcic, Katolik, od

Krola

Krola uprzywileiowany, co rok Kommiſſyi Woyſkowey donoſił o ſtanie y ſytuacyi tey Fortecy, y iak dochody z dòbr na iey utrzymanie wyznaczonych obracaią ſię, ſprawował ſię. *Sądecz Stary y Nowy*, w nowym Sądy Grodzkie odprawuią ſię. Stary przyozdobiony Klaſztorem y Kościołem bogatym Panien Franciſzkanek, w ktòrym ciało Swiętey Kunegundy cudami ſłynie. *Biecz* tu Grodzkie Sądy Biecki. *Ruſscza* Hrabſtwo Branickich.

Xięſtwa Oświecimſkie y Zatorſkie. Te Xięſtwa wraz z innemi należały do Sląſka, y miały ſwe udzielne Xiążęta. Kazimierz IV. Krol Polſki Xięſtwo Oświecimſkie od Januſza Xiążęcia w Roku 1457. za

50000. grzywien groſzy ſzerokich Praſkich. Jan zaś Albert Krol Polſki Xięſtwo Zatorſkie od tegoż Januſza w Roku 1494. za 80000. Czerwonych Złotych kupił; Zygmunt zaś Auguſt inkorporował ie do Polſki w Roku 1564. Pierwſze ma za Herb Orła czerwonego w błękitnym Polu z literą O. na pierſiach, á drugie Orła białego w podobnymże polu z literą Z. Senatora maią 1. Mnieyſzego, Kaſztelana Oświecimſkiego. Dzielą ſię na 2. Powiaty, Oświecimſki y Zatorſki. *Staroſtwo Grodowe* Oświecimſkie. *Nie Grodowe* Zatorſkie, Berwaldzkie. *Seymiki* w Zatorzu, obieraią 2. Poſłów na Seym y 1. Deputata. Miaſta, *Oświecim, Zator, Zywiec, Berwald,*

Kenty

Kenty, Oyczyzna Swiętego Jana Kantego.

Xięſtwo Sieweriſkie To Xięſtwo także należało do Sląſka. Zbigniew Oleśnicki Biſkup Krakowſki nabył ie w Roku 1448. od Wacława Xiążęcia Teſzyńſkiego za 6000. grzywien groſzy ſzerokich Praſkich, y do Polſki przyłączył, darowawſzy ie wiecznemi czaſy Biſkupſtwu Krakowſkiemu, y odtąd Biſkupi Krakowſcy tytułuią ſię Xiążętami Siewieriſkiemi, rządząc ſię abſolutnie w tym Xięſtwie. Trybunały ſądzą bez appellacyi, Urzędnikòw y Szlachtę kreuią &c. Miaſteczka ſą te: Siewierz, Stołeczne Xięſtwa, Sławkòw &c.

Staroſtwo Spizkie, Zygmunt Krol

Krol Węgierski á potym Cesarz zastawił w Roku 1412. Starostwo Spizkie Władysławowi Jagiellonowi Krolowi Polskiemu w 37000. Kop groszy szerokich Praskich, z tą kondycyą: że ieżeliby pomienioney Summy Zygmunt za rok niepowrocił, tedyby na drugi rok wedwoynasob ią miał oddać, y tak co rok miała bydź podwyższana, tak dalece: że do tych czas y całe by iuż Węgry na wykupienie Spiżu niewystarczyły. Starostwo Spizkie idzie za Przywileiem Krolestkim, składa się z 13. Miast, procz wielu Wsi porządnych. Wiele w nim Dyssydentow. Stany Rzeczypospolitey na Seymie Roku 1766. Garnizon w Starostwie Spizkim od 120. ludzi, nakła-

kładem Skarbu Koronnego trzymać nakazały. *Lubowla*, *Podoleniec*, *Gniazdy*, *Drużbak* lubo zdawna za osobnym Przywileiem chodziły, teraz iednak przyłączone są zupełnie do Starostwa Spizkiego. *W Lubowli* piękny Zamek na Gorze. *w Drużbaku* wody zdrowe y pomocne na rożne defekta. Znayduią się tam mieyscami wody, ktore kamienie z siebie robią, znayduią się y takie, ktorych napiwszy się gardło puchnie. *Tatry Góry*, zwane *Karpackie* dzielą nas w części od Węgier, śniegi na nich prawie zawsze leżą. Maią się w nich znaydować rożne Kruszce, Kamienie, Diamenty, Srebra, Ołowie, y inne minerały.

Woie-

Woiewòdztwo Sendomirſkie.

To Woiewòdztwo miało ſwoich oſobnych Xiążąt, ale za Władyſława Łokietka przyłączone ieſt do Korony Polſkiey, obfituie w zboże, oſobliwie w pſzenice, zwane Opatowki, w Kruſzce rożne, á naywięcey w żelaza, Kredę, y marmury.

Ma za *Herb* Tarczę na dwoie przedzieloną, na iedney połowie po prawey ręce ſą trzy pola czerwone, á trzy białe w alternatę, na drugiey połowie trzy gwiazdy trzema rządami.

Senatorów większych ma 2. Woiewoda y Kaſztelan Sendomirſki. Mnieyſzych 7. Wiślicki, Radomſki, Zawichwoſtſki, Zarnowſki, Małagoſtſki, Połaniecki, Czechowſki, Kaſztelanowie.

Dzieli

Dzieli ſię na 7. *Powiatów* Sendomirſki, Wiślicki, Pilzniński, Radomſki, Stężycki, czyli Ziemiá Stężycka, Opoczyński, Chęciński. Te wſzyſtkie Powiaty maią ſwych Urzędnikòw Ziemſkich, pròcz Podkomorzego, ktòry ieſt ieden tylko na całe Woiewodztwo Sendomirſkie.

Staroſtwa Grodowe ſą te: Sendomirſkie, Nowomieyſkie; w Nowym mieście czyli w Korczynie ſądzi ſię Powiat Wiślicki, Pilzniński, zaś pod tymże Officium Grodzkim w Pilznie, Radomſki, Stężycki, Opoczyński, Chęciński. *Nie Grodowe* Wiślickie, Pilznińſkie, Stobnickie, Soleckie, Zawichwoſtſkie, Szydłowſkie, Przedborſkie, Robczyckie, Ryczywolſkie,

Rado-

Radoszyckie, Małagoskie, Ryckie, Zwoleńskie, Gołębskie &c.

Seymiki w Opatowie, obiera na Seym Posłów 7. y Deputatów 2. Ziemstwa są 3. w tym Woiewòdztwie. *Sendomirskie* w ktòrym się sądzą Powiaty: Sendomirski, Wiślicki y Pilzniński, Elekcya Ziemstwa w Sendomirzu. *Radomskie* w ktòrym się sądzą Powiaty Radomski, Opoczyński, y Chęciński, Elekcya Ziemstwa w Radomiu. *Stężyckie* na samę Ziemię Stężycką, Elekcya w Stężycy.

Miasta znacznieysze: *Sendomierz* Stołeczne Woiewòdztwa, nad Wisłą, przyozdobione Kollegiatą piękną y bogatą. Sławne 40. Męczennikami od Tatarów zamordowanemi Roku 1241. Ekonomia Sendomirska należy

należy do Dòbr Stołowych Krolewskich. *Wiślica, Pilzna, Opoczno, Chęciny, Radom* sławne przedtym Kommissyą Skarbową, *Stężyca* Stołeczne są Miasta Powiatów swoich. *Opatow* sławne Seymikami Woiewòdztwa Sendomirskiego. Swięty *Krzyż* albo Łysa Gòra Opactwo Benedyktyńskie. *Rakow* Stolica niegdyś y stek Aryanòw y Socynianòw. *Pińczow* Stołeczne Margrabstwa y Ordynacyi Myszkowskich, ktòra teraz należy do Wielopolskich. *Kielce* Rezydencya Zimowa Biskupòw Krakowskich. *Samsonow* sławne Kuźnicami żelaznemi. *Kunow* należy do Biskupa Krakowskiego, sławne Marmurami rożnego koloru w gòrach swoich. *Wąchocko* Opactwo

ctwo Cysterskie należy do Kollacyi Krolewskiey. *Przysucha* miasteczko nowo erygowane wstawione wszelkim Rzemieślnikiem z Niemcow samych. *Kozienice* Ekonomia Krolewska, *Borzęcin* y *Iłża* z Zamkiem na gorze wysokiey, Rezydencye Biskupow Krakowskich. *Końskie*, iedne z porządnieyszych Miasteczek, sławne Kuźniami żelaznemi, y wszelkim Rzemieślnikiem; Rezydencya Małachowskich. *Drzewica* piękne y porządne Miasteczko dopiero się muruie. *Kolbuszowa* sławne manufakturami Stolarskiemi y Snycerskiemi. *Baranow* nad Wisłą. *Staszow* Miasteczko murowane, Fabryką, Papierni y Szabel wstawione. *Głogow*, *Dzikow*, *Gielniow*, *Skrzyn-*

no, *Sieciechow* Opactwo Benedyktyńskie, *Piotrowin* nad Wisłą, tam Swięty Stanisław Biskup Krakowski wskrzesił Piotrowina Dziedzica mieysca tego. *Szydłowiec* Hrabstwo Xiąząt Radziwiłłow, *Stobnica*, *Dukla*, *Zmigrod* y wiele innych.

Woiewodztwo Lubelskie.

Herb iego Jeleń biały rogaty, y na iego szyi Korona Krolewska, á przednie nogi, iak do lotu zapędzone, w polu czerwonym.

Senatorow, większych ma 2. Woiewoda y Kasztelan Lubelski.

Dzieli się na 3. *Powiaty*, Lubelski, Łukowski, czyli Ziemię Łuk, y Urzędowski.

Starostwa Grodowe Lubelskie y

Łukowſkie. *Nie Grodowe* Urzędowſkie, Kazimirſkie, Parczowſkie, Wąwolnickie, Kąkolownickie, Zbuczyńſkie &c.

Seymikuie w Lublinie, obiera Poſłòw 6. Deputatòw dwòch.

Miaſta znacznieyſze, *Lublin* Stołeczne Woiewòdztwa, murem opaſane, wſławione Trybunałem Prowincyi Małopolſkiey, ktòry ſię tu poczyna w pierwſzy Poniedziałek po Swiętym Franciſzku, y ſądzi ſię do Niedzieli Kwietney, á potym przenoſi ſię do Lwowa. W Lublinie ſądzą ſię Woiewòdztwa Krakowſkie, Xięſtwa Zatorſkie, y Oświecimſkie, Sendomirſkie, Ziemia Chełmſka, y Powiat Kraſnoſtawſki, Lubelſkie y Podlaſkie. W Lublinie

nie także odprawuią ſię Sądy Ziemſkie y Grodzkie Lubelſkie. *Łukow*, Stołeczne Ziemi Łukowſkiey, tu ſię agituią Sądy Ziemſkie y Grodzkie Łukowſkie, wſławione Jarmarkami wielkiemi na konie y bydło Ukraińſkie y Poleſkie. *Urzędow* Stołeczne, Powiat Urzędowſki, *Puławy* nad Wiſłą, wſławione Pałacem pięknym y ogrodem; Rezydencya Xiążąt Czartoryſkich. *Łęczna* miaſteczko wſławione wielkiemi Jarmarkami na konie y bydło Ukraińſkie. *Kazimierz*, nad Wiſłą, zaſzczycone niegdyś wielkiemi Szpichrzami, do ktòrych Gdańſk po zboże zaieżdżał. *Piaſki* miaſteczko drewniane, w ktòrym ieſt Zbòr Luterſki. *Siedlce* miaſteczko porządne

pięknym kościołem y Ratuszem zaszczycone. *Opole*, *Radzyn* Miasteczka pięknemi Pałacami przyozdobione. *Kock*, *Kurow*, *Lewartow*, Pałac Lewartowski w Roku 1766. ogień pochłonął.

Woiewòdztwo Podlaskie.

Kray Woiewòdztwa Podlaskiego oblany wielą rzekami, osobliwie Bugiem y Narwą, obfituie w znaczną kreścencyą.

Ma za *Herb* Orła białego w czerwonym polu, z iedney strony, á z drugiey Pogonią Litewską, to iest: iezdźca na koniu z dobytym pałaszem.

Ma *Senatorów* większych 2. Woiewoda y Kasztelan, Podlascy.

Dzieli się na 3. *Ziemie* Drohycką, Mielnicką, y Bielską, ktòre maią swoich

swoich Podkomorzych y innych Urzędnikòw Ziemskich.

Ziemia Drohycka Seymikuie w Drohyczynie, obiera Posłòw 2. y 1. Deputata. Sądy Grodzkie w Drohyczynie, Ziemskie zaś w Drohyczynie, Sokołowie, w Miedzny, y Makobodach agituią się.

Ziemia Mielnicka Seymikuie w Mielniku, obiera 2. Posłòw y 1. Deputata, Sądy Ziemskie y Grodzkie tamże.

Ziemia Bielska ma 3. Powiaty, Brańskí, Tykocki, y Surazki. Seymikuie w Brańsku, obiera 2. Posłòw y 1. Deputata. Sądy Ziemskie y Grodzkie tamże. Trakt Zatykocki dla złych przepraw przez Narew, ma

ſobie pozwolony Gròd przez Konſtytucyą Seymu *Coronationis* 1764. w Goniędzu, y tam ſię ſądzi przez Officium Brańſkie Grodzkie.

Staroſtwa Grodowe w tym Woiewòdztwie ſą 3. Drohyckie, Mielnickie, y Brańſkie, w Ziemi Bielſkiey. *Nie Grodowe* ſą te: Bielſkie, Knyſzyńſkie, Auguſtowſkie, Narewſkie, Raygrodzkie, Kleſzczelewſkie, Łoſickie. Leśnictwo Bielſkie za oſobnym idzie Przywileiem.

Miaſta znacznieyſze, *Drohyczyn* nad Bugiem, Stołeczne Ziemi Drohyckiey. *Mielnik* Stołeczne Ziemi Mielnickiey. *Bielſk*, Stołeczne Ziemi Bielſkiey, *Brańſk*, tu Gròd Ziemi Bielſkiey. *Tykocin* nad Rzeką Narwą, przed-

przedtym Krolewſzczyzna, potym za Jana Kazimierza Roku 1661. dane było dziedzicznym Prawem od Rzeczypoſpolitey Stefanowi Czarneckiemu Woiewodzie Ruſkiemu, za wiadome całemu światu iego woienne akcye. Jan Klemens Branicki Kaſztelan Krakowſki Hetman Wielki Koronny przyozdobił to Miaſto wſpaniałą Statuą kamienną, ktòrą temuż wielkiemu Woiownikowi z pięknym napiſem erygował; tudzież ozdobnym Kościołem y Klaſztorem Miſſyonarſkim. Dòm Inwalidòw, ktòry Stefan Czarnecki Woiewoda Ruſki z Fundacyą na 12. Towarzyſtwa Inwalidòw erygował, tenże Jan Klemens Branicki Kaſztelan Krakowſki Hetman

Wielki Koronny kosztownie odnowił, powiększył, y właśnie na tychże 12. Towarzystwa nowy fundusz uczynił. August II. w Tykocinie wznowił Order Orła Białego w Roku 1705. *Knyszyn* Miasteczko sławne śmiercią Zygmunta Augusta Króla Polskiego w Roku 1572. *Białystok* iedno z naypięknieyszych Miasteczek w Polszcze, przyozdobione wspaniałym, pięknym, y wesołym Pałacem, ogrodem, y wielą innemi kosztownemi strukturami. *Choroszcza* wesołym y pięknym Pałacem zaszczycona. *Boczki, Zabłudow, Suraż, Supraśl, Goniądz &c.*

Woiewòdztwo Ruskie.

Ruś ta, gdzie są Woiewòdztwa Ruskie, Bełzkie, Wołyńskie, zowie się

się Ruś czerwona. Miała niegdyś swoich Xiążąt Udzielnych, z ktòremi ustawicznie woyny Polacy prowadzili. Na koniec Kazimierz Wielki przymusił ich do posłuszeństwa, y przyłączywszy Ruś do Polski, na Woiewòdztwa ią podzielił. Kray Woiewòdztwa Ruskiego iest w Gruntach żyznych, oblany rzekami: Sanem, Wisłoką, y wielu innemi, ma także wiele wòd słonych, z ktòrych sòl wyrabiaią, iako y stawòw obszernych, z ktòrych sławne szczupaki Lwowskie.

Herb iego Lew złoty w Koronie złotey w polu błękitnym.

Senatorów większych ma 4. Arcy-Biskup Lwowski, Biskup Przemyski, Woiewoda Ruski, y Kasztelan

Lwo-

Lwowski. *Mnieyßych* 2. Przemyski y Sanocki, Kaßztelanowie.

Dzieli ßię na 3. *Ziemie*, Lwowßka, przy ktòrey Powiat Zydaczewßki, *Przemyßka, y Sanocka.*

Seymik Poßelßki y Relacyiny, czyli Generał Woiewòdztwa Ruskiego odprawia ßię w *Wißni Sądovey*, zkąd wyßyłaią 7. Poßłòw, z każdey Ziemi po 2. á z Powiatu Zydaczewßkiego 1.

Seymiki Deputackie y Goßpodarßkie każda Ziemia u ßiebie w Stołecznym ßwoim mieście odparwia. Ziemia Lwowßka z Powiatem Zydaczewßkim obiera we Lwowie 2. Deputatòw, Przemyßka w Przemyślu 1. Sanocka w Sanoku 1.

Staroßtwa Grodowe, Lwowßkie, Zydaczewßkie, Przemyßkie, Sanockie.

Nie Grodowe w Ziemi Lwowßkiey Kamionackie, Kamiennopolßkie, Szczerzeckie, Dolińßkie, Grodeckie, Janowßkie, Gliniańßkie, Jaworowßkie. W tym Staroßtwie, we wßi zwaney Skło, ßą wody bardzo zdrowe, y na ròżne defekta pomocne. *W Ziemi Przemyßkiey* Drohobyckie, Leżayßkie, Krzeczowßkie, Mościckie, Stryißkie, Wißnińßkie, Medyckie, Lißiatyckie &c. *W Ziemi Sanockiey* Krośnińßkie, Mrzygłodzkie &c. Wßzyßtkie od Miaßteczek tegoż Imienia nazwißka ßwoie maią.

Miaßta znacznieyßze: *Lwòw* Stołeczne Woiewòdztwa y całey Rußi, między gòrami położone, Miaßto wiel-

wielkie, obſzerne, y handlowne, przyozdobione dwiema Zamkami, iednym w mieście, drugim na przedmieściu na gòrze, zaſzczycone pięknemi Kościołami, oſobliwie Katedralnym pod tytułem Nayświętſzey Panny, y drugą Katedrą *Ritûs Græci Uniti*, á trzeci Katedrą Ormiańſką. Te dwie oſtatnie maią ſwoich Arcy-Biſkupòw. Kościoł Bernardyńſki, w ktòrym Swiętego Jana z Dukli gròb ieſt, może ſię między naypięknieyſzemi w Polſzcze liczyć. Z Kapituły Lwowſkiey bywa Prezydent, y Vice-Prezydent na Trybunał Prowincyi Mało-Polſkiey, dla ktòrych ſuſtentacyi pod czas funkcyi, inkorporowała Rzeczpoſpolita Proboſtwo Trembowolſkie. Jeſt we

Lwowie

Lwowie wiele pięknych Pałacòw, ktòrych wyſtawieniu y konſerwacyi daią okazyą Kontrakty Lwowſkie na trzy Krole otwieraiące ſię. Tu ſię także ſądzi Trybunał Prowincyi Mało-Polſkiey od Przewodney Niedzieli do Swiętego Tomaſza pod tymże Marſzałkiem y Prezydentem co y w Lublinie. Sądzą ſię Woiewòdztwa Kijowſkie, Ruſkie, Ziemia Halicka, Wołyńſkie, Podolſkie, Bełzkie, Bracławſkie, Czerniechowſkie. *Przemyśl* Stołeczne Ziemi Przemyſkiey, przyozdobione Katedrą *Ritûs Græci* y drugą *Latini*. *Jaroſław* nad Sanem, piękne w murach niegdyś bardzo handlowne y bogate, teraz ruynuie ſię. *Sanok* Stołeczne Ziemi

Sanoc-

Sanockiey. *Zydaczow* Stołeczne Powiatu swego. *Samborz* Ekonomia Krolewska Dobr Stołowych. *Przemorsk, Tyczyn, Rzessow*, przyozdobiony wspaniałym Zamkiem Xiążąt Lubomirskich, tu na Regiment Gwardyi Koronney Konney erygowany iest Dom na Inwalidow, Xiążąt Lubomirskich kosztem. *Łańcut, Krasiczyn, Zborow, Tarnowiec, Zołkiew, Złoczow, Białykamień, Podhorce* Pałac Rzewuskich na gorze, w pięknym bardzo y wesołym położeniu, zaszczycony Architekturą przednią Włoską.

Ziemia Halicka.

Ta Ziemia iest w Woiewodztwie Ruskim, ale że się osobno rządzi, przeto też udzielną Ziemią nazwać się

się może. Inaczey zowie się *Pokuciem*. Ma za *Herb* Kawkę czarną w Koronie złotey z rozciągnionemi skrzydłami w Polu białym. Dzieli się na 3. *Powiaty* Halicki, Trembowolski, y Kołomyiski, Ma *Senatora* iednego mnieyszego. *Starostwa Grodowe* Halickie y Trembowolskie. *Nie Grodowe* Kołomyiskie, Buczniowskie, Tłumackie, Rohatyńskie, Kałuskie, Jabłonowskie, Sniatyńskie, Sołotwińskie, Krasnopolskie, Mogilnickie &c. *Seymikuie* w Haliczu, obiera 6. Posłow y 1. Deputata. *Miasta* znacznieysze: *Halicz* Stołeczne Ziemi, tu przedtym było Arcy-Biskupstwo, ale potym przeniesione do Lwowa. *Trembowla, Kołomyia*

Stołecz-

Stołeczne swych Powiatów. *Stanisławow* Miasto nowo erygowane, obronne, przyozdobione Pałacem pięknym y wspaniałym, Potockich. *Jezupol, Sniatyn, Buczniow, Rohatyń, Tysmienica, &c.*

Ziemia Chełmska.

Ta Ziemia podobnież iak y Halicka należy do Woiewòdztwa Ruskiego, ale się osobno rządzi. Ma za *Herb* Niedźwiadka białego między trzema drzewami w polu zielonym. *Senatorów* 2. Krzesłowych, Biskup Chełmski, á mnieyszy Kasztelan Chełmski. Dzieli się na dwa *Powiaty*, Chełmski y Krasnostawski. *Starostwa Grodowe* Chełmskie y Krasnostawskie. *Nie Grodowe* Lubomlskie, Ratneń-

skie, Hrubieszowskie, &c. *Seymikuie* w Chełmie, obiera 2. Posłòw y 1. Deputata. *Miasta* znacznieysze: *Chełm* Stołeczne Ziemi, tu Katedra Biskupstwa *Ritûs Graeci*. *Krasnostaw* Murem opasane, Fossami, y Zamkiem obronne: Zamek ten wsławiony w Historyi Polskiey aresztem dwòletnim Maxymiliana Arcy-Xiążęcia Austryackiego, poymanego w Batalii pod Byczyną na Sląsku przez Wielkiego Zamoyskiego. Tu Katedra Biskupa Chełmskiego. *Zamość* Miasto Stołeczne Ordynacyi Zamoyskiey, położone w obszernych polach, y rònninach pięknych, na około Murem opasane, Wałami y Fossami głębokiemi obwiedzione, Zamkiem zmocnione

przy ktòrym ieſt Kollegiata, á w niey Dziekan Infułatem, Prałatami zaś y Kanonikami Akademicy z tameczney Akademii, ktòrey Fundator Wielki Zamoyſki. W Zamościu Unia Ruſi Polſkiey z Kościołem Łacińſkim potwierdzona ieſt Roku 1720. W Ziemi Chełmſkiey ſą 2. wielkie Jeziora, iedno zwane *Switach* na 2. mile wzdłuż, á wſzerz na mile ciągnące ſię, drugie *Białe* doſyć także znaczne.

Woiewòdztwo Bełzkie.

Ma za *Herb* Gryffa białego w Koronie złotey w polu czerwonym.

Senatorów większych 2. Woiewoda y Kaſztelan, Bełzcy. Mnieyſzych 2. Lubaczewſki y Buſki, Kaſztelanowie.

Dzieli

Dzieli ſię na 5. *Powiatów*: Bełzki, Grabowiecki, Horodelſki, Lubaczewſki.

Staroſtwa Grodowe 4. Bełzkie, Buſkie, Grabowieckie, Horodelſkie. *Nie Grodowe* Lubaczewſkie, Sokalſkie, Moſtowſkie, Korytnickie, Tyſzowieckie, Tarnogòrſkie, Szczurowieckie. &c.

Seymikuie w Bełzie, obiera 5. Poſłòw, y 2. Deputatòw.

Miaſta znacznieyſze: *Bełz* Stołeczne Woiewòdztwa, wſławione przed kilko ſet lat obrazem cudownym Nayświętſzey Panny, przenieſionym przez Boleſława Xięcia Opolſkiego do Częſtochowy. *Sokal* nad Bugiem, ſławne Klaſztorem y Kościołem Bernardynòw, a w nim cudownym Obrazem

Nayświętſzey Panny. *Tartakow* wſławione Jarmarkami. *Kryſtyanpol* przyozdobiony pałacem pięknym y wſpaniałym Potockich. *Magierow, Rubieſſow, Waręż &c.*

Woiewòdztwo Wołyńſkie.

Kray Woiewòdztwa tego nazwać można nayobfitſzym w Polſzcze w wſzelką kreſcencyą, a zatym y nay-

tańſzym.

Ma za *Herb* Krzyż biały w czerwonym polu, a wśrzòd Krzyża orzeł biały.

Senatorow większych 3. Biſkup Łucki, Woiewoda y Kaſztelan Wołyńſki.

Dzieli ſię na 3. *Powiaty*: Łucki, Włodzimieńſki, y Krzemieniecki.

Staroſtwa Grodowe 3. też ſame Łuckie, Włodzimieńſkie, Krzemienieckie. *Nie Grodowe* Kowelſkie, Drohomylſkie, Hnidawſkie &c.

Seymikuie w Łucku, obiera 6. Poſłòw y 3. Deputatòw.

Miaſta znacznieyſze: *Łuck* Stołeczne Woiewòdztwa, przyozdobione Zamkiem y dwoiaką Katedrą, iedną *Ritûs Latini*, á drugą *Ritûs Græci*. *Włodzimierz* Stołeczne Powiatu ſwego; tu Woiewòdztwo Czerniechowſkie Seymikuie. *Krzemieniec* Stołeczne Powiatu ſwego. *Dubno y Oſtrog* Stołeczne Miaſta Ordynacyi Oſtrogſkiey czyli Dubieńſkiey. *Korzec*, Stołeczne Xięſtwa Koreckiego. *Zbaraż* Stołeczne Xięſtwa Zbarażſkiego. *Ołyka*

Stołeczne Ordynacyi Ołyckiey. *Brody* ſławne Jarmarkami. *Konſtantynow*, *Wiśniowiec*, *Równe*, *Podkamienie* ſławne cudownym Obrazem Nayświętſzey Panny Maryi w Kościele Dominikańſkim. *Międzyrzecz*, *Oſtrogſki y Korecki*, *Warkowice*, *Bereſteczko*, *Zaſław*, *Połonne*, *Zwiahel*, *Klewań*, *Czartoryſko*, *Alexandrya*, *Annopol*, *Oleſko* ſławne urodzeniem Jana III. Sobieſkiego. *Lachowce* pięknym na gòrze Zamkiem ozdobne; Rezydencya Xiążąt Jabłonowſkich.

Woiewòdztwo Podolſkie.

Kray tego Woiewòdztwa obfity, y żyzny bardzo, w polach wielkich, y obſzernych paſtwiſkach, w ktòrych żywi wielką moc bydła, y koni ſtada, zagę-

zagęſzczony nieprzeliczonemi paſiekami, z ktòrych obywatele tameczni naywiękſzy handel y bogactwa maią, tym czaſem Woiewòdztwo Podolſkie naypodlegleyſze naiazdom Kozackim, Tureckim, Tatarſkim.

Ma za *Herb* Słońce złote w białym polu,

Senatorow większych 3. Biſkup Kamieniecki, Woiewoda Podolſki, y Kaſztelan Kamieniecki,

Dzieli ſię na 3. *Powiaty*, Kamieniecki, Latyczewſki, Czerwonogrodzki. *Staroſta* Generał Ziem Podolſkich ma pod ſwoią Juryzdykcyą dwa *Grody*, Kamieniecki, y Latyczewſki. *Nie Grodowe* Staroſtwa ſą te: Czerwonogrodzkie, Barſkie, Chmielnickie,

Kopaygrodzkie, Mukarowſkie, Płoſkirowſkie, Skalſkie, Salnickie, Smotryckie, Dzwinogrodzkie, Domaniowſkie, Ulanowſkie, Lityńſkie, Chrepteiowſkie.

Seymikuie w Kamieńcu Podolſkim, obiera 6. Poſłòw y Dwòch Deputatòw.

Miaſta znacznieyſze ſą: *Kamieniec Podolſki* nad rzeką Smotryczem Stołeczne Woiewòdztwa, Forteca y obrona Polſki od Turkòw, między wielkiemi y niedoſtępnemi ſkałami położone. Machomet IV. Sułtan Turecki w Roku 1672. Kamieniec mocą wziął, ktòry w ręku Tureckich aż do Roku 1699. zoſtawał, y dopiero przez Traktat Karłowicki, gdy wieczny pokòy między Polſką y Turkami

ſtanął, oddany był. Krol teraznieyſzy w Roku przeſzłym mury około Kamienieckiey Fortecy odnowić znacznie kazał, tudzież Artyleryą powiękſzył. Od Kamieńca trzy mile, ſą *Okopy Swięrey Trόycy*, Forteca przeciw Tureckiey granicy nad Dnieſtrem, za ſtaraniem y koſztem teraznieyſzego Krola zreparowana. *Latyczow*, *Bar*, *Batow* ſławne klęſką Wòyſka Polſkiego w Roku 1652. od Chmielnickiego Kozackich buntòw pryncypała, porażonego. *Paniowce*, *Zwaniec*, *Buczacz*, *Uſiatyń*, *Tarnopol*, *Czorſtkow*, *Jazłowiec*, *Zaleſczyki* ſławne Fabryką ſukien y materyi, oſobliwie Kamlotòw, y *Malczyce &c.*

Woie-

Woiewòdztwo Podolſkie ma 2. *Sędziów pogranicznych*, ktòrzy wraz z Sędzią y Piſarzem Grodzkiemi Kamienieckiemi, tudzież Kommiſſarzami od Porty Ottomańſkiey, ſądy pograniczne w ſprawach Obywatelòw Polſkich z Tureckiemi ſądzą: Sędziemu każdemu po 2000. Złotych Skarb Koronny płaci corocznie. Staroſtowie Pograniczni na Ukrainie, ròwnie iak y Grodowi, przyſięgaią Krolowi na wierność; y takie Staroſtwa niepodpadaią *Juri Communicativo*, *Ceſſyi* na Białegłowy.

Woiewòdztwo Bracławſkie.

Ma za *Herb* Xiężyc niepełny w Krzyżu.

Senatorów 2. większych, Woiewoda y Kaſztelan Bracławſki.

Dzieli ſię na 3. *Powiaty* Bracławſki, Winnicki, y Zwinogrodzki.

Staroſtwo Grodowe Winnickie, *Nie Grodowe* Zwinogrodzkie, Niechorowſkie, Dymidzkie, &c.

Seymikuie w Winnicy, obiera Poſłòw 6. y Deputatòw Dwòch.

Miaſta znacznieyſze: *Bracław* Stołeczne Woiewòdztwa, nad rzeką Bògiem, erygowane od Alexandra Krola przeciw inkurſyom Tatarſkim, Roku 1492. *Winnica* nad rzeką Bògiem, Stołeczne Powiatu ſwego. *Koniecpole*, *Humań*, *Targowice*, *Niemierów*, *&c.*

Woiewòdztwo Bracławſkie, podobnie iako y Podolſkie, ma ſwoich Pogra-

Pogranicznych Sędziów, ktòrzy wraz z Kommiſſarzami od Porty, y Hana Tatarſkiego zeſtanemi, rozſądzaią ſprawy y kłòtnie zachodzące między obywatelami tych dwòch Potencyi.

Woiewòdztwo Kijowſkie.

To Woiewòdztwo przedtym bardzo obſzerne było, całą bowiem prawie Ukrainę w ſobie zamykało, teraz znaczna iego część odpadła do Moſkwy. Roku albowiem 1686. przez Traktat Grzymułtowſkiego, oddana Moſkwie wſzyſtka Ukraina za Dnieprem, y te oſady: Puſtawa (tam Piotr Wielki, Car Moſkiewſki zbił na głowę Karola XII. Krola Szwedzkiego w Roku 1709. ktòry z tamtąd do Benderu uciekać muſiał pod Protekcyą

Porty

Porty Ottomańſkiey) Perewołocznia, Peryeſtaw, Mirogrod, Lubny, Przyłuſk, Hadziacz, Oſtrz, Baturyn, Niżyn aż do Putywla. A z tey ſtrony Dniepra, oddano Moſkwie Kijòw, Pieczary, Trypol, Stayki, Waſilkòw, y wſzyſtkie grunta między rzeczkami: Stulmą y Irpienią, na 5. mil od Kijowa, aż do Staykòw. W dole po nad Dnieprem zoſtały przy Polſzcze te oſady: Ryſzczòw, Trechtymierów, Kaniòw, Moſzna, Sokolnica, Czerkaſy, Borowica, Buzyn, Kryłòw, Czehryn, aż do Taſminy Rzeki. Od Taſminy znowu rzeki począwſzy, należy do Moſkwy, Zaporohy, czyli brzegi Dniepru niedoſtępne, ſamemi kamieńmi opaſane, od ktòrych zowią ſię

Koza-

Kozaki: *Zaporowscy*; Sicz czyli Kozacy Siczowi. Dzikie Pole, czarny Las, Kudak, y inne Siedliska, y kępy Kozackie, aż do wpadku rzeki Dniepru w Morze Czarne.

Woiewòdztwo Kijowskie ma za *Herb* Anioła białego w czerwonym polu, z mieczem dobytym.

Senatorow większych 3. Biskup, Woiewoda, y Kasztelan Kijowski.

Dzieli się na 3. *Powiaty*: Kijowski Zytomirski, y Owrucki.

Starostwa Grodowe: Zytomirskie, y Owruckie. *Nie Grodowe* Białocerkiewskie, Bohusławskie, Czehryńskie, Czerkaskie, Kaniowskie, Korsuńskie, Trechtymirowskie, &c.

Seymikuie w Zytomierzu, lub Owru-

Owruczu, obiera Posłów 6. y Deputatow 2.

Miasta znacznieysze: *Zytomierz* Stołeczne Powiatu swoiego, tu Katedra Biskupstwa Kijowskiego. *Owrucz*, *Białacerkiew*, *Bohustaw*, *Berdyczow* wsławione cudownym Obrazem Nayświętszey Maryi Panny w Kościele Karmelitańskim, Kościoł y Klasztor zasłania od inkursyi Kozakòw Buntownikòw czyli Haydamakòw, Forteczka; tu skład Obywatelòw całego prawie Woiewòdztwa przed naiazdami Kozackiemi.

Woiewòdztwo Czernichowskie

Całe to Woiewòdztwo za Jana Kazimieza przez Traktat Grzymułtowski Moskwie iest ustąpione, imie więc tylko

tylko iego przy Polszcze zostało.

Ma za *Herb* Orła o dwòch głowach pod iedną Koroną.

Senatorów większych 2. Woiewoda y Kasztelan Czerniechowski.

Powiaty 2. Czerniechowski y Nowogròdzki Siewierski.

Starostwa Grodowe, Czerniechowskie, do Woiewody należy, y Nowogròdzkie.

Seymikuie w Włodzimierzu, obiera Posłòw 4. y Deputatòw dwòch.

PROWIN-

PROWINCYA

Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

Wielkie Xięstwo Litewskie miało swoich udzielnych Xiążąt. Władysław Jagiełło Wielki Xiąże Litewski poiąwszy w Roku 1385. za Zonę Jadwigę Kròlową Polskę, Còrkę młòdszą Ludwika Kròla Węgierskiego y Polskiego, przyłączył Litwę do Polski. Zupełna iednak iey z Koroną Unia co do praw y wszelkich Prerogatyw, dopiero za Kròla Zygmunta Augusta, ostatniego z Familij Jagiellońskiey Potomka, na Seymie Lubelskim w Roku 1569. stanęła.

Wielkie Xięstwo Litewskie graniczy na *Północ* z Kurlandyą, Inflanta-

mi Rossyiskiemi, y Moskwą, na *Wschód* z Moskwą, na *Południe* z Woiewòdztwem Wołyńskim, na *Zachod* z Woiewòdztwem Podlaskim, z Prusami Brandeburskiemi, y morzem Baltyckim. Ma na wzdłuż około 120. mil, na szerz prawie tyleż. Położone iest w powietrzu miernym, ale zimnieyszym od Polski; całe prawie w lasach obszernych, gdzie zwierza wszelkiego rodzaiu podostatek, Oblane iest rzekami. *Niemnem*, na ktòrym handel prowadzi na Wicinach z Krolewcem. *Dźwiną*, przez tę handluie z Rygą, *Wilią*, *Prypeciem*, *Dnieprem*, *Styrem*, *Berczyną &c.*

Narod Litewski teyże iest industryi y geniuszu iak Polski. *Religia Kato-*

Katolicka od Roku 1386. w Litwie kwitnie. *Herb* Xięstwa Litewskiego iest Pogonia, albo Kawaler siedzący na koniu rozpędzonym, z Szablą dobytą na pogonienie nieprzyiaciela. Xięstwo Litewskie erygowane iest na trzecią Prowincyą Rzeczypospolitey Polskiey. Co trzeci Seym daie z między siebie Marszałkòw Seymowych, y ten trzeci Seym odprawować się powinien, według Prawa, w Grodnie.

Prowincya Litewska zamyka w sobie XI. Woiewòdztw. I. Wileńskie, II. Trockie, III. Xięstwo czyli Starostwo Zmudzkie, IV. Smoleńskie, V. Połockie, VI. Nowogròdzkie, VII. Witebskie, VIII. Brzeskie Litew-

ſkie IX. Mścisſawſkie, X. Mińſkie. XI. Inflantſkie.

Woiewòdztwo Wileńſkie.

Ma *Herb* tenże, co y Xięſtwo Litewſkie.

Senatorów większych 3. Biſkup, Woiewoda, y Kaſztelan; Kaſztelan Wileński ma krzeſło w Senacie między Woiewodami, Sendomirſkim y Kaliſkim.

To Woiewòdztwo dzieli ſię na 5. *Powiatów*: Własny Wileński, Oſzmiański, Lidzki, Wilkomirſki, Braſławſki.

Staroſtwa Grodowe: Wileńſkie należy do Woiewody Wileńſkiego, Oſzmiańſkie, Lidzkie, Wilkomirſkie, Braſławſkie. *Nie Grodowe* w Wileńſkim, Byſtrzyckie, Inturſkie, Kiernowſkie,

ſkie, Meyſzagolſkie, Ławaryſkie, Trokinowſkie, Rakanciſzkie &c. *W Powiecie Oſzmiańſkim* Dawgielſkie, Dudzkie, Dziewieniſkie, Hubſkie, Jakuńſkie, Krewſkie, Lipniſkie, należy do Artylleryi Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, Markowſkie, Miadziolſkie, Trabſkie, Wileyſkie, Pokretońſkie &c. *W Powiecie Lidzkim* Borciańſkie, Dubiſkie, Eyſzyſkie, Koniawſkie, Nowodworſkie, Oſtryńſkie, Raduńſkie, Waſiliſkie &c. *W Powiecie Wilkomirſkim* Bolnickie, Kupiſkie, Onikſztańſkie, Pieniańſkie, Subockie, Uſzpolſkie &c. *W Powiecie Braſławſkim* Opeſkie &c. Wſzyſtkie te Staroſtwa biorą imie od miaſteczek lub wſi tegoż nazwiſka.

Woiewòdztwo czyli Powiat Wileński *Seymikuie* w Wilnie, á Powiaty w ſwoiey Stolicy; z każdego Seymiku wyſyłaią na Seym po 2. Poſłòw. Na Deputackim zaś Seymiku w Poniedziałek po Gromnicach, obieraią po 2. Deputatòw na Trybunał Głòwny Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, iednego na Kadencyą Wileńſką, á drugiego na Kadencyą Ruſką. Summa Poſłòw 10. Deputatòw 10. Sądy Ziemſkie y Grodzkie w Stołecznych Miaſtach Powiatowych. Oſzmiańſki Powiat ſądzi ſię w Miadziolu.

Miaſta znacznieyſze: *Wilno* nad rzeką Wilią, Stołeczne całego Xięſtwa, fundowane od Gedymina Xiążęcia Litewſkiego, murem opaſane, przyozdobione

bione wſpaniałemi Kościołami, oſobliwie Katedralnym Biſkupa Wileńſkiego, w ktòrym ieſt Gròb Swiętego Kazimierza Kròlewica Polſkiego. Akademia Wileńſka ieſt pod dozorem Xięży Jezuitòw. W Wilnie agituie ſię Trybunał Głòwny Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, poczyna ſię w Poniedziałek po Swiętym Staniſławie Biſkupie, y ſądzi ſię przez 22. Niedziel nieprzerwanie. Marſzałka Trybunalſkiego obieraią Deputaci Kadencyi Wileńſkiey, maią iednak prawo wotowania na niego y Deputaci z Reparticyi Ruſkiey, ci, ktòrzyby ſię w Wilnie na ten czas znaydowali. Po ſkończoney kadencyi Wileńſkiey, Deputaci, ktòrzy na niey ſądzili, iuż nie ſą obligowani

wani do ſądzenia Kadencyi Ruſkiey, ktòra ſię raz w Mińſku, á drugi raz w Nowogròdku alternatą odprawuie, ale tylko Marſzałek Trybunału Głòwnego w Wilnie obrany. Po ſkończonym Trybunale Ziemſkim w Wilnie, wyznaczeni przez Marſzałka z Koła Deputackiego w liczbie 8. Deputaci z tyląż Deputatòw Duchownych, ktòrych 3. z Kapituły Wileńſkiey 2. z Zmudzkiey, á 1. z Smoleńſkiey bywa, złączywſzy ſię y z pomiędzy ſiebie wybrawſzy Marſzałka świeckiego, Sądy Trybunału Duchownego, czyli *Compoſiti Judicii* przez Niedziel 6. nieprzerwanie ſądzą. Piſarzami zaś Trybunalſkiemi w Litwie, nie Piſarze ſą Ziemſcy, iak w Koronie każdy

każdy z ſwego Woiewòdztwa lub Ziemi, ale Deputaci *per turnum* Woiewòdztw y Powiatòw. Na kadencyi Wileńſkiey w Wilnie ſądzą ſię Woiewòdztwa: Wileńſkie z ſwemi Powiatami, Trockie z ſwemi Powiatami, Xięſtwo Zmudzkie, Woiewòdzwa Smoleńſkie, Połockie, y Brzeſkie Litewſkie z ſwemi Powiatami. *Oßmiana, Lida, Wilkomierz, Braſław,* Stołeczne Miaſta ſwoich Powiatòw, zaſzczycone Seymikami y Sądami. Ekonomia Lidzka należy do Dòbr ſtołowych Kròleſkich.

Woiewòdztwo Trockie.

Ma za *Herb* Pogonią w czerwonym polu.

Senatorów 2. Większych, Woiewoda

woda y Kaſztelan Trocki. Kaſztelan ma mieyſce między Woiewodami Sieradzkim y Łęczyckim.

Dzieli ſię na 4. *Powiaty*: Trocki właſny, Grodzińſki, Kowieńſki, y Upitſki.

Staroſtwa Grodowe, Trockie, należy do Woiewody, Grodzieńſkie, Kowieńſkie, Upitſkie. *Nie Grodowe w Trockim Powiecie*: Dawgowſkie, Przełayſkie, Łozdzieyſkie, Mereckie, Metelſkie, Niemonoyſkie, Zoſielſkie, Zyżmorſkie &c.

W Powiecie Grodzieńſkim Berznickie, Przewalſkie, Waſilkowſkie, Filipowſkie &c. *W Powiecie Kowieńſkim* Dorſuńſkie, Kormiałowſkie, Pilwiſkie, Puńſkie, Preńſkie, Stokliſkie, Wilkowſkie, Wiſztynieckie &c.

W Powiecie Upitſkim Gulbińſkie, Szymańſkie, Szadowſkie, Stęgwilſkie, Wobolnickie, Zydeykańſkie &c. od Miaſteczek, lub wioſek nazwiſka biorą.

Woiewodztwo Trockie *Seymikuie* w Trokach. Powiat Grodzieńſki w Grodnie, Kowieńſki w Kownie, Upitſki w Poniewieżu. Na każdym Seymiku po 2. Poſłów y po 2. Deputatów obieraią. Summa Poſłów 8. Deputatów 8. Deputatów połowana Trybunał Kadencyi Wileńſkiey, á druga na Trybunał Kadencyi Ruſkiey.

Miaſta znacznieyſze: *Troki*, miaſto Stołeczne Woiewodztwa, *Grodno* Stołeczne Powiatu ſwoiego, nad rzeką Niemnem, zaſzczycone Seymami z kadencyi na Wielkie Xięſtwo Litewſkie

ſkie znacznie ogniem po kilka razy zdezolowane. Tu ſię agituią Kommiſſye, Skarbowa, y Woyſkowa Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego. Ekonomia Grodzieńſka należy do Dòbr Stołowych Kròleſkich. *Kowno* Stołeczne ſwego Powiatu, między Niemnem y Wilią Rzekami. *Upita* Stołeczne ſwego Powiatu. *Wygry* mieyſce zaſzczycone Klaſztorem y Kościołem Kamedułòw. *Pozaście* gòra, zwana Mons Pacis, wſławiona Kościołem Kamedułòw. *Merecz, Poniewiecz, Olita* Ekonomia Kròleſka. *Olkieniki* ſławne Konfederacyą Olkienicką, czyli bardziey krwi obywatelſkiey rozlaniem, w Roku 1700. niegodnym wſpomnienia.

Xięſtwo

Xięſtwo Zmudzkie.

Kray Xięſtwa Zmudzkiego ma grunta żyzne, y urodzayne; graniczy na *Pułnoc* z Xięſtwem Kurlandzkim, na *Wſchòd* z Woiewòdztwem Wileńſkim, na *Południe* z Woiewòdztwem Trockim, na *Zachòd* z Pruſami Brandeburſkiemi, y z morzem Baltyckim.

Herb Xięſtwa, Pogonia na Chorągwi białey w Polu czerwonym na iedney, á na drugiey ſtronie niedźwiedź czarny z białą obrużą. Ponieważ zaś Xięſtwo Zmudzkie na Xiążąt Litewſkich było rządzone przez Staroſtòw, dla tego ciż Staroſtowie nie odmienili dotąd ſwego tytułu na Woiewòdztwo, lubo ſą Senatorami Krzeſłowemi.

Ma tedy to Xięſtwo *Senatorów*

Krzeſło-

Krzeſſowych 3. Biſkup, Staroſta, y Kaſztelan Zmudzki. Staroſtwo Zmudzkie idzie przez Elekcyą, Krol iednego z podanych ſobie Kandydatow potwierdza. Staroſta Zmudzki ma mieyſce w Senacie między Woiewodami, Łęczyckim y Brzeſkim Kujawſkim.

Dzieli ſię to Xięſtwo na 28. *Powiatów* to ieſt: Eyragolſki, Wilkowſki, Wieloński, Roſieński, Widukleſki, Krozki, Tendziagolſki, Jaſwoński, Szawelſki, Wielkich Dyrwian, Małych Dyrwian, Berżański, Uzwętſki, Telſzewſki, Retowſki, Pojurſki, Wieſznianſki, Korſzewſki, Szaudowſki, Gondyński, Twerſki, Potumſzewſki, Birzyniański, Połongowſki, Powendeński,

Medyn-

Medyngiański, Konklański, Zorański, z ktorych pierwſze 13. Sądy Ziemſkie y Grodzkie maią w *Roſieniach*. Powiaty Wielkich Dyrwian, y Małych Dyrwian, przez Konſtytucyą Seymu Roku 1766. wyłączone ſą z reparty-cyi Roſieńſkiey, y inkorporowane do repartycyi Telſzewſkiey. Drugie zaś 15. w *Telſzewie*. Grody obydwa Roſieńſki y Telſzewſki należą do Sądowey Juryzdykcyi Staroſty Zmudzkiego. *Staroſtwa Nie Grodowe* w Xięſtwie Zmudzkim ſą te: Wieloń-ſkie, Jurborgſkie, Beyſagolſkie, Skirſztymońſkie, Jaſwońſkie, Roſieńſkie, Botockie, Wieſzniańſkie, Tryſkie, Chweydańſkie, Telſzewſkie, Tyrkſzlewſkie, Retowſkie, Plungiańſkie, Gorz-

dowſkie,

dowſkie, Połongowſkie, Plotelſkie &c. Ekonomia Szawelſka należy do Dòbr Stołowych Kròleſkich.

Seymikuie to Xięſtwo w Roſieniach, obiera 3. Poſłòw na Seym y 4. Deputatòw na Trybunał Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, 2. na Kadencyą Wileńſką, á 2. na Kadencyą Ruſką, w Mińſku lub w Nowogròdku agituiącą ſię.

Miaſta znacznieyſze *Miedniki* Miaſto Stołeczne Xięſtwa, przyozdobione Katedrą Biſkupſtwa Zmudzkiego. *Roſienne* zaſzczycone Seymikami, Sądami Grodzkiemi y Ziemſkiemi, *Telſſew.* tu ſię także Sądy Ziemſkie y Grodzkie odprawuią. *Birze, Polangen,* czyli *Plongow* port niegdyś

niegdyś ſławny na morzu Baltyckim. Krol teraznieyſzy zamyśla go wznowić, y w tey intencyi kazał probować Panu Czakiemu Geografowi ſwoiemu, ieżeliby wygodny mògł bydź przyſtęp dla Okrętòw do lądu, co ſię w rzeczy ſamey pokazało, y owſzem znaleziono w morzu poznaki muru dawnego, ktòry okręty od nawalności morſkich zaſłaniał. Port ten od Szwedòw Kamieńmi zarzucony był dla przeſzkodzenia handlom Polſkim na morzu Baltyckim, *Willeia, Jurborg, Uzweta &c.*

Woiewòdztwo Smoleńſkie.

To Woiewòdztwo całe prawie do Moſkwy należy, uſtąpione przez Traktat Grzymułtowſkiego, imie iedZ nak

nak Woiewòdztwa zachowuie.

Ma za *Herb* Laſkę złotą na Chorągwi czerwoney w Szarym Polu. *Senatorow* 3. Krzeſłowych: Biſkup, Woiewoda y Kaſztelan Smoleńſki.

Dzieli ſię na dwa *Powiaty*, Własny Smoleńſki y Starodubowſki.

Staroſtwa Grodowe, Smoleńſkie należy do Woiewody y Starodubowſkie, obydwa Tytularne, ponieważ attynencye do nich, w ręku Moſkiewſkich.

Seymiki Exulantſkie Woiewòdztwo Smoleńſkie odprawuie w Wilnie u Xięży Bernardynòw. Powiat zaś Starodubowſki u Karmelitòw Boſych pod oſtrą bramą; obieraią na każdym Seymiku po 2. Poſłòw, y po 2. Deputatòw. Summa Poſłòw 4. Deputatòw 4.

Woiewòdztwo Połockie.

Ma za *Herb* Pogonią w białym Polu.

Senatorów Krzeſłowych 2. Woiewoda y Kaſztelan, Połoccy. Woiewodę Szlachta przez Elekcyą obiera, á Krol iednego z podanych Kandydatòw potwierdza.

Staroſtwo Grodowe, Połockie należy do Woiewody. *Nie Grodowe* Dziśnińſkie y inne Krolewſzczyzny.

Seymikuie w Połocku, obiera 2. Poſłòw, y 2. Deputatòw, iednego na Kadencyą Wileńſką, á drugiego na Kadencyą Ruſką.

Miaſta znacznieyſze: *Połock*

Stołeczne Woiewòdztwa, ma swego Arcy-Biskupa *Ritûs Græci*; Zaszczycone Elekcyami Woiewodòw, Posłòw y Deputatòw, tudzież Sądami Ziemskiemi y Grodzkiemi. Przyozdobione Kościołem y Klasztorem Xięży Jezuitòw, y obszernemi maiętnościami, od Stefana Batorego nadanemi. Cerkiew Bazylianòw Unitòw sławna Grobem Swiętego Jozafata Arcy-Biskupa Połockiego. *Dießna, Sokol, &c.*

Woiewòdztwo Nowogròdzkie.

Ma za *Herb* Pogonią z iedney, á z drugiey strony Anioła w czerwonym Polu.

Senatorów 2. Krzesłowych, Woiewoda y Kasztelan Nowogròdzki.

Dzieli się na trzy *Powiaty*, własny

sny Nowogròdzki, Słonimski, Wołkowyski.

Starostwa Grodowe: 3. od tegoż Imienia, Nowogròdzkie, należy do Woiewody. *Nie Grodowe w Nowogròdzkim Powiecie*: Cyryńskie y inne Kròlewszczyzny. Ekonomia Nowogròdzka należy do Dòbr Stołowych Kròleskich. *W Powiecie Słonimskim* Sokołowskie, Zdzitowskie &c. Ekonomia Słonimska należy do Dòbr Stołowych Kròleskich. *W Powiecie Wołkowyskim*, Mścibołskie, Jałowskie, Wolpińskie, &c.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Nowogròdku. Powiaty w Słonimie y Wołkowysku, wszędy obieraią po 2. Posłòw y po 2. Deputatòw. Summa

Posłòw 6. Deputatòw 6. połowa na Kadencyą Wileńską, á druga na Ruską.

Miasta znacznieysze: *Nowogródek* Stołeczne Woiewòdztwa, tu się agituie Trybunał Głowny Wielkiego Xięstwa Litewskiego Kadencyi Ruskiey, pod tymże Marszałkiem, co y w Wilnie, lecz pod innemi Deputatami, na Kadencyą Ruską od Woiewòdztw y Powiatòw deftynowanemi, zaczyna się w Poniedziałek po Trzech Krolach, sądzi się przez 22. Niedziel nieprzerwanie, y to, codrugi tylko rok: ponieważ iest alternata z Mińskiem. *Stonim* stołeczne Powiatu swego, blisko tego Miasta iest Monaster, y sławna Cerkiew Zyrowicka Bazylianòw Unitòw. *Wołkowysko* Stołeczne swego Po-

Powiatu. *Słuck* stołeczne Xięstwa Słuckiego Xiążąt Radziwiłòw, przyozdobione Pałacem wspaniałym. *Nieśwież* przyozdobione Pałacem wspaniałym Rezydencyalnym Xiążąt Radziwiłòw, tudzież Klasztorem Xięży Jezuitow y Benedyktyńskim. *Kleck* Stołeczne Ordynacyi Kleckiey Xiążąt Radziwiłòw. *Ostrow*, *Myss* Hrabstwo Massalskich. *Lachowice*, *Lubieszow*, &c.

Woiewòdztwo Witebskie.

Ma za *Herb* Pogonią na Chorągwi Zieloney w polu Czerwonym.

Senatorów Krzesłowych 2. Woiewoda y Kasztelan Witebski, Woiewodę Szlachta obiera, Krol potwierdza.

Dzieli się na 2. *Powiaty*: Witebski y Orszański. Z4 *Sta-*

Staroſtwa Grodowe, Witebſkie należy do Woiewody, y Orſzańſkie. *Nie Grodowe w Witebſkim Powiecie*. Jezierzyckie, Koziańſkie, Uświatſkie, Wielizkie, Zaſurańſkie &c. *w Powiecie Orſzańſkim*, Boryſowſkie, Luboſzańſkie. Ekonomia Orſzańſka należy do Dòbr Stołowych Krolefkich.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Witebſku, a Powiat Orſzański w Orſzy, obieraią po 2. Poſłòw, y 2. Deputatòw. Summa Poſłow 4. Deputatow 4.

Miaſta znacznieyſze: *Witebſk* Stołeczne Woiewòdztwa, nad Rzeką Dźwiną, zaſzczycone Sądami Grodzkiemi y Ziemſkiemi, tudzież Elekcyami Woiewodow: *Orſza* Stołeczne Powiatu ſwego nad Dnieprem. *Boryſſow*, *Ulla*, *Radziwiłow*, *Szkłów* Hrabſtwo Xiążąt Czartoryſkich. *Mohylow*, tu *Dyſunia* ma ſwego Władykę czyli Biſkupa. Ekonomia Mohylowſka należy do Dòbr Stołowych Krolefkich.

Woiewòdztwo Brzeſkie Litewſkie.

Ma za *Herb* Pogonią w błękitnym Kolorze, w Polu czerwonym.

Senatorow 2. Krzeſłowych, Woiewoda y Kaſztelan, Brzeſcy Litewſcy.

Dzieli ſię na 2. *Powiaty* Brzeſki Litewſki, y Pińſki.

Staroſtwa Grodowe Brześciańſkie,

ſkie, y Pińſkie. *Nie Grodowe w Brzeſkim Powiecie* Szereſzowſkie, Kamienieckie, Ziołowſkie. Ekonomia Brzeſka Litewſka z Kobryniem należą do Dobr Stołowych Kroleſkich. *W Pinſkim*, Druzyłowickie &c. Ekonomia Pińſka należy do Dobr Stołowych Kròleſkich.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Brześciu Litewſkim, á Powiat Pińſki w Pińſku, obieraią po 2. Poſłòw y po 2. Deputatòw. Summa 4. Poſłòw y 4. Deputatòw.

Miaſta znacznieyſze: *Brzeście* Litewſkie, Stołeczne Woiewòdztwa nad Bugiem. *Pińſk* Stołeczne ſwego Powiatu. *Biała* Miaſto przyozdobione Pałacem wſpaniałym Rezydencyal-

cyalnym Xiążąt Radziwiłòw, tudzież Akademią dependuiącą od Akademii Krakowſkiey, ktòra tam wyſyła Profeſſoròw. *Kodeń* nad Bugiem Hrabſtwo Sapieżyńſkie. *Wołczyn* przyozdobione Pałacem wſpaniałym Xiążąt Czartoryſkich; Kaplica Wołczyńſka między naypięknieyſzemi Architektoniki wynalazkami liczyć ſię może. Seminarium dla Duchowieńſtwa *Ritûs Græci*, pod dyrekcyą XX. Bazylianòw, koſztem Xiążąt w ròżnym guście funduie ſię. Wołczyn ſławny urodzeniem Staniſława Auguſta Kròla Polſkiego dnia 17. Stycznia 1732. *Wyſokie Litewſkie*, Miaſto Stołeczne Jarmarkami na konie y bydło Ukraińſkie, *Tereſpol* iedne z

porząd-

porządnieyszych miasteczek w Polszcze, *Izabelin* od Imienia Xiężny Jey Mości Generałowy Ziem Podolskich nazwisko maiące, miasteczko porządne. *Pratulin* sławne Jarmarkami, *Dąbrowica*, *Sławatycze*, *Kamieniec Brzeski Litewski*. Ten kray pospolicie nazywa się *Polissem*, wielka w nim moc lasów, błot, rzek, ieziór, ryb, ptastwa rozmaitego. Rzeka *Prypeć* na dwie go połowy, północną y południową, dzieli.

Woiewòdztwo Mścisławskie.

Ma za *Herb* Pogonią na chorągwi żółtey w czerwonym Polu.

Senatorów 2. Krzesłowych, Woiewoda y Kasztelan Mścisławski.

Starostwo Grodowe Mścisławskie, *Nie Grodowe* Radomyślskie, Krzyczewskie,

czewskie, Korszańskie, &c.

Seymiki w Mścisławiu, obiera 2. Posłów y 2. Deputatów.

Miasta znacznieysze, *Mścisław* Stołeczne Woiewòdztwa, *Krzyczew*, *Bobrow*, *Radomyśl*, &c.

Woiewòdztwo Mińskie.

Ma za *Herb* Pogonią w cielistym Kolorze.

Senatorów 2. Krzesłowych, Woiewoda y Kasztelan, Mińscy.

Dzieli się na 3. *Powiaty*, własny Mińsk, Mozyrsk, y Rzeczycki.

Starostwa Grodowe, Mińskie, Mozyrskie, y Rzeczyckie. *Nie Grodowe w Mińskim*, Krasnosielskie, Radoszkowskie, &c. *w Mozyrskim Powiecie*, Zahalskie. *W Powiecie Rzeczyckim* Bobruy-

Bobruyſkie, Czeczerſkie, Homelſkie, Rohaczewſkie, Propoyſkie, &c.

Seymikuie to Woiewòdztwo w Mińſku, Powiaty zaś w Miaſtach, od ktòrych nazwiſka maią, wſzędy obieraią 2. Poſłòw y po 2. Deputatòw. Summa Poſłòw 6. Deputatòw 6.

Miaſta znacznieyſze: *Mińſko* Stołeczne Woiewòdztwa, mieyſce Trybunału Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego na Kadencyą Ruſką, ktòry ſię po ſkończoney Kadencyi Wileńſkiey, do Mińſka, á drugiego Roku do Nowogròdka pod tymże Marſzałkiem przenoſi, y ſądzi ſię od Poniedziałku po Trzech Krolach przez 22. Niedziel nieprzerwanie. Zowie ſię zaś dla tego Trybunałem Kadencyi Ruſkiey,

ſkiey: bo Woiewòdztwa, ktòre tu ſię ſądzą, iako to Woiewòdztwo Nowogròdzkie z ſwemi Powiatami, Witebſkie z ſwym Powiatem, Mścisławſkie, Mińſkie z ſwemi Powiatami, ſkładaią Ruś Białą. *Mozyr y Rzeczyca* Stołeczne ſwych Powiatòw. *Brahin, Homel, Rohaczew, &c.*

Woiewòdztwo Inflantſkie.

Inflanty, albo Inflandy należą do Litwy oraz y do Polſki, dla tego z Kancellaryi pod dwiema pieczęciami Koronną y Litewſką expedycye y Przywileie dla nich wychodzą. Inflanty niegdyś należały do Polſki, y zamykały w ſobie 3. Woiewòdztwa, Derpſkie, Wendeńſkie, y Parnawſkie, ale gdy te nayprzòd do Szwecyi przez

Tra-

Traktat Oliwſki w Roku 1660, potym od Szwedòw do Moſkwy, za panowania Piotra Wielkiego, odpadły, część tylko Inflant bardzo mała przy Polſzcze zoſtała ſię, czyli Powiat Dyneburſki pod Imieniem Woiewòdztwa Inflantſkiego, ktòre ma za *Herb* Gryffa białego w czerwonym Polu, w nodze prawey miecz dobyty trzymaiącego, á na pierſiach Litery S. y A. związane, z Koroną złotą na głowie.

Senatorów Krzeſtowych 3. Biſkup, Woiewoda, y Kaſztelan Inflantſcy.

Staroſtwo Grodowe: Dyneburſkie. *Nie Grodowe*, Lucyńſkie, Rzeczyckie, Maryenhauzkie, &c.

Seymiki

Seymiki y Sądy w Dyneburgu, obieraią Poſſòw 6. ktòrych 2. z Inflant ſamych, y ci ſą obligowani bydź na Seymiku, 2. zaś z Korony, y 2. z Litwy Krol nominuie. Woiewòdztwo Inflantſkie żadnego Deputata na Trybunał Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego niepoſyła, bo z Dyneburga idzie appellacya nie do Trybunału, lecz do Aſſeſſoryi Koronney. Kommiſſarzòw zaś 2. obiera, y wyſyła na Kommiſſyą Skarbową Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego do Grodna, ktòrzy wraz z innemi Kommiſſarzami, co 2. lata na Seymie kreowanemi, zaſiadaią w Kommiſſyi Skarbowey Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego; penſya zaś nie ze ſkarbu im Litew-

ſkiego, iak innym Kommiſſarzòm, ale podług dawnego zwyczaiu, od Woiewòdztwa należy ſię, y nie wdaią ſię w inne Kommiſſyi ſprawy, tylko w te, ktòre dawniey należały do Trybunału Skarbowego Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, przez uſtanowienie Kommiſſyi Skarbowych zkaſſowanego.

Miaſta znacznieyſze: w Inflantſkim Woiewòdztwie *Dyneburg* Stołeczne Woiewòdztwa nad rzeką Dzwiną, *Marienhauz Lucyn* czyli *Ludſen &c.*

Urzędy Ziemſkie w Litwie, ròżne ſą od Urządòw Ziemſkich w Koronie, y tym idą porządkiem: nayprzòd *Ciwonowie*, ci zaś tylko w Wileńſkim ſą y Trockim, Woiewòdztwach poie-

po iednemu. W Xięſtwie Zmudzkim ieſt ich 14. Eyragolſki, Wielkich Dyrwian, Małych Dyrwian, Retowſki, Uzwętſki, Pojurſki, Twerſki, Szawdowſki, Berzańſki, Tendziagolſki, Korſzewſki, Wieſzniańſki, Gondyńſki, Birzyniańſki. Obligacya Ciwonòw Zmudzkich ieſt, ſądzić ſprawy Podkomorſkie, iako to na Kondeſcenſyach, y to tylko w granicach Xięſtwa Zmudzkiego; Przyſięgać więc muſzą Rotą Podkomorſką, przed Ziemſtwem Roſieńſkim na ſprawiedliwe ſądzenie ſpraw do Sądu Podkomorſkiego zciągaiących ſię, y mogą ſobie po iednym Komorniku kreować. Wolna iednak od ich ſądu do Staroſty lub Kaſztelana Zmudzkiego appel-

lacya. Po Ciwonach idą *Marszałkowie Powiatowi*, Ci zaś są tylko w 14. Powiatach Woiewòdztw Litewskich, y tym idą porządkiem: Oszmiański, Lidzki, Wiłkomirski, Brastawski, Grodzieński, Kowieński, Upitski, Starodubowski, Słonimski, Wołkowyski, Orszański, Pińśki, Mozyrski, Rzeczycki, y są Dyrektorami Seymikòw w swych Powiatach. Po Marszałkach idą *Podkomorzowie*, Chorążowie, Sędziowie, 4. Ziemskich, Pisarz Ziemski, Wòyski, Stolnik, Podstoli, Podwoiewodzy, lub Podstarosta Grodzki, Sędziowie 3. Grodzcy, Pisarz Grodzki, Horodniczy, Podczaszy, Cześnik Łowczy, Skarbnik, Miecznik, Koniuszy, Strażnik,

Obo-

Ożny, Krayczy, Mostowniczy, Budowniczy. &c.

Xięstwo Kurlandzkie.

Xięstwo Kurladzkie wraz z Inflantami od Zygmunta Augusta zawoiowane, y oddane było od tegoż Krola w hołd Gottardowi Ketlerowi, y iego Sukcessoròm, za to: że pomieniony Ketler Mistrz Krzyżakòw Inflantskich znacznie dopomògł Krolowi do podbicia, á po części do dobrowolnego poddania się Inflant. Gdy Familia Ketlerowska na ostatnim Ferdynandzie Xiążęciu Kurlandzkim ustawała, Szlachta Kurlandzka zabiegaiąc klutniom, po iego śmierci nastąpić maiącym, wcześnie obrali sobie w Roku 1726. sekretnie Xiążęciem Graffa

Maury-

Maurycego de Saxe. Ale Kommiſſya od Rzeczypoſpolitey przez Konſtytucyą Seymu Roku 1726. wyznaczona, zkaſſowała nieprawną Mauryca Elekcyą, á na iego mieyſce, na uſilną Anny Imperatorowy Roſſyiſkiey promocyą, inweſtyowała w Roku 1739. na Xięſtwo Kurlandzkie Erneſta Birona. Lecz gdy ten wkrótce dyſgracyowany y na Syberyą odeſłany był, Stany Kurlandzkie przez 19. prawie lat bez Xiążęcia zoſtawały. Dopiero po zaſzłym Senatûs Conſilium, Auguſt III. za konſenſem Dworu Petersburſkiego w Roku 1759. inweſtyował na Xięſtwo Kurlandzkie, Xiążęcia Karola de Saxe Syna ſwego; Lecz gdy po śmierci Elżbiety Imperatoro-

ratorowy Roſſyiſkiey. Biron do Łaſki u Dworu Petersburſkiego przywrócony zoſtał, Xiąże Karol odſtąpić muſiał pretenſyi do Xięſtwa Kurlandzkiego; á zatym Staniſław Auguſt Król Polſki Roku 1764. Piotra Birona Starſzego Syna Erneſta Birona, na Xięſtwo Kurlandzkie inweſtyował.

Xiąże Kurlandzki przyſięga na wierność Królowi y Rzeczypoſpolitey, ktòrey w czaſie Woyny według Konſtytucyi Seymowey Roku 1736. uchwaloney 500. Infanteryi czyli Piechoty, na 200. Kawaleryi czyli jazdy przyſtawiać powinien. Od ſądòw Kurlandzkich oſtatnia appellacya idzie do Króla y Rzeczypoſpoli-

tey

tey na Sądy Relacyine. Religia w Xięstwie panuiąca Luterska.

Xięstwo Kurlandzkie dzieli się na Kurlandyą y Semigallią. *W Semigallii Miasta* znacznieysze: *Mitau* albo Nitawa Stołeczne Semigallii, Rezydencya Xiążąt Kurlandzkich, Bauski albo *Bowsk*, *Zelberg* albo Seelberg, *Dalen &c.* *W Kurlandyi* zaś *Goldyngen* Stołeczne Kurlandyi, *Piltyn*, *Lipawa* albo Libau, *Alswangen*, *Angermund*, &c.

KSIĄŻNICA PODLASKA
S/122
Czyt. Książek
w Białymstoku